

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI

KATEDRA MEDIÁLNÍCH A KULTURÁLNÍCH STUDIÍ A ŽURNALISTIKY

**Analýza projevů vysoce postavených politiků na téma
koronavirus**

Speech analysis of highly exalted politicians on the topic of coronavirus

Magisterská diplomová práce

Bc. Sandra Štrejlová

Vedoucí práce: Mgr. Petra Foretová, Ph.D.

Olomouc 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci na téma Analýza projevů vysoce postavených politiků na téma koronavirus vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou použitou literaturu a zdroje.

Práce obsahuje 171 071 znaků (včetně mezer).

V Olomouci dne:

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucí této magisterské diplomové práce Mgr. Petře Foretové, Ph.D. za čas, odborné vedení a cenné rady při konzultacích. Chtěla bych poděkovat také svým spolužačkám, které pro mě byly významnou podporou a motivací během celého studia. Poděkování patří také mým rodičům, příteli a kamarádům, kteří mi nikdy nepřestali věřit a po celou dobu mě povzbuzovali.

Abstrakt

Tato magisterská diplomová práce se zabývá vybranými veřejnými projevy vysoce postavených českých a slovenských státníků při příležitosti vypuknutí světové pandemie koronaviru a zaměřuje se na rétorické strategie, které řečníci používali. Práce kromě deskripce zmiňovaných témat v souvislosti s pandemií dále analyzuje užité persvazivní techniky a přibližuje komunikační funkce jednotlivých neverbálních prostředků, jež se ve vybraných projevech vyskytují. Metodologicky tento text vychází z rétorické analýzy z pohledu hermeneutiky, založené na studii Karen Cronickové.

Klíčová slova

veřejný projev, rétorika, rétorická analýza, koronavirus, persvazivní techniky, neverbální projevy, představitelé státu

Abstract

This master's thesis deals with public speeches of high-ranking Czech and Slovak statesmen about global coronavirus pandemic and focuses on the rhetorical strategies used by the speakers. In addition to the description of other mentioned topics related to pandemic, this thesis analyzes persuasive techniques and approaches the communication functions of individual non-verbal signs that occur in selected speeches. As a method this text uses rhetorical analysis from hermeneutic perspective, based on a study by Karen Cronick.

Key words

public speech, rhetoric, rhetorical analysis, coronavirus, persuasive techniques, non-verbal expressions, statesmen/stateswomen

Obsah

1 ÚVOD	7
1.1 Cíle práce.....	8
1.2 Struktura práce	9
2 TEORETICKO-METODOLOGICKÝ RÁMEC	10
2.1 Komunikační rámec situace	10
2.2 Kontext doby	12
2.3 Rétorika	14
2.3.1 Řečnický žánr	16
2.3.2 Persvaze.....	19
2.4 Vybrané neverbální aspekty projevu	27
2.4.1 Gesta.....	28
2.4.2 Oční pohled	30
2.5 Metodologie.....	31
2.5.1 Operacionalizace hlavního výzkumného cíle	33
2.6 Kategorie analýzy	36
2.7 Výběr vzorku	37
3 ANALYTICKÁ ČÁST.....	39
3.1 Analýza projevu Miloše Zemana.....	39
3.1.1 Prezidentv v České republice	39
3.1.2 Rámec komunikační situace	39
3.1.3 Témata projevu.....	42
3.1.4 Řečnické persvazivní prostředky.....	44
3.1.5 Rétorické strategie	46
3.1.6 Neverbální chování.....	49
3.1.7 Celkové shrnutí projevu Miloše Zemana.....	56
3.2 Analýza projevu Zuzany Čaputové	58
3.2.1 Prezident na Slovensku.....	58
3.2.2 Rámec komunikační situace	58
3.2.3 Témata projevu.....	60
3.2.4 Řečnické persvazivní prostředky.....	63
3.2.5 Rétorické strategie	65
3.2.6 Neverbální chování.....	68
3.2.7 Celkové shrnutí projevu Zuzany Čaputové	69
3.3 Analýza projevu Andreje Babiše.....	71
3.3.1 Funkce premiéra	71

3.3.2	Rámec komunikační situace	72
3.3.3	Témata projevu	75
3.3.4	Řečnické persvazivní prostředky	78
3.3.5	Rétorické strategie	82
3.3.6	Neverbální chování	86
3.3.7	Celkové shrnutí projevu Andreje Babiše	86
4	ZÁVĚR	89
	Seznam použité literatury	92
	Seznam internetových zdrojů	94
	Seznam tabulek a obrázků	96
	Seznam příloh	98

1 ÚVOD

V roce 2020 zasáhlo celý svět onemocnění pojmenované covid-19, přesněji SARS-CoV-2, které zapříčinilo celosvětovou pandemii. Na počátku března se virus rozšířil také do České republiky a tehdejší vládní představitelé museli začít řešit vznikající problém. Vláda musela informovat občany o nové situaci a oznamovat změny, které se týkaly běžného života. V souvislosti s pandemií se v médiích postupně začaly projevovat vysoce postavené politické osobnosti z celého světa. Ve veřejném projevu vystoupila například tehdejší německá kancléřka Angela Merkelová nebo britská královna Alžběta II., která veřejně vystupuje pouze během vánočního poselství. (iDnes.cz, 2020) V této souvislosti realizovali projevy také prezident Miloš Zeman, bývalý premiér Andrej Babiš a slovenská prezidentka Zuzana Čaputová.

V českém prostředí je rozšířena především analýza mediálních dialogů, zatímco oblast politických projevů zůstává předmětem především zahraničního zkoumání. Tato práce tedy vychází ze zahraniční studie Karen Cronickové, která se zabývala analýzou mluvených projevů amerického prezidenta George W. Bushe a Osama bin Ladena. Ve své studii hledala společné znaky analyzovaných promluv, rétorické mechanismy a přesvědčovací prostředky řečníků. Výzkumným nástrojem zde byla rétorická analýza z pohledu hermeneutiky. Na umění rétoriky je kladen čím dál větší důraz. V současné době se, nejen na vysokých školách, otevírají samostatné kurzy rétoriky, a tak i na politiky je vznášen požadavek srozumitelného přednesu. Trend politické rétoriky je spjatý především s bývalým americkým prezidentem Barackem Obamou, který se svým vystupováním stává častým příkladem. V souvislosti s rétorikou je pak velmi často zmiňována také persvaze, které bude v této práci věnován prostor.

V úvodní části budou nejprve charakterizovány výzkumné cíle a struktura práce. Následující teoreticko-metodologická část vymezí pojmy, které jsou s tématem provázány, a vysvětleny budou základní koncepty související s mluvenými projevy. Pomocí rétorické analýzy pak budou zkoumány konkrétní rétorické strategie, témata v projevech, persvazivní techniky a neverbální aspekty. Dílčí výsledky jednotlivých projevů budou v závěru práce podrobeny komparaci.

Jak již bylo zmíněno, v České republice není žánru samostatného politického projevu věnována taková pozornost, jako například ve Spojených státech. Tato diplomová práce proto může být přínosem z hlediska výzkumného vhledu do prostředí mluvených projevů v českém politickém a mediálním prostředí.

1.1 CÍLE PRÁCE

Hlavním cílem této diplomové práce je analýza veřejných projevů vysoce postavených státníků při příležitosti vypuknutí světové pandemie koronaviru v březnu 2020. Analyzovány budou rétorické strategie a jazykové prostředky, které vybraní politici používali k dosažení přesvědčení svého publika. Práce se také zaměří na to, jak se vybrané politické osobnosti v konkrétním veřejném projevu vyjadřovaly k tématu covid, a která další témata s ním spojovali.

Konkrétněji pak práce vychází z provedené studie *The Discourse of President George W. Bush and Osama bin Laden: A Rhetorical Analysis and Hermeneutic Interpretation* autorky Karen Cronickové, jež ve své studii odhaluje rétorické mechanismy (rhetorical mechanisms), které řečníci používají k získání publika a k jeho zahrnutí do svého projevu. Zkoumá také jaké prostředky využívají při realizaci svých projevů, aby dosáhli persvazivního efektu, proto bude uvedená studie vhodná i pro tuto práci a analýzu.

Mezi dílčí cíle práce patří také analýza konkrétních persvazivních technik, které státníci užívali ve svých projevech. V tomto bodě bude práce vycházet z Lotkova pojetí rétoriky jako teorie textu a stylistiky. Dalším cílem je také zjistit, jaké komunikační funkce má používání vybraných neverbálních prostředků v těchto projevech.

Pro diplomovou práci jsou stanoveny následující výzkumné cíle:

HVC:¹ Jaké rétorické strategie využívali zvolení státníci ve svých veřejných projevech?

DVC1:² Jak se vybraní řečníci vyjadřovali k tématu covid a která další témata v této souvislosti zmiňovali?

DVC2: Jaké persvazivní techniky ve svých projevech používali tito státníci za účelem získání publika?

DVC3: Jaké komunikační funkce má používání vybraných neverbálních prostředků v daných projevech?

Záměrem práce není zobecnit projevy, tedy vytvořit soubor pevně daných postupů a technik, kterými se vybraní řečníci řídí. Cílem je pouze analyzovat sledované jevy a interpretovat je

¹ Pro označení hlavního výzkumného cíle je v práci používána zkratka HVC.

² Pro označení dílčích vedlejších cílů je v práci používána zkratka DVC.

v kontextu výchozí společenské situace, která byla výjimečná v mnoha ohledech, jak společensky, tak historicky.

1.2 STRUKTURA PRÁCE

První část práce se nejprve zaměří na vymezení komunikační situace a kontextu dané doby. Období, ve kterém byly projevy realizovány, bylo specifické pro celý svět. Objevilo se nové onemocnění pojmenované jako Covid-19, které se velmi rychle šířilo. Daná doba, a především fungování společnosti jako takové, byly výrazně ovlivněny touto nemocí. Z toho důvodu je důležité se tomuto období věnovat samostatně, aby bylo možné správně analyzovat vybrané projevy v kontextu doby. Rovněž bude popsána sociální struktura události dle Hartleyho.

Další část bude věnována terminologii vybraných pojmů. Rovněž budou v této části charakterizovány pojmy jako je rétorika, řečnický žánr, persvaze a řečnické prostředky. U řečnického žánru bude pozornost zaměřena především na politický projev. S ohledem na cíle práce bude věnován prostor také konceptualizaci vybraných oblastí neverbálního chování a komunikace pro účely analýzy. V neposlední řadě budou představeny kategorie analýzy, samotný vzorek a způsob jeho výběru.

Třetí část práce bude věnována analýze. Budou analyzovány vybrané projevy politických státníků, a to na základě transkriptů těchto monologů. Bude popsán rámeček komunikační situace jednotlivých řečníků. Dále bude provedena analýza dílčích témat, která se v projevech vyskytují. Dále se bude práce zabývat prvky persvazivních technik jako je užívání metafor, eufemismů, hodnotících slov aj. Analyzovány budou kategorie rétorických mechanismů, které budou vycházet ze studie Karen Cronickové, a tyto budou identifikovány v transkriptech textů. V neposlední řadě bude analyzováno neverbální chování.

Poslední část práce bude tvořit závěr. Výsledky analýzy budou interpretovány v kontextu dané společenské a komunikační situace. Je důležité zmínit, že závěrečná zjištění analýzy však není možné generalizovat a nelze je aplikovat na všechny projevy vybraných řečníků.

2 TEORETICKO-METODOLOGICKÝ RÁMEC

2.1 KOMUNIKAČNÍ RÁMEC SITUACE

Jelikož se jedná o analýzu veřejných projevů, bude na tuto skutečnost nahlíženo jako na komunikační událost dle Kořenského (2013: 8), který komunikační událost definuje jako výsek reálné sociální skutečnosti, v němž došlo ke komunikaci. Konkrétně pak komunikační situaci pojmenovává jako společenskou situaci, v níž dochází ke komunikaci. Tu tvoří komunikačně relevantní faktory jako je počet účastníků, jejich sociální a komunikační charakteristiky, časové zařazení komunikační události a charakteristiky jejího průběhu. (Kořenský, 2013: 7) Právě sociální struktura je také podstatnou složkou komunikační události.

Podobně jako na pojmy ekonomická či psychologická struktura, je možné nahlížet také na sociální strukturu, kterou lze chápat jako určitý systém sociálních vztahů. Ve všech případech se jedná o charakteristické vlastnosti určitého systému, které vytvářejí jeho vlastní identitu a umožňují odlišit jej od systémů jiných. (Keller, 2018) Teoretik komunikace Peter Hartley ve své knize *Interpersonal Communication* tvrdí, že nelze plně porozumět žádnému procesu lidské komunikace, pokud není pochopen sociální kontext, ve kterém ke komunikaci dochází. (Hartley, 1999: 79) Nicméně aby bylo možné mu porozumět, je potřeba zmínit jisté složky sociálního kontextu. Mezi první složky řadí prostředí a sociální strukturu. Prostor vymezuje jako takzvané pozadí (background), které dále dělí na sociální a fyzikální. Do fyzikálního prostředí řadí přímé dopady okolního prostředí například místnost, v níž se komunikace odehrává. Dalším prvkem jsou podle něj symbolické významy, kam řadí například barvy. V neposlední řadě zmiňuje vliv na chování, jako příklad uvádí bydlení ve věžáku, které v Americe a Spojeném království označují problémové oblasti. Přesto mnoho lidí zůstává bydlet v mnohem horších podmínkách, než aby se přestěhovali právě do těchto věžáků. (Hartley, 1999: 83)

Sledovanou kategorií bude rámeček komunikační situace. V tomto případě se jedná o záznam veřejného projevu. Analyzována bude znělka, úvod a závěr videa. Na základě Hartleyho rozdělení prostředí na fyzické a sociální, bude sledován prostor, v němž se komunikace odehrává, tedy popis místnosti včetně předmětů, stejně tak umístění kamer a jejich vztah k řečníkovi. Zohledněno bude také časové zařazení komunikace a jejího průběhu, konkrétně doba trvání a datum vysílání, zmíněn bude rovněž komunikační kanál, tedy kde byl projev vysílán a také jeho současné uložení. Zohledněn by měl být také počet účastníků komunikace,

vzhledem k tomu, že se však jedná o monologickou komunikační událost, bude pozornost zaměřena více na vztah mezi řečníkem a jeho publikem.

Jak bylo zmíněno výše, jednou z klíčových funkcí je v tomto případě i práce s kamerou. Sedláková (2014) ve své knize uvádí tři typy záběrů kamer. Prvním z nich je polocelek, který definuje jako standardní záběr zachycující polovinu lidské postavy na pozadí. Detailem pak rozumí zaostření na konkrétní části těla (hlavy, ruky). Posledním typem je celek, jež slouží k zasazení postavy do určitého okolí a pomáhá vytvořit prostředí celého sdělení. (Sedláková, 2014: 350) Podrobnější dělení pak zahrnuje ještě polodetail a tzv. americký plán. Dalším prvkem je pak kompozice záběru, která se zaměřuje na postavení objektů v záběru. Úhel záběru, respektive postavení kamery či fotoaparátu v okamžiku snímání, jsou důležité pro čtení sdělení, neboť se stávají úhlem pohledu čtenáře, ze kterého se dívá a interpretuje. (Sedláková, 2014: 351) Výzkumník se může zaměřovat také na zaostření. V případě zaostření na konkrétní bod je k němu směřována pozornost publika. Naopak pokud se v záběru zaostření nevyskytuje, může si posluchač sám zvolit bod, na který se zaměří. Výzkumník může posuzovat, které objekty jsou zobrazeny jako ostré a zda jsou v popředí či v pozadí, zda je nějaká část snímku rozostřená a proč, zda je před nebo za zobrazovaným objektem apod. (Sedláková, 2014: 351) Dalším prvkem, na nějž se může výzkumník zaměřit, jsou barvy. Různé odstíny a kombinace barev vyvolávají odlišné emoce. S tímto prvkem nejčastěji pracuje reklamní odvětví. Místo a čas je možné rozpoznat pomocí rekvizit. Například oblečení a různé objekty, které slouží jako vedlejší znaky, ale mohou mít i symbolickou hodnotu pro identifikaci klíčových postav nebo specifikaci jejich charakteru. V neposlední řadě je možné identifikovat scénu, pro kterou je podstatné prostředí, v němž se odehrává. Lokace a kulisy dokreslují prostředí, stejně jako rekvizity. Poskytují řadu vedlejších znaků pro dekodování sdělovaného příběhu. (Sedláková, 2014: 352)

Pro celistvost celého komunikačního rámce a pro interpretaci analýzy je podstatné vymezit sociální prostředí, které je možné vnímat mnoha způsoby. Hartley (1999: 83) zmiňuje, že tak jako je možné soudit osoby, je možné soudit také sociální prostředí. Například vstřícné sociální prostředí může zmírňovat stres a napětí. Sociální prostředí ovlivňuje lidské chování, protože lidé neustále hledají informace, které jim pomohou se rozhodnout, co dělat. (Hartley, 199:84)

Sociální struktura je pak tvořena sociálními normami, pravidly a vztahy. Pro tuto práci je pak důležité zmínit právě sociální role. Každá sociální situace zahrnuje určitou definici rolí, které

se od účastníků komunikace očekávají. (Hartley, 1999: 87) Sociální role pak mají vliv na to, jak budou lidé komunikovat. Jak zmiňuje Hartley, slovo role pochází z divadla. Předpokládá tedy nějaké předstírání či hraní jiné osoby. K sociální roli se tak váže určitý způsob očekávaného chování. Představa je tedy taková, že lidé hrají různé role, které jsou předem dané, každý den. (Hartley, 1999: 106) Každá taková role pak souvisí s jinou rolí. Sociální role nemohou existovat odděleně. Hartley udává příklad, kdy člověk nemůže být učitelem, pokud tam nejsou žáci. (Hartley, 1999:107) Role je možné dělit na připsané, zejména na základě věku nebo pohlaví, role vnucené, jako je tomu například u vojáků, a v neposlední řadě pak role získané, které se však mění. Zde můžeme zařadit typicky právě také politické postavení, jež je pro tuto práci klíčové.

Sociální role identifikují činnosti a vztahy, a jsou tak indikátorem skupinové příslušnosti. Zajišťují praktickou aplikaci norem v určitém sektoru chování a svou nadosobní platností umožňují kontinuitu plnění organizačních funkcí i při výměně jejich nositelů (R. Brown, 1965 in Vlácil, 2017). Z tohoto důvodu budou v analytické části práce vymezeny funkce prezidenta v Česku a na Slovensku a také funkce premiéra v Česku.

2.2 KONTEXT DOBY

V návaznosti na předchozí kapitolu je velmi důležité vymezit také kontext doby, ve kterém byly vybrané projevy realizovány. Vymezení kontextu pomůže lépe uchopit samotnou analýzu a analyzovat témata, která se v projevech vyskytovala.

Počátek onemocnění koronavirem, který zapříčinil novodobou světovou pandemií, je možné datovat už k prosinci 2019. V čínském městě Wuhan byla u několika pacientů diagnostikována atypická pneumonie způsobená neznámým patogenem. Onemocnění postihovalo pacienty, kteří udávali pobyt na velkých trzích, kde se obchoduje s živými zvířaty (Paules et al., 2020). Situace se rychle vyvíjela a počty případů se zvyšovaly každý den. Trh, z něhož údajně tento vir pocházel, byl okamžitě dezinfikován a řada zemí zahájila kontroly cestujících z Wuhanu. Zdravotníci odborníci v dalších asijských městech okamžitě identifikovali případy související s cestováním, pacienty izolovali a dále o ně pečovali (Paules et al., 2020). Odborníci dále zahájili vývoj protipatření založených na zkušenostech z epidemie SARS a MERS.

Formou kapének se virus začal přenášet mezi lidmi a následně se šířil i do dalších zemí. První případy nákazy koronaviru se v Evropě objevily 24. ledna 2020 ve Francii. (iDnes, 2020) Počátek pandemie COVID-19 v České republice je spojován zejména s jarními prázdninami

v roce 2020, kdy část Čechů vyjela do severní Itálie na dovolenou. Právě v Itálii se vyskytovala riziková lyžařská střediska. Na území České republiky byly evidovány první tři případy nákazy virem SARS-CoV-2 dne 1. března 2020 (Dzúrová, Jarolímek, 2020). Z počátku se jednalo především o osoby vracející se z Itálie, v dalších dnech se již virus šířil komunitně.³ Rychlý nárůst počtů nakažených byl způsoben také výrazným nedostatkem ochranných prostředků (iRozhlas, 2020), z tohoto důvodu si lidé začali šít látkové roušky.

Vláda tak již od 2. března postupně začala zavádět první opatření k omezení přenosu viru. Byly pozastaveny obousměrné lety z rizikových míst, na hranicích začalo docházet k namátkovým kontrolám a opatření se dotkla také sportu a postupně také sociálního a kulturního života. Dne 10. března 2020 rozhodl tehdejší ministr zdravotnictví Adam Vojtěch o zákazu divadelních, filmových a hudebních představeních a dalších uměleckých či sportovních akcí nad 100 osob. Uzavřeny byly také všechny typy škol, vyjma mateřských. Rovněž došlo k omezení volného pohybu, až na výjimky byl zakázán provoz restaurací a obchodů. Byly uzavřeny hranice a vláda nařídila povinnost zakrývat si ústa a nos mimo bydliště. O den později vláda České republiky vyhlásila nouzový stav s celou řadou protiepidemických opatření pro občany České republiky, který trval až do 17. května 2020. První případ úmrtí na COVID-19 byl hlášen již 22. 3. 2020. (Kubek, 2021) Vrcholem první vlny pandemie byl duben 2020 a koncem měsíce pak začalo docházet ke snižování počtu nakažených a následně k rozvolňování protiepidemických opatření.

Na Slovensku se první případ koronaviru objevil dne 6. března 2020 a průběh šíření nákazy byl stejný jako v České republice. Nemoc se na Slovensko rovněž dostala především z Itálie a posléze se šířila komunitně. Podobně jako v Česku začala také slovenská vláda postupně vyhlášovat jednotlivá opatření proti šíření koronaviru. Jednalo se o zákaz pořádání kulturních a sportovních akcí, postupné uzavírání škol a nařízena byla 14denní karanténa pro lidi vracející se ze zahraničí. Rovněž se zavedly kontroly na hranicích a byly zrušeny některé mezinárodní lety. (TA3, 2020) Dne 15. března pak na Slovensku vyhlásili nouzový stav, který trval až do 13. června. Podobně jako v České republice pak v následujících měsících docházelo k postupnému rozvolňování.

Vyhlašování nových nařízení a pravidel mělo dopad na všechny občany. Krizové štáby a vláda pořádaly tiskové konference, politici všech zemí vystupovali s mimořádnými projevy k této

³ Lidé se nakazili od lidí, kteří v zahraničí nepobývali.

ojedinělé situaci. Během této doby se ukázalo, jak je důležitá a podstatná role komunikace mezi politiky a občany daných zemí.

2.3 RÉTORIKA

Jako výzkumná metoda pro tuto práci byla zvolena rétorická analýza. Z tohoto důvodu je podstatné také vymezení samotného pojmu rétorika, která vznáší základní požadavky na řečníky. Zájmem této kapitoly však není podrobně popsat historický vývoj rétoriky, pozornost bude věnována primárně antickým základům a pojetí moderní rétoriky.

Už od antiky se považovala politika za hlavní centrum rétoriky. (srov. van Dijk, 1997: 157) Jak politika, tak rétorika jsou tedy neoddělitelně spojené. Záležitosti polis, tedy politika, jsou jedním z rodišť rétoriky. Na tomto poli se uplatňovala přednost člověka, který dokázal myšlenky přehledně seřadit, přiměřeně zdůvodnit a přesvědčivě přednést. Zde bylo patrné, jak se silou slova utužuje (nebo rozkládá) lidská pospolitost. (Klapetek, 2008: 199) Rétorika ve starověkém Řecku se stává oborem, který zkoumá několik stránek řečnickova projevu. Patří mezi ně věcná, jazyková, stylová a také formální stránka, ale také způsoby přednesu a možnosti ovlivnění publika. Slovo rétor (rhétor) lze překládat jako mistr slova a z toho důvodu se výuka rétoriky stala jedním ze základních pilířů řeckého vzdělávání. (Žantovská, 2015: 85) Dalším důvodem tohoto zapojení rétoriky do vzdělávání bylo to, že mluvené slovo a lidský hlas představovaly hlavní komunikační prostředek a také schopnost přesvědčit ostatní. Tyto schopnosti pak byly základním předpokladem pro vybudování kariéry státníka.

Významnou osobností antického vědeckého světa byl Aristoteles. Své pojetí rétoriky formuloval ve třech knihách, které spojuje jednotný název *Rétorika*. Podle Aristotela je rétorika umění persvaze ve věcech veřejných, rétorika je na stejné úrovni jako logika, východiskem argumentace je objektivní charakter věci. (Lotko, 2009: 15)

Pojem rétorika naplňuje celou řadu významů. Na současnou rétoriku lze nahlížet jako na název nauky o řečnictví, jako řečnické umění samo, v širším slova smyslu jako soustavnou řečnickou činnost, ať již řečnickou praxi konkrétní osoby, nebo dokonce celé skupiny osob, takže se mluví o jeho rétorice (např. Cicerona), ale také o politické rétorice, firemní rétorice atd. (Žantovská, 2015: 174) Problém definice se odvíjí také od toho, že v každém historickém období a oblastech zkoumání se mění její obsah a rozsah. Rétorika v dějinách jazykové komunikace procházela různými vývojovými obdobími, a to podle toho, na co byl v ní kladen větší nebo menší důraz, které aspekty rétorické komunikace byly v popředí apod. (Lotko, 2009: 15) Jednu z mnoha

definice uvádí také Kraus (2010: 8). Rétoriku podle něj tvoří tři dominantní faktory – osobnost řečníka, auditorium a jazyková podoba veřejně pronesené řeči.

V současné rétorice však zůstává mnoho antických prvků, některé z nich dokonce stále tvoří pilíře moderní rétoriky. Těmito pilíři jsou dílčí kroky, které popisují celý rétorický proces, tedy od strukturování textu až k jeho realizaci před publikem.

Mezi tyto pilíře dle Žantovské patří: (Žantovská, 2015: 176–178)

Invence. Řečník vyhledává a zpracovává témata a informace, která jsou v daném kontextu aktuální a vhodná. Na druhé straně dnes dochází k posunu ve smyslu vyhledávání vhodných řečníků pro aktuální dobou nastolená témata.

Organizace. V této části rétorického procesu musí řečník připravené informace, podklady strukturovat v závislosti na stanovených komunikačních cílech. Výsledkem je propracovaná struktura připravovaného projevu (úvod, střed a závěr).

Styl. V tomto kroku se od řečníka žádá vhodné zvolení stylu jeho projevu. Styl se pak vybírá s ohledem na publikum, pro které je projev zamýšlen. Správná volba stylu pak ovlivňuje výběr jazykových prostředků. Podle Žantovské (2015: 177) se dnes moderní styl vyznačuje: jazykovou střídmostí až strohostí, přiměřenou jednoduchostí a srozumitelností, adresností a konkrétností, emocionální úderností a sugestivitou, živostí, obrazností a osobním stylem, přesunem od poetizace k faktografickým prvkům a publicistickému způsobu vyjadřování, budováním logických řetězců a racionalitou argumentace.

Dalším pilířem rétorického procesu je pak zapamatování si. Rétor musí mít svůj projev v hlavě, papír v ruce může být jen doprovodnou pomůckou, rozvrhem, systémem, řazením problémů. (Jirák, Koepplová, 2009: 28 in Žantovská, 2015: 178)

Posledním krokem je pak samotný přednes. Je to shrnutí veškerých předchozích kroků a je také vrcholem všech příprav, organizace a zapamatování. Řečník nyní předává výsledky své práce svým posluchačům a musí přitom zvážit, které prostředky do svého projevu zapojí. Tato volba je důležitá pro dobrou srozumitelnost, sledování logiky argumentů, na základě, kterých se pak mohou rozhodnout, jestli je přijmou.

Dnešní rétorika je tak podle Krause (2010: 11) spíše o porozumění a přizpůsobení se konkrétnímu diskurzu. Umění osvojit si tento obor se tak často chápe jako schopnost ovládnout způsob, jakým se v daném oboru komunikuje, jeho diskurz, jehož nároky se nijak neomezují pouze na znalost příslušné terminologie. Předmětem rétoriky je řeč spolu s tím,

o čem vypovídá, a je zkoumaná z hlediska toho, co je v ní ve vztahu k určitému auditoriu v dané situaci přesvědčivé. (Kraus, 2010: 63)

Následující kapitola se pak věnuje rozlišení řečnických žánrů, především pak politickému řečnickému žánru.

2.3.1 ŘEČNICKÝ ŽÁNŘ

V klasické rétorice pochází tradiční dělení žánrů již od dob předaristotelských, ostatně i v Aristotelově *Rétorice* se vyskytuje dělení řečnických žánrů, a to řeči soudní, poradní a oslavné. (Žantovská, 2015: 184) Aktuálně se v literatuře zmiňuje klasifikace rétorických žánrů dle Jozefa Mistríka. (srov Žantovská 2015, Lotko 2009) Ten vymezuje žánry naučné, příležitostné, náboženské a agitační. Rovněž vývoj těchto žánrů se v průběhu let měnil. Pro jednotlivé typy se pak postupně vytvořil soubor pravidel, kterými je řečník při přípravě svého projevu limitován.

Cílem naučných žánrů je především předání informací a poučení. Dominující je zde komunikační funkce informační. Mezi základní formy zde patří přednáška, referát, koreferát, diskusní příspěvek, sdělení. (Lotko, 2009: 31) V současné době dochází k propojování řečové a vizuální složky komunikace a posiluje se úloha nonverbálních komunikačních prostředků (Buchtová, 2006 in Žantovská, 2015: 185)

Dalším typem jsou pak příležitostné žánry. Řadí se zde slavnostní, smuteční a jubilejní projev, zdravice, přípitky. Cílem tohoto žánru je navození určité atmosféry či emocí. Vyskytují se zde komunikační funkce rituálová a kontaktní – smyslem je už samostatní setkání a dodržení určitého formálního postupu. (Žantovská, 2015: 186) Vyskytuje se zde také funkce estetická, z tohoto důvodu je kladen důraz na originalitu nebo humor. Používají se specifické řečnické prostředky.

Předposlední kategorií jsou náboženské žánry. Svůj původ mají v různých náboženstvích a jejich cílem je poučit, ovlivnit a získat posluchače pro svou víru. V křesťanských podmínkách se různé formy kázání zabývají komentovanou četbou, interpretací biblického textu nebo náměty vycházejících z Bible. (Žantovská, 2015: 186) Kazatelská rétorika patří mezi oblasti, které jsou zkoumány po celou dobu historického vývoje. Také v současné době je kultura kazatelství a kázání stále zájmem zkoumání.

Poslední a nejdůležitější skupinou pro tuto práci jsou žánry agitační. Právě zde se řadí různé typy politických projevů, apelativní projevy, řeči soudní jako obhajoba i obžaloba. Cílem těchto

projevů je vždy přesvědčit a získat. Naplňují tak komunikační funkce získávací a přesvědčovací. Lexikální stránka bývá velmi bohatá, jazyk je pestrý a výběr slov se pohybuje jak na hranici spisovného jazyka, tak se objevují slova citově zbarvená, expresivní, často se pracuje s různými citáty a odkazy, nechybí ani humor. (Žantovská, 2015: 185) V politických projevech je možné sledovat různé řečnické prostředky, které mají nejen poutat pozornost, ale také pomáhají vytvářet napětí, a tím zvyšují zájem posluchače. Již v antickém Řecku se umění mluvit předpokládalo jako zásadní vlastnost pro vybudování politické kariéry. (Žantovská, 2015: 86) Lotko (2009: 30) dodává, že politický projev není oslavná řeč, ale bojovné řečnické vystoupení, ve kterém řečník sice hovoří za sebe, ale zároveň proti sobě staví fiktivního protivníka. Také u těchto projevů platí struktura jako úvod, jádro a závěr. V politických projevech se velmi často vyskytují sugestivní a dramatické jazykové prostředky, které projev aktualizují a gradují. (viz dále)

V současnosti se – i vlivem změn ve společnosti – role řečnických projevů výrazně zvyšuje. Politická komunikace se od běžné společenské komunikace značně liší, má rozdílná pravidla a jsou na ni kladeny jiné požadavky. Politická řeč je charakteristická jednoznačným formulováním hlavních myšlenek, opakováním slovních obrátů, větných částí a vět obsahujících základní myšlenky. Řečník opakovaně oslovuje posluchače a ztotožňuje se s jejich zájmy. (Šmajsová Buchtová, 2006: 92) Důležitým aspektem politických projevů je připravenost. Řečník by měl mít pečlivě promyšlené podání tématu. Měl by se soustředit na jedno nebo dvě hlavní témata či myšlenky. Rovněž i v politické rétorice se vyskytuje mnoho stereotypů. Původně originální výrazy a slovní obraty se mohou díky častému užívání v politických projevech změnit na tzv. otřepané fráze, kterým posluchači nevěří.

Masová média jsou jedním z podstatných komunikačních kanálů pro budování politické osobnosti. Rozhlas a televize způsobují, že mluvené veřejné komunikáty s persvazivní funkcí oslovují nejen bezprostřední posluchače, ale i ty, kdo jsou spojeni jen mediálně, a i s odstupem času. (Čechová, 2008: 293) To dokazuje také to, že projevy bývají často předtočené a sestříhané. Řečník má tak prostor svou řeč například opravit nebo zdokonalit. V takových případech pak pro řečníka vyvstává několik úskalí, protože situace je složitější, neboť nemůže reagovat bezprostředně na ohlas u posluchačů, může jej však na základě zkušenosti předvídat. (Čechová, 2008: 293) Funkce projevu se, oproti funkcím obecné komunikace, výrazně snižuje. Téměř zaniká funkce instruktážní a zábavní. Politické projevy mají podle Lotka (2009: 117) dominantní tři funkce – informativní, persvazivní a rituální.

Role řečníka je v politickém projevu velmi významná. Veřejné projevování názorů s cílem ovlivnit veřejné mínění a vedoucí politické skupiny, je podstatnou složkou tzv. politického života. (Formánek, 2018) Sledován je nejen samotný projev, ale celkové vystupování a osobnost politika. Řečník při projevu vystupuje ze své anonymity a měl by pro posluchače být osobností, která svým chováním a vystupováním projevuje úctu k publiku. (Šmajsová Buchtová, 2006: 146) Ftorek (2010: 151) dokonce slučuje politický úspěch se zdařilou komunikací, neboť političtí představitelé by měli ovládat dovednosti sebe prezentace a rétoriky. Obecně se dá politický projev zařadit mezi žánry, které jsou složitější. Předpokladem účinné politické řeči je jasná a přehledná logická stavba projevu. Z řeči musí být zřejmé, o co řečníkovi jde, o co usiluje a kam směřuje. (Šmajsová Buchtová, 2006: 92)

Pokud se vyskytne téma nebo situace, která si žádá a zaslouží více prostoru, nemusí být pravidla řečnického žánru naplněna. Šmajsová Buchtová (2006: 91) poukazuje, že rozměr projevu souvisí vždy s velikostí tématu a společenského poslání. Politický projev může být uskutečněn hned několika způsoby. Šmajsová Buchtová (2006: 143) uvádí čtyři možnosti přednesu: připravená řeč v psané podobě, která je určená k přečtení. Připravená řeč, kterou se mluvčí naučí z paměti s občasným nahlédnutím do poznámek. Připravené hlavní body, které slouží mluvčímu jako osnova k formulování myšlenek. Řeč, která je připravená pouze v duchu a je tedy přednášena bez poznámek. Komunikace politiků se mění na základě prostředí a účelu. Jinak bude politik mluvit na diplomatickém jednání a jinak ve veřejném projevu. Juránek (1946: 91-93) vymezuje řeč lidovou, kam řadí promluvu pro nejširší veřejnost, nebo řeči pro vlastní stranu a řeč parlamentní. Řeč parlamentní se snaží o vysoký vytríbený styl, zatímco u řeči lidové je snaha mluvit řečí lidu, tedy používat pojmy, které lidé používají v běžných rozhovorech.

V politických projevech se uplatňuje zejména komunikační funkce persvaze, cílem politické komunikace totiž není pouze zalíbit se lidem, ale přesvědčit je a získat. Je to především snaha přesvědčit své publikum o svém názoru, myšlence a obhájit je. Tato persvaze se nesnaží změnit názor oponenta, ale cílí především na své stoupence, které se tímto snaží utvrdit v jejich přesvědčení. (Hlavsová, 1997: 28) Pokud řečník dokonalé ovládá všechny potřebné dovednosti, naskytá se mu možnost ovlivňovat druhé. Ten, kdo ovládá mechanismy a symboly společenské komunikace, soustřeďuje ve svých rukou skutečnou moc a často skrytou vládu. (Ftorek, 2010: 13) Do politické komunikace rovněž spadají také diplomatická jednání, nicméně tato práce kooperuje s politickou komunikací jako prostředkem komunikace s veřejností. Vybíral (2000: 131) komunikaci s veřejností popisuje jako jednosměrnou a monologickou, kde příjemce nemá téměř žádnou možnost se do komunikace aktivně zapojit. V této práci se nepředpokládá

explicitně interakční či dialogická rozprava, nepracuje se s pojmem zpětné vazby. Pozornost je zaměřena na zprostředkovanou interakci, tedy na monologický projev vysoce postavených státníků.

Studium politické komunikace je přínosné hlavně pro porozumění politickým činům a pro pochopení vývoje ve společnosti. Tak jako obecně u komunikace existuje mnoho definic, politická komunikace rovněž nemá jednotnou a ustálenou definici. Politická komunikace je přednostně spojena s mezilidskou, verbální a masovou komunikací. Podstatné rovněž je, že výměna zpráv musí mít vliv na vztah k politickému systému. (Jirák, Říchová, 2000: 7) Jak už bylo zmíněno, schopný a zkušený řečník získává moc nejen přesvědčit, ale také manipulovat se svým publikem. Politický systém a společnost však musí být propojeny, musí být schopné vzájemně si předávat informace. (Jirák, Říchová, 2000: 7) Politická komunikace pak využívá několik způsobů pro uskutečnění komunikace. Jedná se o samotné využití jazyka, použití rétorických a persvazivních strategií.

Rovněž politická komunikace prochází vývojem. Jde především o příležitosti a události při kterých politik vystupuje. Kdysi politici vystupovali především při důležitých událostech jako byly například volby. Díky různým komunikačním kanálům může v současné době politik promlouvat prakticky odkudkoliv a není již nutně vyžadována ani přítomnost ostatních. Lipovetsky (2008: 40) doplňuje, jak tento individualistický způsob vyjadřování s sebou přináší také personalizované rysy komunikace. Personalizovaná politika odpovídá nastolení nových hodnot, jako je srdečnost, důvěrnost, blízkost, autenticita či osobitost. Jsou to hodnoty nadmíru individualistické a demokratické a díky masové spotřebě se rozvinuly ve velkém. (Lipovetsky, 2008: 40) V dnešní společenské situaci je tak ovládnutí strategií politické komunikace téměř nutností.

2.3.2 PERSVAZE

Jak už bylo zmíněno, základním slohotvorným činitelem jazyka politických textů a projevů je persvazivnost. Persvaze zahrnuje proces přesvědčování, metody a techniky ovlivňování postojů druhých mají za úkol ovlivnit posluchače a získat ho na stranu řečníka. (Žantovská, 2015: 280) Kromě získání adresáta se v persvazi také objevuje snaha diskvalifikovat oponenta či opozici. Přesvědčování má za cíl nejen vštípení názoru, ale především o absolutním nahrazení názoru stávajícího. Za přesvědčování budeme považovat usilování o takovou změnu, ve které na rozdíl od vysvětlování či vzdělávání musíme překonávat určitou vědomou či nevědomou rezistenci stávajícího názoru. (Klapetek, 2008: 87) V politické komunikaci je pak

přesvědčování mnohem složitější než při běžné komunikaci. Je to akt – nebo, jak by někdo řekl, umění – přinutit někoho pomocí rad, povzbuzení a přesvědčování, aby něco udělal. (Leanne, 2011: 129) Pokud lídři chtějí ostatní motivovat a vést, aby dosáhli svých vytyčených cílů, je pro ně přesvědčování nezbytné. (Leanne, 2011: 129). Přesvědčování je pak klíčovou oblastí pro řečníky, kteří chtějí ostatní motivovat a především vést.

Přesvědčování má mnoho komunikačních nástrojů, kterými je možné tento akt usnadnit. Jedním z nich je také role řeči těla, především pak efektivní gesta (viz dále). Součástí přesvědčování je i používání inkluзивního plurálu. Řečník díky němu zapojuje své publikum a dovolává se jeho účasti. Autor tímto způsobem vyzývá čtenáře ke spolupráci na nějakém myšlenkovém procesu či úkonu (Čmejrková a kol., 1999: 185) a zároveň se tak snaží zahrnout čtenáře do svého postupování. Nadaní řečníci se snaží být osobní a používají osobní zájmena, aby se svým publikem navázali hlubší vztah a navodili pocit, že s každým z nich mluví osobně, tváří v tvář. (Leanne, 2011: 83) Využíváním zájmena „já“ dávají řečníci najevo své názory a zkušenosti, dodávají řečníkovi důvěryhodnost. Lidé se mohou s touto personalizací ztotožnit a získat pocit, že řečník je jedním z nich, protože prožívá a řeší stejné problémy. Kombinováním první osoby jednotného čísla a druhé osoby množného čísla, tedy „já“ a „vy“, tak vytváří větší pocit blízkosti řečnickova slova se srdci posluchače. (Leanne, 2011: 80) Použití zájmena „my“ má pak velmi podobný efekt jako užití spojení já – vy. Zkušené řečníci tedy těchto zájmen efektivně využívají a takto personalizované sdělení dodává komunikačnímu záměru mnohem větší sílu.

S persvazí se také velmi často zaměňuje pojem manipulace, obě jsou však součástí přesvědčovacího aktu. U manipulace se ale předpokládá, že je adresát pasivní a bez odporu přijímá myšlenky a názory mluvčího. V analytické části práce nebude s manipulací kooperováno, protože jde především o zprostředkovanou interakci, takže přesto, že se předpokládá výskyt pasivního publika, nelze s jistotou určit, zda myšlenky a názory daných řečníků diváci přijímali bez odporu. Jen stěží je možno si představit člověka, který by bez odporu přejímal světový názor, teze, rady, myšlenky a nápady, které se mu snaží jeho okolí vnutit. Kdyby lidé tuto rezistenci neměli, bylo by lidstvo již dávno ve vleku několika manipulátorů, nebo dokonce pouze jednoho Manipulátora. (Klapetek, 2008: 87)

Persvazi v politické komunikaci zajišťují především masmédiá. Mezi ta nejvlivnější pak řadíme zejména televizi, jejíž oblíbenost je dána především tím, že je založena na obrazu, který je schopen na rozdíl od psaného slova zprostředkovat více informací najednou. (Bartošek, 2005: 22–24) Využitím všech prostředků, jak verbálních, tak neverbálních, je možné dosáhnout

úspěchu. Mezi verbální prostředky persvaze patří jednotky všech jazykových plánů. Podle Bartoška (2005: 22–24) nejsou fonetické, morfologické a syntaktické znaky jazyka politiky příliš specifické. Jazykové prostředky v lexikální rovině pak představují základní prvky psaných i mluvených projevů.

K přesvědčování se používá řada různých technik a strategií. Mezi strategie přesvědčování řadíme opakování (opakované připomínání), zdůrazňování přínosu, vyzdvihování předností a zamlčení nevýhod či rizik a dále strategie náhlého či postupně silícího nátlaku. Mnohé strategie jsou sofistikované v tom smyslu, že přesvědčování nemusí být na první pohled zřejmé. (Vybíral, 2000: 137) Právě opakování je zajišťováno především pomocí figur a tropů. Z toho důvodu bude následující kapitola věnována řečnickým prostředkům.

2.3.2.1 ŘEČNICKÉ PROSTŘEDKY

Lotko (2009: 118) ve své práci zmiňuje, že v politických projevech se kategoriální znaky kreovaného světa vyjadřují velkým množstvím jazykových prostředků, zejména těch lexikálních. Patří mezi ně:

Důležitost. Tento významový prvek vyjadřují přídavná jména např. *hlavní, základní, důležitý, velký, gigantický, historický, značný, výjimečný, silný, klíčový*. Význam se pak často zesiluje použitím superlativu, adverbia nebo přidáním spojení ještě. *Ještě důležitější, ještě silnější*.

Obecnost. Klíčovými slovy v této kategorii při politických projevech jsou slova *každý, všichni, plný, celý, široký, masy, mnoho, miliony*. Tato slova pak mají v politických projevech výraznou persvazivní hodnotu. Použitím těchto slov chce řečník prezentovat jedinečnost své politiky, potvrdit její jednotu a majorizaci vyřčených soudů znemožnit jejich přímé odmítání – *každý člen strany, všichni naši občané, celý náš region*.

Blížkost. Řečník zde často emotivně působí na posluchače, aby se s nimi sblížil. Mezi sblíživací prostředky patří užívání *my* (inkluzivní) a *náš*. Tato slova mají vyjádřit společné zájmy a vědění, společnou chuť a snahu (*my chceme, my víme, my dokážeme*). Dále mají signalizovat časovou a skupinovou soudržnost (*naše epocha, naše doba, naše společnost*). V neposlední řadě má vyjádřit, že recipient má s podavatelem společné cíle (*naše společná věc, naše společné úsilí*) Mezi další výrazy, kterými se řečník snaží vyjádřit svou sounáležitost se skupinou patří slova jako *vlast, národ, stát, strana, rodina*.

Nutnost. V této kategorii se řečník obrací na nutnost minulosti, nutnost současných dnů a nutnost budoucnosti. Řadí se zde výrazy jako *nutnost, cesta, úkol, zájem, důsledek, jediná cesta, správný cíl, nutný důsledek*.

Správnost. Také jako pravdivost. Tato kategorie je silně spjata s nutností. Řečník se odvolává na historii, *historická správnost, historická pravda, dějinné svědectví, historické opodstatnění*. Aby zvýšil věrohodnost svého tvrzení odvolává se na vědeckost a využívá cizí slova a termíny. *Je vědecky potvrzeno, že..., ukazatel, měřítko, důkaz, výsledek, příčina, zdroj, kritérium, skutečný, konkrétní*.

Koherentnost. Svět v politických projevech je soudržný, homogenní a uspořádaný. Recipient tak získává pocit, že tomuto světu rozumí. Využívají se zde rozmanité prostředky jako například *systém, struktura, sjednocení, spojení*. Spojitost v politických projevech je pak vyjadřována pomocí sloves *vyplývat, spojovat, vázat, zcelovat*. V těchto projevech se často užívá implikace (logický vztah mezi výroky, z nichž jeden je důsledkem druhého) objevuje se v nich značné množství konektorů (*tedy, a tedy, proto, proto také, a práce proto, tedy proto*), které explicitně vyjadřují spojitost světa. (Lotko, 2009: 120) Spojitost je pak doplňována parataktickými spojkami *jak – tak, nejen – ale i, nejen – nýbrž také*.

Pokrokovost a trvalost. V politických projevech se nezřídka zdůrazňuje, že náš svět je sice proměnlivý, ale vše v něm má vždy své opodstatnění, kladné zdůvodnění. Mezi výrazové prostředky zde patří *pokrok, pokrokovost, progresivita, rozvoj* apod. Lotko pak upozorňuje, že o těchto pojmech nelze vyslovit absolutní soudy bez ohledu na konkrétní specifikaci. Označuje je jako relační pojmy.⁴

Výše uvedené jazykové prostředky plní velmi často persvazivní funkci, která spočívá také v jejich nadměrném užívání. Mezi persvazivní techniky pak Lotko řadí eufemismy, metafory, presupozice, hodnotící slova, slogany, negace, módní slova a expresiva.

Eufemismy patří mezi techniky nepřímého pojmenování. Nahrazuje nevhodné či jakkoli nevyhovující a nepříjemné výrazy tak, aby je zjemnil a zastřel negativní konotace. V totalitní době se například místo *protest, stávka, demonstrace*, používali výrazy jako *společenský neklid, těžké období, poslední události, mimořádná společensko-ekonomická situace*. Snaha o nepřímé vyjadřování pak způsobuje opakování sémanticky stejných elementů textu a ustálených

⁴ To, co je pro jednu stranu prospěšné, nemusí být prospěšné pro druhou stranu a naopak. (Lotko, 2009: 121)

propagandistických obrátů. Politické projevy pak ve výsledku působí jako monotónní, stereotypní a nabubřelé.

Další technikou jsou metafory. Metafora nepřirovnává něco k něčemu, ale v zájmu nového poznání skutečnosti konfrontuje významy tím, že nahrazuje slovo nebo slovní obrat slovem nebo slovním obratem jiného druhu, z jiné smyslové oblasti, z jiné sféry věcí, jevů a představ. (Lotko, 2009: 105) Metafora vyžaduje zkušenost, představivost a znalost kontextu posluchačem. V politických projevech je pak patrná metaforika sportovní a válečná (*být v první linii, jít do útoku, časovaná bomba, hrát čistou hru, vyšachovat někoho*) ale také lékařská (*ozdravení našeho hospodářství, zrychlení tepu organizace, další negativní syndrom*) a technická (*motor přeměn, mechanismus přestavby*). (Lotko, 2009: 122) Užívání metafor se však postupem času mění v pouhé floskule⁵. Slova jako *boj, zápas, útok* atd. mohou recipientům vnuknout myšlenku, že někde existuje nepřítel, kterého je potřeba nenávidět.

Presupozice je domněnka, která stojí na pozadí konkrétní výpovědi. (Lotko, 2009: 89) Presupozice umožňuje vyjádřit více, než je řečeno, protože význam vyplývá z kontextu a situace. Např. *svou ekonomiku si rozvrátit nenecháme; naše názory na privatizaci jsou neměnné presuponují silnou vládu, rozhodnost, důslednost*. Podobně konstrukce *Budeme hájit zájmy našich voličů* ještě důsledněji presuponuje, že již důsledně hájíme tyto zájmy + naše vůle a možnosti. (Lotko, 2009: 122)

Mezi další techniky se řadí použití hodnotících slov. Ta bývají zpravidla s emocionálním zabarvením: *rychlejší rozvoj, širší spolupráce, odpovědný přístup, provokativní vystoupení, pozitivní výsledek*. V politických projevech dominuje komentář, řečnickovy postoje nad předáním informací. Tato technika, mající za cíl působit více na emotivní stránku než na intelekt, vyvolává u recipienta pochybnosti, nechut' a zbavuje ho aktivity. (Lotko, 2009: 123)

Například termín „slogan“ je mnohoznačný. Slogan má v podstatě tři funkce: a) kontaktovou (vytváří pouta mezi komunikujícími např. *Kdo nejde s námi, jde proti nám*), b.) aktualizací (poutá pozornost, jeho síla je spjata s formou srov. např. aliteraci ve známém nacistickém sloganu *Jeden národ, jedna říše, jeden Vůdce!*), c.) sumarizační (shrnuje, např. v nacistické armádě se používalo sloganu *Vítězství, nebo Sibiř!*). Stereotypní opakování sloganů je tradičním prostředkem persvaze.

⁵ Podle českého etymologického slovníku květnaté, ale prázdné fráze. (Rejzek, 2015: 191)

V neposlední řadě se mezi persvazivní techniky řadí negace. Použití negace je působivější, slouží k vyjádření kontrastu a zdůrazňuje řečený obsah: *Není pro nás důležitější věcí než zlepšení života ve vašem regionu, Nelze souhlasit s tím, že...; Nechceme zlepšovat jen hmotnou stránku života našich občanů, ale také jejich duševní rozvoj.*

V politických projevech se pak hojně vyskytují také módní slova, kterými se řečníci snaží ztotožnit se skupinou, vyjadřují solidaritu a tím dávají najevo, že všichni patří k sobě. Dále pak vyjadřují prestiž ve skupině. Autoři politických projevů se snaží napodobit oficiální způsob vyjadřování, přizpůsobit se jazyku svých nadřízených, jazyku hromadných sdělovacích prostředků. (Lotko, 2009: 124) V době pražského jara se například nadužívalo slova „prostor“. *Vytvoříme prostor pro vyjednávání, Musíme dát prostor diskusi.* Používání slova *dopad* místo slov *účinek, vliv, dosah, význam, ohlas, efekt*. Mezi nejpoužívanější výrazy pak patří slova *problém* a *otázka*. Použití těchto výrazů má za cíl dodat vyjádření vznešenost a signalizovat složitost. *Je třeba se zabývat otázkou problému výstavby strany.* Lotko pak dodává, že nejde o to módní slova vyškrtnout ze slovníku veřejných řečníků, ale jde o to, je vhodně zařadit. (2009: 125)

Expresivum je lexikální výrazový prostředek vyjadřující citový, hodnotící a volní vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti. (Křístek, 2017) Expresiva v politických projevech mohou sloužit k označování politických protivníků. Mohou se vyskytovat výrazy jako *žvanil, fňukal, držgrešle, tajtrlík, tajnůstkář, přivandrovalec*. Politickou nenávist může vyjadřovat rovněž výskyt vulgarismů. Kultivovaný politický řečník by měl vědět, že silná až vulgární slova ve veřejných projevech působí spíše škodlivě. (Lotko, 2009: 125)

Kromě již zmíněných technik a prostředků se pak v politických projevech objevují také řečnické figury a tropy. V současné době se však figury a tropy v řečnických projevech vyskytují méně často než v klasické rétorice. Příčinou je odklon moderní rétoriky od poetizace, a naopak příklon k publicistickému a faktografickému stylu. Důvodem je také fakt, že řečníci musí nejdříve zvládnout jazykové prostředky tzv. odrazové a jazykové prostředky strukturační.⁶ Nicméně i přes odklon mají přenesená či nepřímá pojmenování své místo. Cílem rétorických textů není pouhé informování, ale především působení na posluchače, jeho přesvědčování a získávání. Pomocí figur a tropů také řečník dokazuje svůj důvtip a řečnickou obratnost.

⁶ Odrazové prostředky odrážejí zobecněné rysy reality a prostředky strukturační slouží k vyjadřování vztahů ve větě a textu. (Lotko, 2009: 98)

V průběhu let se pojetí a klasifikace figur a tropů značně proměňovalo, a proto bude tato práce vycházet z vymezení Jozefa Mítríka (1980: 69–123 in Lotko, 2009: 98) Ten dělí tropy a figury podle jejich funkcí do několika skupin – sugestivní, emfatické, názorné, dramatické a ozdobné. Mezi jednotlivými skupinami neexistují výrazné předěly. Z toho důvodu mohou některé tropy a figury patřit do několika skupin zároveň.

2.3.2.1.1 SUGESTIVNÍ ŘEČNICKÉ PROSTŘEDKY

Analytická část této práce se zaměří pouze na vybrané obrazné a řečnické prostředky. Tato část práce se při výkladu těchto prostředků opírá o již zmíněnou publikaci Edvarda Lotka. (2009: 99–115)

Sugestivní specifické řečnické prostředky. Je to nejpočetnější a nejpestřejší skupina. Prostředky této skupiny nejenže umocňují sugestivnost řečnického textu, ale také podněcují a stimulují posluchačovu pozornost. Patří sem především opakovací řečnické figury jako je anafora, kde dochází k opakování stejných slov na začátku následujících vět. Opakem je pak epifora, kde se stejná slova opakují na koncích následujících vět. Opakování stejných slov na konci jednoho a na začátku druhého větného celku zajišťuje epanastrofa. Myšlenky se díky ní pevněji váží k sobě a tím je zesílena kompoziční návaznost. (Lotko, 2009: 100) Epizeuxis je opakování stejných slov v jedné větě několikrát za sebou bezprostředně, nebo po vložení jiného slova. Figura, která opakuje stejné slovo v jiné gramatické formě je pojmenována jako polyptoton. Enumerace je výčet následujících za sebou věcí, vlastností nebo dějů. (Lotko, 2009: 99) Podobně funguje také pleonasmus, kdy se ve větě hromadí významově podobná slova jdoucí za sebou při označení jednoho jevu. K tzv. živým opakovacím řečnickým figurám patří syntaktický paralelismus. Vzniká opakováním stejných nebo podobných syntaktických konstrukcí po sobě následujících. (Lotko, 2009: 101)

2.3.2.1.2 EMFATICKÉ ŘEČNICKÉ PROSTŘEDKY

Emfatické specifické řečnické prostředky jsou méně početnou skupinou. Emfáze je citovým vzrušením, které v procesu komunikace zasahuje nejen posluchače, ale i samotného řečníka. Citová angažovanost však nesmí překročit určité meze únosnosti; nedobře působí na posluchače jak nezaújatý, lhostejný projev, tak jeho opak – projev citově přehnaný. K emfatickým prostředkům řadí Lotko (2009: 103–104) apostrofu, což je oslovení nepřítomné osoby nebo neživé věci. Za apostrofu se dá někdy považovat i to, když se řečník odvolává na autoritu. (Lotko, 2009: 103) Formou zvolání je exklamace, která vyjadřuje osobní emocionální hodnocení uváděného obsahu. Nedopovědění započaté věty z citových důvodů je nazýváno jako apoziopese. V neposlední řadě do této skupiny Lotko řadí řečnickou otázku a odpověď.

Řečník pokládá otázku, na kterou nečeká odpověď. Jejím úkolem je vyvolat u posluchače nebo čtenáře reakci a tím tak udržet kontakt. S řečnickou otázkou je spojena řečnická odpověď. (Lotko, 2009: 104) V té se předběžně formuluje problém, a pak se uvádí odpověď jako vlastní sdělení, které problém teprve řeší.

2.3.2.1.3 NÁZORNÉ ŘEČNICKÉ PROSTŘEDKY

Názorné specifické řečnické prostředky realizují spolu s jinými základní princip moderní didaktiky, a to princip názornosti. Jsou to prostředky napomáhající názornosti a zvyšují pochopení informací. Nejčastěji se objevují v projevech naučného a agitačního charakteru. A patří sem zejména aluze, hyperbola, metafora a metonymie. Aluze neboli narážka je nepřímý odkaz k politickému, historickému, literárnímu, či jinému kontextu začleněný do stavby literárního díla. (Lotko, 2009: 106) Hyperbolu je možné pojmenovat jako nadsázku nebo zveličení. Umocňuje realitu a vytrhuje jevy z jejich banálních souvislostí. (Lotko, 2009: 106) Metonymie přenáší význam na základě souvislosti věcné, nikoliv podobnosti.

2.3.2.1.4 DRAMATICKÉ ŘEČNICKÉ PROSTŘEDKY

Jedná se o řečnické prostředky, které přispívají ke zvýšení přitažlivosti, prohlubují dramatickost projevu a u publika vyvolávají napjaté očekávání dalšího vývoje. Do této skupiny Lotko (2009: 108–109) řadí například antifrázi, což je zpravidla ironické pojmenování věci nebo její vlastnosti protikladným slovem. Hromadění stejných slov, které mohou mít povahu postupného zesilování významu nazývá gradací. Dramaticnost textu zvětšuje zřetězení, přičemž se jedná o postupné uvádění logických soudů, které na sebe navazují.

2.3.2.1.5 OZDOBNÉ ŘEČNICKÉ PROSTŘEDKY

Jsou to figury a tropy, které svou nápadností a neotřelostí aktualizují rétorický text a činí jej přitažlivým. Tato skupina prostředků je náročná na použití, proto si je řečník musí předem dobře připravit. Lotko (2009: 110–111) v této skupině vymezuje epiteton, který funguje jako ozvláštňující na rozdíl od konvenčních spojení. Zdůrazňuje určitou vlastnost, nebo konkretizuje představy. Dalším prostředkem je oxymorón, který spojuje významově si odporující slova. (Lotko, 2009: 111) Při použití opisu místo přímého pojmenování se jedná o perifrázi. K označení jevu se používá obšírnější popis, soubor představ, které se k němu pojí.

2.3.2.1.6 NEFIGURÁLNÍ ŘEČNICKÉ PROSTŘEDKY

Jde o zapojení cizího textu do řečnického projevu. Při vhodném použití odstraňují relativní monotónnost autorského projevu a stimulují posluchačovu pozornost. Lotko (2009: 112–113) zde řadí citace a okřídlená slova. Citací se rozumí přesně ohraničené použití cizího slovesného

projevu v řečnickém textu. Okřídlená slova je možné označit jako klišé, neboť jsou to nevětná i větná ustálená spojení, která text patetizují.

2.4 VYBRANÉ NEVERBÁLNÍ ASPEKTY PROJEVU

V rámci rétorické analýzy se bude práce také věnovat neverbálním projevům, které jsou svázány s verbální komunikací a mají tak stejně významnou funkci. Jedná se o neverbální projevy, které bude možné ve vybraném výzkumném vzorku identifikovat, konkrétně se jedná o gestikulaci a oční pohled.

Neverbální komunikace je poměrně široký pojem s nespočítaným počtem různých definic. Nejčastěji je chápána jako proces dorozumívání mezi jedinci, resp. mezi skupinami lidí pomocí mimoslovních prostředků. (Lotko, 2009: 74) Rovněž Knapp a Hallová (1978: 8) vymezují neverbální komunikaci jako komunikaci, která je uskutečněna jinými prostředky než slovy, za předpokladu, že slova jsou verbálním prvkem. Nicméně tato obecná definice nedokáže dostatečně popsat složitost celé oblasti. Neverbální komunikaci je možné chápat také jako řeč těla, nicméně také toto pojetí není jednoznačné, protože neverbální projevy mohou nést složité symbolické významy. Je tedy velmi podstatné zmínit, že je téměř nemožné rozdělovat verbální a neverbální chování do dvou kategorií. Příkladem je jazyk neslyšících, který je tvořen výhradně pohyby rukou. Právě tato gestikulace je většinou jazyková (verbální), ale gesta rukou jsou často považována za chování, které je „jiné než slova“. (Knapp, Hall, 1978: 8)

Na druhé straně autoři uvádí, že ne všechna slova jsou jasně verbální. Jako příklad uvádějí onomatopoická slova nebo mumlání (murmur). (Knapp, Hall, 1978: 9) Obecně, když lidé odkazují na neverbální chování, mluví o signálech, kterým bude připisován význam, nikoli o samostatném procesu připisování významu. (tamtéž)

Teorie a výzkum spojený na neverbální komunikaci se zaměřuje na tři primární jednotky – struktury a podmínky prostředí, v nichž probíhá komunikace, fyzikální vlastnosti samotných komunikátorů a různé způsoby chování komunikujících, tedy viditelné pohyby těla. (Knapp, Hall, 1978: 10–11)

Pro správnou identifikaci neverbálního chování je podstatná znalost kontextu a také ostatních složek komunikace. Tato oblast se pak dále dělí na fyzické a sociální komunikační prostředí, které zkoumá vzájemní vzdálenosti a prostorové postavení (proxemika).

Druhou oblastí jsou fyzické vlastnosti komunikátora, nebo také statické neverbální signály, které zahrnují postavu či tvar těla, výšku, váhu, vlasy nebo barvu kůže. Autoři Knapp a Hallová

(1978: 11) zde řadí také dech a tělesné pachy. Fyzický vzhled může být ovlivňován tzv. artefakty, které zahrnují oblečení, brýle, šperky. V neposlední řadě je možné zde zařadit také tetování, jizvy nebo piercing.

Poslední oblastí je chování komunikujících pojmenované také jako viditelné pohyby těla daného jedince. Patří sem dotykové chování (haptika), postoj těla (posturika), výrazy tváře (mimika), gesta, která jsou vázaná na řeč, ale také na řeči nezávislá. V neposlední řadě se do této oblasti řadí oční pohled a paralingvistika, kam spadají prozodické a vokální charakteristiky řeči.

Vzhledem k výběru vzorku (viz dále) budou v této práci sledována především gesta s jasně identifikovatelnou komunikační funkcí. Analýza gest, jež nenaplňují žádnou komunikační funkci, by nepřinesla žádná zjištění. U vybraných projevů navíc nelze přikročit ani ke kompletnímu rozboru mimiky, protože dva ze tří řečníků měli při svém projevu nasazenou roušku. Z toho důvodu budou sledovány pouze výrazná a doprovodná gesta a oční pohled, zejména jeho směr a délka trvání.

2.4.1 GESTA

Slovo gesto pochází z latinského slovesa gerere a znamená provádění. Ve starověku se gestika považovala za jednu z nejdůležitějších složek rétorického umění. (Mikuláščík, 2010: 110) Komunikační funkce gest je ve srovnání s verbální složkou značně proměnlivá. Gesta mohou sloužit jak záměrné, tak nezáměrné komunikaci. Zčásti jsou konvencionalizovaná a zčásti improvizovaná, zčásti automatizovaná a zčásti kreativní a gestikulující mluvčí si často neuvědomují, jak a proč gestikulují. (Kaderka, 2017) Mluvčí pomocí gest dokáže zahájit, nebo naopak ukončit svou řeč. Gestem je poté označován samotný pohyb ruky nebo rukou, jenž má komunikační funkci a různou měrou dotváří smysl řečnickovy promluvy. (Knapp, Hall, 1978: 10–11)

Gesty je možné vyjádřit myšlenku, kterou by bylo možné formulovat slovy, ale gestikulací ji lze vyjádřit mnohem názorněji. Gesta pomáhají mluvčím získat určitá slova nebo popsat objekty, které se pohybují jako součást jejich funkce. (Knapp, Hall, 1978: 200) Pro posluchače mohou gesta zvýšit důraz či jasnost promluvy a pomáhají jim lépe pochopit celkový projev mluvčího.

Knapp s Hallovou ve své knize *Nonverbal communication in human interaction* dělí gesta na doprovodná, vázaná na řeč a gesta na řeči nezávislá. Gesta nezávislá na řeči jsou také známá jako emblémy (srov. Ekman, 1976, 1977) nebo autonomní gesta (srov. Kendon, 1984, 1989a,b). Jedná se o gesta, která se často používají samostatně bez slovního doprovodu. Mají

přímý verbální překlad nebo slovníkovou definici, obvykle sestávající z jednoho nebo dvou slov nebo frází. (Knapp, Hall, 1978: 201) Tato gesta jsou vázána na kulturu, jejíž členové se shodují na verbálním překladu těchto signálů.

Doprovodná gesta pak dále dělí do čtyř skupin. První skupinou jsou gesta, která se vztahují k referentu – předmětu řeči. Do druhé skupiny řadí vztah mluvčího k referentu. Třetí skupinu tvoří gesta vizuálně zdůrazňující řeč, pojmenovaná také jako interpunkční gesta. V neposlední řadě pak existují gesta regulující a organizující mluvený projev, která se primárně vyskytují při dialogu. Z toho důvodu nebude čtvrtá skupina doprovodných gest v této práci analyzována.

Gesta související s řečí jsou někdy nazývaná jako ilustrátory nebo spoluřečová gesta. Ilustrátory doprovázejí a ilustrují řečnickovu výpověď; vliv na jejich používání má mimo jiné také kultura, neboť některé národy gestikulují mnohem více než jiné., např. Italové. (Žantovská, 2015: 41) Významy a funkce těchto gest jsou odhaleny, v momentě zkoumání souvislosti s doprovodným mluveným jazykem. (Knapp, Hall, 1978: 211) Gesta, která se vztahují k předmětu řeči jsou používána především k charakterizaci obsahu řečeného. Někdy tyto pohyby zobrazují poměrně konkrétní odkazy, zatímco jindy vágní a abstraktní myšlenky. Ukazovací pohyby mohou například pomoci naznačit konkrétní osobu, místo nebo věc, o které se diskutuje. (Knapp, Hall, 1978: 212) Patří sem například gesta, kterými mluvčí znázorňuje prostorové vztahy – například při výpovědi: „Přišel jsem z této strany“, mluvčí svou promluvu doplní ukázáním směru. Tato gesta mohou pomáhat posluchačům vizualizovat rysy spojené s konkrétními referenty. Ilustrují, jak k některým událostem došlo a gesto má úzký vztah ke konkrétnímu sémantickému obsahu řeči. (Knapp, Hall, 1978: 212)

Gesta vyjadřující vztah mluvčího k referentu spíše komentují orientaci mluvčího na referenta, než aby charakterizovala povahu věci, o které se mluví. (Knapp, Hall, 1978: 212) Příkladem těchto gest je pozice dlaní, která může vyjadřovat odlišný význam od mluveného slova. Například dlaně nahoru ukazují více nejistoty („myslím“ nebo „nejsem si jistý“), dlaně dolů ukazují jistotu („jasně“ nebo „absolutně“), dlaně ven a čelem k posluchači ukazují tvrzení („Nechte mě říct toto“ nebo „Uklidni se“) a dlaně obrácené k řečníkovi naznačují přijetí konceptu („Mám skvělý nápad...“). (Knapp, Hall, 1978: 213)

Interpunkční gesta zvýrazňují, zdůrazňují a organizují průběh komunikace. Může se jednat například o podání ruky nebo také přikývnutí hlavou jako signál k pokračování promluvy. Když se tato gesta používají ke zdůraznění určitého slova nebo fráze, často se shodují s primárním hlasovým důrazem. (Knapp, Hall, 1978: 214)

2.4.2 OČNÍ POHLED

Pohledy jsou řečí očí a tvoří důležitou část mimoslovní sociální komunikace. (Lotko, 2009: 84) Pomocí očního pohledu je možné komunikačním partnerům vyjádřit nejen emoce, ale také postoje vůči nim. Pomocí očního pohledu získává řečník také zpětnou vazbu v přímé interakci a v kombinaci s dalšími neverbálními signály očním pohledem řečník zesiluje své sdělení. Pohledy mohou být jak příjemné, tak nepříjemné – nepříjemný pohled je klasifikován jako pohled, který trvá delší dobu. Dle Lotka (2009: 85) při přesvědčování má mluvčí objem pohledů více než 51 %, při pouhém předávání informací se objem pohledů snižuje až na 36 %, když se vzdálenost mezi mluvčím a posluchačem zkracuje, úměrně tomu se zvyšuje i objem pohledů na posluchače.

Lotko (2009: 84) dále uvádí, že při sledování řeči očí by pozornost měla být věnována následujícím aspektům:

- a.) Nasměrování pohledu – je sledován směr, kam je pohled dané osoby zaměřen
- b.) Délce trvání – je věnována pozornost času v sekundách
- c.) Četnost pohledů na různé objekty
- d.) Sled pohledů
- e.) Celkový objem pohledů
- f.) Pootevření víček
- g.) Průměr zornic
- h.) Odklon směru pohledu
- i.) Mrkacím pohybům
- j.) Tvarům a pohybům obočí

Vybrané projevy jsou sice převážně tvořeny záběry tváří politiků zblízka, nejsou však natolik detailní, aby bylo možno analyzovat všechny výše uvedené kategorie. Z tohoto důvodu proto bude sledován pouze směr a délka trvání pohledu.

2.5 METODOLOGIE

Pro tuto diplomovou práci byla zvolena metoda rétorické analýzy z hermeneutické perspektivy. (srov. Cronick) Tato metoda umožní odpovědět na výzkumné otázky a naplnit cíle této práce (viz dále).

Rétorická analýza v tomto případě bude částečně vycházet z Lotkova pojetí rétoriky jako teorie textu a stylistiky. Lotko (2009: 14) uvádí, že neexistuje jednotná definice rétoriky. V tomto případě slouží k hlubšímu poznání lexikálních, gramatických, sémantických i textových, resp. stylistických vlastností jazykového komunikátu. Rétorika se tak zaměřuje na pravidelnosti a zákonitosti dosahování komunikačních efektů. (srov. Cronick, 2002) Lotko ve své práci dále uvádí příklady prvků persvazivních technik, konkrétně pak užívání eufemismů, metafor, presupozic, hodnotících slov, sloganů a negací. Na základě výskytů, či případné absence těchto prvků v analyzovaných projevech, bude možné odpovědět na výzkumné otázky této práce. Rovněž bude analyzován výskyt figur, tropů a nefigurálních prostředků. Jelikož se v literatuře vyskytuje několik dělení tropů a figur, práce bude vycházet z klasifikace J. Mistríka. (1980: 69–123 in Lotko, 2009: 98)

Mnohem důležitější pro tuto práci je pak studie Karen Cronickové *The Discourse of President George W. Bush and Osama bin Laden: A Rhetorical Analysis and Hermeneutic Interpretation*, v níž se zabývá analýzou mluvených projevů a nachází v nich společné znaky, jež dále kategorizuje. Cronicková se v této studii zaměřuje na přesvědčovací prostředky, které řečníci používají k získání a zahrnutí publika do svého projevu. Rétorickou analýzu z pohledu hermeneutiky zde používá jako hlavní výzkumný nástroj. Její postup a zvolená metodologie bude aplikována také na tento výzkum. Hermeneutická interpretace je základní součástí rétorického používání jazyka. Zabývá se specifickými lingvistickými mechanismy, které mluvčí nebo spisovatel používá k dosažení svých cílů.

Rétorickou analýzu je možné definovat dle aristotelských termínů, stejně jako Perelman a Olbrechtstytega (1989 in Cronick, 2002), kteří se zaměřili na důležité persvazivní prvky. V takovém případě se vliv mluvčího používá k přesvědčení publika a je tedy možné říci, že je vliv jednosměrný. Billig et. all (1988 in Cronick, 2002) pak dodává, že řečník se nejen snaží přesvědčit své publikum, ale rozvíjí vlastní politický, filozofický a existenciální postoj v měnícím se vyjednávání se svým sociálním prostředím.

Cronicková ve své práci pracuje s pojmem diskurs a používá ho jako synonymum pro mluvený projev. Z toho důvodu bude následně v této práci s tímto pojmem také kooperováno. V rétorické analýze pak Cronicková používá tři základní principy:

a.) Diskurs obsahuje historii lidí, kteří jej vytváří. Mluvčí svůj projev formuje tak, aby dokázal oslovit své publikum, zároveň se u politických osobností očekává, že se nejedná o první veřejný projev a už má s tímto typem projevu zkušenosti. Veřejný politický projev je nástrojem státníka, jak promlouvat k lidu.

b.) Diskurs je argumentační a obsahuje dilemata. Pokud mluvčí užívá konkrétní fráze, mohou představovat zkušenosti dané kultury a publikum jim bude rozumět. Nicméně mohou být nejednoznačné a také protichůdné, a proto zde vzniká prostor pro debatu.

c.) Lidé používají diskurs k dosažení svých cílů. V tomto případě se odkazuje na Searleho (1969) teorii řečových aktů, který předpokládá, že promluva je srovnatelná s daným jednáním. Jako příklad uvádí větu „Je tady docela zima.“ Ta může znamenat žádost, aby druhá strana zavřela okno nebo dveře. Tento případ ukazuje, jaký vliv má daný řečník a protistrana může odpovědět: „Proč tentokrát nezavřeš dveře ty?“ V této ukázce je vidět, že i přes nevyřčené je možné interpretovat záměry mluvčího. Text tak obsahuje řadu jazykových prostředků, jež mají persvazivní potenciál a na jejich základě je možné určit, zda je přítomen záměr mluvčího přesvědčit své publikum.

Současně je podstatné zmínit, že také rétorická analýza má své limity. Analyzovaný text je zakotven ve své době, v níž byl vytvořen, stejně tak jej nelze standardizovat a výsledky analýzy nelze vztahovat na všechny projevy daného řečníka. Herrera (1990 in Cronick, 2002) také zmiňuje potřebu zařadit text do kontextu. Analýza by proto měla brát v úvahu to, co člověk ví o místě, kde a v jaké situaci byl text napsán. V rámci hermeneutického výkladu není možné jít zpět do minulosti a zeptat se řečníka, jestli to opravdu myslel tímto způsobem. Výzkumník tedy vytváří jakýsi druhý text. (srov. Cronick). Tento problém nelze odstranit vhodným analytickým nástrojem, a proto řešení náleží čtenáři nebo posluchači dané interpretace, který by si měl pokládat otázku: „Souhlasím s touto verzí, nebo s tímto druhým textem?“ V tomto případě podle Cronickové (2002) vzniká třetí text.

Tato diplomová práce tedy bude vycházet ze studie Karen Cronickové. (2002), přičemž analytickou část pak budou tvořit následující oddíly:

- a) Identifikace kategorií rétorických strategií a příklady těchto strategií v analyzovaných textech.
- b.) Identifikace figur a dalších persvazivních prostředků (srov. Lotko).
- c.) Identifikace komunikačních funkcí neverbálních prostředků.

2.5.1 OPERACIONALIZACE HLAVNÍHO VÝZKUMNÉHO CÍLE

Cílem této podkapitoly je jasně vymezit používání pojmu rétorické strategie v této práci tak, aby byla zachována co největší reliabilita.

Proces operacionalizace je převod výzkumného problému do testovatelné podoby. (Buriánek, 2017) Na operacionalizaci lze nahlížet také jako na proces interpretace, v němž bude blíže určeno, jaká hlediska pojmu budou v dané analýze významná, a která z nich budou naopak nepodstatná. Složitost sociální reality a zkoumaných jevů většinou nelze měřit zcela přesně, protože naše výzkumné nástroje jsou omezené. (Sedláková, 2014: 138)

Miovský (2006 in Sedláková, 2014) pak vymezuje konceptualizaci jako postup formalizace údajů, při němž se pomocí interpretace opřené o data a na základě zkušenosti z jejich sběru snažíme vytvořit určitý základní výklad popisovaného jevu, umožňující jeho hlubší pochopení.

Důležitou součástí procesu operacionalizace je konceptualizace pojmu. Nejdříve je nutné zjistit, v jakých konceptech, teoriích a paradigmatech se daný pojem používá, a zda se jeho použití významově překrývá nebo různí. (Sedláková, 2014: 144) V tento moment proces vychází z odborné literatury, a především definic daného pojmu. Na základě těchto definic a cílů práce se badatel může rozhodnout, kterou z nich použije. Koncept pojmu se tak stává mentálním konstruktem, a ten posléze funguje jako pomocný nástroj při vyjasňování významu. Význam termínů není dán předem, ale musí být specifikován. Musí být jasné, jakou definici používáme, a ta se stává závaznou pro další fáze výzkumu, pro vyvozování závěrů i porovnávání poznatků se závěry jiných výzkumníků. (Sedláková, 2014: 144) Také v tomto případě je důležité zohlednit kulturní a sociální rámec, v němž bude výzkum probíhat, aby na operacionální definici bylo nahlíženo relevantně v kontextu dané doby.

V odborné literatuře je na pojem strategie nazíráno z několika pohledů. Jedním a téměř tím nejzákladnějším původním smyslem je strategie z oblasti vojenství, ve smyslu bojového plánu. Tento smysl je dán především řeckým původem slova, které znamená umění velet vojsku. (Galatík, 2008: 10) *Velký sociologický slovník* (1996) zmiňuje strategii ve smyslu vedení armády od jednoho boje k druhému až do konečného vítězství. Vojenská strategie určuje přesný

postup krok za krokem, jak se v daném kroku chovat a co dělat, když nastane konkrétní situace. V současné době však strategie tento původní význam ztrácí a objevuje se také v nevojenských odvětvích jakými je právě politika, diplomacie, ekonomika nebo také žurnalistika.

Jak již bylo zmíněno, pojem strategie souvisí také s politikou. Vojevůdce a teoretik Moltke a stratég Schlieffen byli zastánci oddělení politiky a vojenství. Obě strategie – jak politická, tak vojenská – se rozvíjejí ve svých oblastech s vlastními prostředky a nástroji. Zatímco politická využívá nástroje diplomacie, jednání nebo hrozby, nástrojem vojáků je síla. V momentě, kdy je kolektivní násilí nevyhnutelné, přebírají vedení vojáci, jejichž cílem je zvítězit nebo útok odrazit. (Galatík, 2008: 30)

Podle teoretiků jako byl Machiavelli nebo Clausewitz je válka naopak od politiky neoddělitelná. Cíle jsou definovány politickou volbou, a proto může být ozbrojená akce považována pouze za prostředek. Válka je proto politickým nástrojem stejně jako diplomacie. Jakmile válka začala, je strategie určována politickými rozhodnutími. Vojáci tak určují své strategie s ohledem na naplnění politických cílů. Když se na politické cíle zapomene, vojenská strategie ztrácí svůj smysl a svou orientaci. (Galatík, 2008: 30)

Na politickou strategii lze také nahlížet jako na uplatnění komplexní politické orientace v konkrétních politických činnostech, které se váže na dělení levice a pravice a rozlišení demokratických tendencí od těch nedemokratických. (Strmiska, 2017)

V neposlední řadě je možné zmínit také pojem výzkumná strategie, která je dle Sedlákové (2014: 77) popisem toho, jak bude výzkum postupovat, z čeho vychází, jaké metody zkoumání použije a jak budou zodpovězeny výzkumné otázky.

V této práci budou analyzovány projevy, u kterých je možné předpokládat, že si je daný řečník předem připravil, nepoužívá improvizaci, nevysílá živě, takže lze považovat audiovizuální záznam za předtočený a profesionálem sestříhaný. Pojem rétorická strategie bude v této práci synonymem k výrazu rétorické mechanismy, které ve své studii používá Cronicková. (Cronick, 2002)

Tyto rétorické mechanismy tvoří:

a.) vytváření dichotomie my vs. oni

- to zahrnuje vytváření dvou skupin, kdy bude předpokládáno, že skupina „my“ tvoří obyvatelé České republiky včetně řečníka a vlády, zatímco skupina „oni“ bude tvořena koronavirem a lidmi, kteří se staví proti vládě

b.) negace agresora

- mluvčí se hlásí k určité skupině za kterou tvrdí, že „my“ jsme oběť a z toho důvodu mají nárok na agresí vůči nepříteli
- c.) popis konfliktu mezi dvěma stranami
- řečníci upozorňují na fakt, že konflikt probíhá nejen mezi zeměmi, kulturami a náboženstvími, jedná se o jakousi konfrontaci mezi „dobrem“ a „zlem“
- d.) vytvoření domova
- řečníci tvrdí, že „my“ jsme obyvatelé dané země, která byla napadena
- e.) pokusy mluvčího získat publikum na svou stranu, tj. jaké prostředky řečník používá (srov. Lotko)
- Cronicková zde uvádí použití humoru, vyvolání potlesku, poděkování publiku či jiným důležitým osobnostem nebo apelování na sdílené dědictví, vytváření hrdinů.

Všechny výše zmíněné kategorie, s výjimkou negace agresora, budou v této práci analyzovány. Kategorie negace agresora nebude do práce zařazena, protože tato kategorie není předmětem výzkumného cíle. Další kategorií, která bude v práci sledována, jsou persvazivní prostředky. Tyto persvazivní prostředky budou vycházet z Lotkova pojetí rétoriky jako teorie textu a stylistiky. Lotko zde řadí používání eufemismů, metafor, presupozic, hodnotící slova, slogany, negace, módní slova a expresiva. Persvazivní funkci zastávají také některé tropy a figury. Klasifikace těchto prostředků pak vychází z vymezení Jozefa Mistríka. (1980: 69–130 in Lotko, 2009: 98) Ten dělí tropy a figury podle jejich funkcí do několika skupin – sugestivní, emfatické, názorné, dramatické a ozdobné. Lotko (2009: 166) popisuje úkoly sugestivního řečníka. Sugestivní řečník dovede přesvědčit a získat posluchače na svou stranu, správně argumentuje a vyvozuje úsudky, vhodně využívá figur a tropů, dává najevo svou angažovanost, respektuje maximy⁷ kooperačního a zdvořilostního principu. (Lotko, 2009: 166) Právě sugestivní řečnické prostředky, a především pak opakovací figury, plní v politických projevech persvazivní funkci. Z toho důvodu budou sledovány především tyto sugestivní řečnické prostředky. Mezi jednotlivými skupinami neexistují výrazné předěly. Z toho důvodu mohou některé tropy a figury patřit do několika skupin zároveň. V následujících kapitolách pak bude konkrétní a podrobné vymezení těchto prostředků dále rozvedeno.

⁷ Konverzační maximy jsou obecné principy, které pomáhají účastníkům jazykové interakce. Jsou odvozeny z kooperačního principu, což je předpoklad ke komunikaci, kdy jednání účastníků jazykové interakce je racionální a kooperační a cílem interakce je maximálně efektivní výměna informací. (Grice, 1975: 47 in Nekula, 2017)

2.6 KATEGORIE ANALÝZY

Na základě výše zmíněných pojmů a konceptů byla vytvořena tabulka, která popisuje všechny kategorie analýzy, kterým bude věnována pozornost.

Východisko pro tuto práci tvoří právě komplexní analýza komunikačního procesu a textu dle Kořenského (2013). S ohledem na cíle práce není prostor věnován komplexnímu popisu komunikační události, ale relevantním aspektům komunikační situace. Pozornost je zaměřena také na analýzu rétorických prostředků a strategií, které tvoří rétorickou dimenzi analýzy, která v Kořenském chybí. Tato rétorická dimenze pak vychází z již zmíněné studie Karen Cronickové, konkrétně pak rétorické strategie, které byly popsány výše. Analýzu rétorických prostředků pak tvoří Lotkovo pojetí rétoriky jako teorie textu a stylistiky, ve kterém vymezuje vybrané řečnické prostředky. Součástí analýzy je rovněž analýza témat, která se v projezech vyskytovala. V neposlední řadě bude analyzováno neverbální chování, především gesta, která měla zároveň komunikační funkci, a oční pohled.

Tabulka č. 1 – Kategorie analýzy

Rámec komunikační situace	Záznam veřejného projevu vysoce postaveného státníka	Analýza znělky, časové zařazení komunikace a charakteristika jejího průběhu (doba trvání, datum odvysílání), komunikační kanál (kde byl projev odvysílán), místo uložení videa
	Prostor, v němž se komunikace uskutečňuje	Popis místnosti a situování jednotlivých předmětů, umístění kamer a jejich vztah k řečníkovi
	Počet účastníků komunikace	Monologická komunikační událost
	Vztah mezi komunikanty	
Témata projevu	Hlavní téma projevu	koronavirus
	Vedlejší témata vázaná na téma covidu	Politika, emoce, pomoc, rady a doporučení

Rétorické strategie = rétorické mechanismy	Dichotomie my vs. oni (fiktivní dialog, konstelace slovesných osob)	Pro skupinu my je sledováno používání inkluzivního plurálu, použití imperativu a kondicionálu Pro skupinu oni je sledováno použití třetí osoby čísla množného
	Konflikt mezi dvěma stranami	Je sledováno označení současné situace
	Vytváření domova	Výskyt slov, která signalizují společnou zemi, národ, historii
	Pokusy mluvčího získat publikum	Sledováno poděkování, vytváření hrdinů
Řečnické persvazivní prostředky	Dle Lotka eufemismy, metafory, presupozice, hodnotící slova, slogany, negace, expresiva a módní slova	
	Vybrané tropy a figury. Především sugestivní opakovací figury	
Neverbální chování	vzhled	Oblečení, šperky
	Výrazná gesta a gestikulace	Gestika rukou a pohyby hlavou, které doplňují verbální část
	Oční pohled	Směr a délka pohledu

2.7 VÝBĚR VZORKU

Výběr konkrétních projevů byl proveden na základě několika kritérií. Onemocnění covid-19 se v České republice objevilo v neděli 1. března 2020. Na Slovensku zaznamenali první potvrzený případ 6. března 2020. Do té doby se o tomto onemocnění mluvilo především v souvislosti s cizími zeměmi. Téma koronaviru bylo již od ledna medializováno, avšak první veřejné projevy vysoce postavených státníků jak v Česku, tak na Slovensku proběhly

až v březnu 2020. Jelikož se jednalo o novou situaci, kterou žádná vláda nikdy předtím nezažila, a tedy i projevy byly svým způsobem výjimečné, byl výběr vzorku časově omezen pouze na měsíc březen 2020.

Dne 19. března 2020 prezident Miloš Zeman a také prezidentka Zuzana Čaputová vydaly své veřejné projevy k onemocnění koronavirem. O čtyři dny později, 23. března 2020, se s veřejným projevem připojil také tehdejší premiér České republiky Andrej Babiš. Rovněž bývalý premiér Peter Pellegrini jako první z výše jmenovaných vydal veřejný projev dne 13. března. Nicméně 20. března podal demisi vlády, poté co v parlamentních volbách na Slovensku skončil na druhém místě. Analýza se mimo jiné zaměřuje na persvazivní techniky, které mají publikum přesvědčit a získat. Vzhledem k výsledkům voleb je možné předpokládat, že lidé s premiérem Pellegrinim nebyli spokojeni, tudíž není nezbytné zkoumat jeho persvazivní techniky. Z toho důvodu nebyl projev Petera Pellegriniho do analýzy zařazen. Do funkce premiéra byl jmenován jeho nástupce Igor Matovič, který vydal projev až 7. dubna 2020, tedy až měsíc po vypuknutí nemoci na Slovensku. Ve svém projevu se věnoval dalším restrikcím a Velikonočním svátkům. Po měsíci života v době koronaviru, kdy už lidé žili v daných omezeních, tento projev nebyl výjimečným, a proto také nebyl zařazen do analýzy.

Výsledný vzorek je tedy složen ze tří veřejných projevů, pro které je předpokládáno, že budou analyticky přínosné. Základem analýzy, je transkripce vybraných projevů, které jsou dostupné v archivech TV Prima, České televize a slovenské TV Markíza.

Pro analýzu byly vybrány tyto projevy:

- Mimoriadne vystúpenie prezidentky v Televíznych novinách ze dne 19. března 2020
- Projev prezidenta České republiky Miloše Zemana k národu ze dne 19. března 2020
- Projev předsedy vlády Andreje Babiše ze dne 24. března 2020

Tabulka č. 2 – Základní informace

Jméno řečníka	Datum vysílání	Původní vysílání	Délka projevu
Miloš Zeman	19. března 2020	Televize Prima	7 minut 10 vteřin
Zuzana Čaputová	19. března 2020	Televize Markíza	6 minut 22 vteřin
Andrej Babiš	24. března 2020	Česká televize	10 minut 37 vteřin

3 ANALYTICKÁ ČÁST

3.1 ANALÝZA PROJEVU MILOŠE ZEMANA

3.1.1 PREZIDENT V ČESKÉ REPUBLICCE

Pravomoci prezidenta republiky určuje Ústava České republiky. Prezident spadá do oblasti výkonné moci. Jeho pravomoci jsou vymezeny pomocí článků 54–66 Ústavy. Prezident České republiky je volen na základě rovné, přímé a tajné volby občana. Volební období trvá pět let a prezident může být zvolen nejvýše na dvě volební období. Povaha prezidentského úřadu v České republice vychází ze dvou zdrojů: z ústavy a z kulturně-historické tradice. V parlamentním ústavním systému není prezident hlavním politickým činitelem. (Kroupa, 2018: 216-217 in Proč?) Postava prezidenta by měla být nestranná a stát mimo vnitropolitický systém. V parlamentní republice je prezident vnímán především jako symbol. Z výkonu své funkce není nikomu odpovědný. Jmenuje a odvolává předsedu vlády a její členy, ale není zodpovědný za její jednání. Je především reprezentantem své země a zastává funkci vrchního velitele ozbrojených sil. Od českého prezidenta se tedy očekává především seriózní reprezentace země. Kroupa (2018: 218 in Proč?) to vysvětluje tím, že je to v historii země kulturně zakotvené. Něco takového od svého prezidenta očekává česká veřejnost, ovlivněná nejen monarchistickou tradicí, ale i zakladatelskou osobností Československé republiky Tomáše Garrigua Masaryka a působením obnovitele moderního demokratického českého státu Václava Havla. (tamtéž) Podle Cabadové a Štollové (2014: 34) je z dosavadního působení Miloše Zemana patrné, že i on navázal na tradici silného prezidentství.

3.1.2 RÁMEC KOMUNIKAČNÍ SITUACE

Prezidentův projev byl odvysílán ve čtvrtek 19. března 2020 na televizi Prima. Projev byl však natočen již ve středu dopoledne v Lánech. (iDnes, 2020) Celý projev má stopáž 7 minut a 10 vteřin. Úvodní znělka trvá 12 vteřin, závěrečná znělka má dobu trvání 13 vteřin. Samotný projev prezidenta pak trvá 6 minut 57 vteřin. Aktuálně je možné projev nalézt na platformě YouTube na kanále FTV Prima a také přímo na stránkách televize iprima.cz

Projev začíná úvodní znělkou. Následně se na obrazu se objevuje standarta prezidenta České republiky a titulek s názvem *Projev prezidenta České republiky*. (viz obrázek č.1) Zvuk znělky slábne a na obrazu se objevuje záběr na prezidenta Miloše Zemana. Kamera je ze začátku statická a záběr tvoří celek. Miloš Zeman je situován mírně na pravou stranu obrazu. Divák si tak může pozorně prohlédnout celou místnost, která pravděpodobně není přístupná pro veřejnost. Objevuje se další titulek se jménem prezidenta. (viz obrázek č. 2)

Obrázek č. 1 – Úvod projevu Miloše Zemana

Obrázek č. 2 – Záběr kamery: celek

V úvodu projevu, kdy záběr tvoří celek, je možné identifikovat celou místnost. Uprostřed se nachází kulatý stůl, u kterého prezident Zeman sedí. Na levé straně obrazu se nachází starožitný sekretář, vedle kterého je rovněž umístěno starobylé polstrované křeslo. V rohu místnosti je možné identifikovat vlajku České republiky. Použití vlajky symbolizuje jeden národ, který žije na stejném území. Na stěně za prezidentem se pak nachází obraz ve zlatém rámu, který ladí se zbytkem místnosti, která je laděna do teplých barev. Podlahu tvoří pravděpodobně parkety, na kterých je umístěný perský koberec. Celá místnost působí vznešeným dojmem a pomáhá tak prezidentovi zvýraznit jeho důležitost a autoritu státníka.

Následně se začíná kamera přibližovat a záběr se mění na polocalek. (viz obrázek č. 3) Prezident zůstává stále mírně posunutý na pravou stranu obrazu. Úhel záběru se pak po celou dobu projevu mírně mění. Kamera zabírá prezidenta na pravé straně (viz obrázek č. 4) a v průběhu se přemísťuje na levou stranu a tím se prezident ocitá na středu obrazu. (viz obrázek č. 5) Toto umístění je jen dočasné, protože kamera poté opět mění úhel a vrací se na původní místo a prezident je tak opět mírně na pravé straně. Zaostření na prezidenta zde není jednoznačné, aby tvořilo kontrast se zbytkem záběru. Divák se tedy může snadno rozptýlit a sledovat i okolní prostředí. Právě pohyb kamery a změna úhlu záběru má za úkol upoutat divákovu pozornost.

Projev končí znělkou, záběrem na prezidentovu standartu a titulkem *Projev prezidenta České republiky*. Označena je také produkce. (viz obrázek č. 6)

Obrázek č. 3 – Záběr kamery: polocelek I.

Obrázek č. 4 – Umístění kamery: pravá strana

Obrázek č. 5 – Umístění kamery: levá strana

Obrázek č. 6 – Závěr projevu Miloše Zemana

Jde o monologickou komunikační událost, o monologický mluvený projev. Aktivním účastníkem komunikace je pouze autor projevu, v tomto případě Miloš Zeman. Pasivními účastníky jsou diváci tohoto projevu. Autor předpokládá určité složení posluchačů a diváků, ze své pozice jako prezidenta republiky, může předpokládat, že jeho projev se dostane k velkému spektru diváků, především pak k občanům České republiky, u kterých předpokládá jistou znalost kontextu. Je možné tedy mluvit o skupině adresátů do jisté míry vyhraněné, i když variabilní.

Kontakt mezi komunikanty je zprostředkovaný příslušným médiem, v tomto případě to byla televize, později pak internetová platforma YouTube. Produkce textu a jeho recepce jsou odděleny v čase. Komunikační událost je v čase rozvržena do následujících fází: (1) produkce textu – (2) jeho uveřejnění, které je předpokladem množiny potenciálních recepčních aktů – (3) recepce textu. (Kořenský, 2013: 11)

3.1.3 TÉMATA PROJEVU

Projev Miloše Zemana nebyl sice nejkratší, ale jelikož prezident pro své projevy používá velmi klidné mluvní tempo a ve většině případů nepoužívá žádné poznámky, byl jeho projev mnohem méně obsáhlejší než u zbylých dvou řečníků. To dokazuje také minimální množství doprovodných témat, která se v projevu vyskytla.

Tabulka č. 3 – Témata v projevu Miloše Zemana

	aktéři	Příklady v textu
politika		
	Vláda České republiky	- jsem plně podpořil vládu České republiky v jejich opatřeních
	Čínská lidová republika	- proto poděkovat čínské lidové republice která nám jako jediná země pomohla v dodávce těchto prostředků - poslali jsme sedm letadel travel servis do Číny
	opozice	- pokud jde o naši opozici chtěl bych připomenout, že v době, když jsem byl předsedou opoziční strany a byla zde ekonomická krize - chtěl bych rovněž naši opozici vyzvat k tomu, aby podporovala
	ministři	- pozval jsem si, jak současného, tak bývalého ministra zdravotnictví
osobnosti	odborníci	- pozornost věnujte radám odborníků
	dobrovolníci	- nesmírně vítám spontánní aktivity dobrovolníků
	herci	- například jakýsi divadelní principál zcela nedávno

		prohlásil, i herci z nichž někteří si stěžovali že nemají kšefty
	novináři	- poštěkávání a vřeštění novinářských komentátorů,
	senioři	- ať už jde o pomoc důchodcům, navštívili domovy důchodců
práce	povolání	0
	integrováný záchranný systém	0
	pracovní činnost	- případně pomoc mediků v nemocnicích
emoce		
	panika	- spočívá v tom, že propadnete panice a strachu
	strach	- minule jsem říkal že strach nás oslabuje
	radost	- přinesli tam trochu radosti
hodnoty		
	odvaha	- chtěl bych vás proto vyzvat k odvaze
	naděje	0
	zdraví	- nelze v nejbližších dnech vyloučit ani první smrtelné případy, i první případy uzdravených
	rodina	- nebo rodinám s dětmi, které nemá kdo hlídat
Lidské vlastnosti		
	laskavost	- abychom k sobě byli laskaví
	vstřícnost	- a vstřícní abychom pomáhali
	lidskost	- dokázali v této těžké době svoji lidskost
	ohleduplnost	0

	trpělivost	0
	shovívavost	0
	lehkovážnost	0
	zodpovědnost	0
	disciplinovanost	0
	obětavost	0
	hrdost	0
Stát, země	Česká republika	- již dorazila do České republiky
	spoluobčané	- vážení a milí spoluobčané, aby pomohli svým spoluobčanům

Na základě doprovodných témat je možné identifikovat, že si prezident uvědomuje svou funkci autority, a především politického představitele. V projevu se zmiňuje o politice, uděluje rady a doporučení, které se také pojí s výzvami, které uděluje směrem ke svým posluchačům. Rovněž nezapomíná také na kritiku, kterou je možné identifikovat při tematizaci novinářů a herců. Při přesvědčování pak působí na emoce a hodnoty. (Viz dále)

3.1.4 ŘEČNICKÉ PERSVAZIVNÍ PROSTŘEDKY

V projevu Miloše Zemana je možné zaznamenat několik persvazivních technik a prostředků. Jedním z nich je použití epanastrofy, *vydal (...) veřejné prohlášení k epidemii koronaviru (...) v tomto prohlášení*, která zesiluje kompoziční návaznost. Rovněž velmi hojně využívá imperativu, čímž upevňuje naléhavost své promluvy. *chtěl bych vás proto vyzvat() abyste se vyhnuli, nevístejte si příliš, větší pozornost věnujte*. V závěru textu pak opět využívá inkluzivního plurálu, přičemž nekoherentně působí použití slov *přál bych vám*, na něž navazuje syntaktický paralelismus doplněný kondicionálem *abychom*. Persvaze je schovaná právě při střídání osoby a čísla, čímž Zeman podle situace zahrnuje do výpovědi publikum, nebo se od něj distancuje. Užitím druhé osoby v plurálu pak Zeman udržuje svůj kontakt s publikem. V mluvených projevech, které mají i funkci přesvědčovací, můžeme použitím 1. osoby množného čísla nepřímo ovlivnit názor posluchačů. (Šmajsová Buchtová, 2006: 106)

Mezi další prostředky, které Zeman používá patří také použití aluze, *jakýsi (.) divadelní principál*. Použitím této řečnické figury Zeman nepřímo odkazuje na konkrétní osobu, a díky zasazení do kontextu je posluchači konkrétní aktér odhalen. Patrné je také použití anafory, která podporuje rétorický důraz a poutá pozornost. *Pokud jsem (...)* *Pokud jde (...)*, *Chtěl bych (...)* *Chtěl bych (...)*. Zeman se nevyhýbá ani metaforám. Při použití metafory *v boji s koronavirem*, zvýznamňuje danou pandemickou situaci. Tento obrat pak může působit agresivně a vnuknout posluchači myšlenku, že někde existuje nepřítel. (Lotko, 2009: 122) V tomto případě je tedy nepřítelem koronavirus, kterému je potřeba se bránit. Metaforou *přinesli tam trochu radosti* pak poznamenává a zdůrazňuje svůj negativní postoj ke skupině oni, konkrétně pak k hercům, kterým tímto obratem dává najevo, jak být pro společnost přínosem. Kromě již zmíněných se prezident nevyhýbá ani expresivním výrazům. Přesněji při označení novinářů jejich akty pojmenovává jako *poštěkávání a vřeštění*, čímž explicitně vyjadřuje negativní postoj k novinářům. Vyostřuje tak rozdílnost novinářů, vůči kterým se staví, spolu s odborníky, jako pozitivní protějšek. Podporuje to tvrzením, *a o to větší pozornost věnujte radám odborníků které vám mohou pomoci*. Naopak novináři, kteří píšou každý den o něčem jiném, aniž by čemukoli rozuměli jsou nekompetentní. Svou důvěryhodnost, a tedy snahu získat publikum na svou stranu podporuje tvrzením *chtěl bych připomenout že v době (.) kdy(ž) jsem byl předsedou opoziční strany*. Vytváří tak identitu zkušeného politického matadora, který je v pozici, že může rozdávat rady. Zdůrazňuje tak svou minulost, své postavení, kdy byl předsedou opozice. V neposlední řadě pak užívá apostrofy při úvodu i závěru své řeči *vážení a milí, spoluobčané, vážení a milí přátelé*. Tímto řečnickým obratem si získává publikum na svou stranu a staví se tak do role jednoho z nich.

Tabulka č. 4 – Jazykové funkce v projevu Miloše Zemana

Jazykové funkce	Příklady v textu
Imperativy a příkazy	<ul style="list-style-type: none"> - nevíšmejte si příliš, - pozornost věnujte radám odborníků,
Výzvy a apely	<ul style="list-style-type: none"> - chtěl bych vás, proto vyzvat abyste se vyhnuli dvěma extrémům, - chtěl bych vás proto vyzvat k odvaze, - chtěl bych rovněž naši opozici vyzvat k tomu. aby podporovala opatření

Prosby a přání	- přál bych vám, abychom se měli rádi, abychom k sobě byli laskaví a vstřícní abychom pomáhali
Poděkování	- chtěl bych proto poděkovat čínské lidové republice, - děkuji vám za vaši pozornost

3.1.5 RÉTORICKÉ STRATEGIE

3.1.5.1 VYTVÁŘENÍ DICHOTOMIE MY VS. ONI

V projevu Miloše Zemana je možné jasně identifikovat vytváření dichotomie my vs. oni. Hned v úvodu své řeči vítá diváky oslovením *vážení a milí spoluobčané*, čímž odkazuje k tomu, že všichni jsme obyvatelé jedné země a žijeme zde společně. Svou sounáležitost se skupinou my pak také vyjadřuje slovy, *která nám jako jediná země pomohla*. Když mluví o pomoci a politice používá slovo *poslali jsme, naše opozice*. V tento moment je však, na základě kontextu, možné identifikovat, že do této kategorie my, zahrnuje rovněž vládu, vůči které se pak ale vymezuje. (viz dále) Zároveň je v jeho projevu patrné také vytváření kategorie vy vs. oni, při kterém se Zeman, používáním singuláru, vymezuje právě vůči celé skupině. Nicméně skupina vy zde není označována v negativní konotaci.

Ukázka transkriptu MZ:

7. (...) chtěl bych vás proto vyzvat ()
8. abyste se vyhnuli (.) dvěma extrémům (.) ten první spočívá v tom že
9. (.) tuto epidemii budete zlehčovat (...)

Označováním skupiny vy pak pokračuje i ve zbytku své řeči. Používá k tomu především druhou osobu v plurálu, která je typická pro používání imperativu. Užitím imperativu tak naplňuje výzovou funkci. Vyskytují se zde slova *propadnete panice, nevšímejte si, pozornost věmujte*. Na závěr řeči se pak loučí slovy *děkuji vám za vaši pozornost*. Jasně vymezení vůči skupině vy je také patrné právě ve střídání singuláru a plurálu hned po sobě. *strach:ch (.) nás oslabuje a chtěl bych vás proto vyzvat (...)* Dále je toto střídání viditelné v závěru projevu, kdy svému publiku něco přeje, ale ihned přechází na použití inkluзивního plurálu, čímž udržuje svou integritu se skupinou my. Jak už bylo zmíněno, skupina vy nenese negativní konotaci, označuje tím své publikum, kterému se snaží něco doporučit, o něčem ho informovat. Tuto skupinu

označuje také slovem *přátelé*. Tímto oslovením tak buduje vztah ke svým adresátům a snaží se tak publikum získat na svou stranu. Získávací funkci pak také plní poděkování na závěr.

Ukázka transkriptu MZ:

- 38. vážení a milí přátelé (..) co říci na závěr (..)
- 39. přál bych vám (..) abychom se měli rádi (.) abychom k sobě byli
- 40. laskaví (.) a vstřícní abychom pomáhali (.) jeden druhému a abychom
- 41. (.) dokázali v této těžké době svoji lidskost (.) děkuji vám (.) za
- 42. vaši pozornost a naschledanou v lepších časech

Plynule pak přechází do jasného označování protistrany, která je identifikována v této práci jako oni. Do této skupiny řadí vládu České republiky, kdy na slovo vláda dodává důraz. Je zde jasný kontrast, kde v první větě říká, že *plně podpořil vládu*, ale současně dodává *v jejich opatřeních*. Tím dává jasně najevo svůj postoj, kterým se distancuje od zodpovědnosti za daná opatření. Vyjadřuje tím, že opatření vytvořila skupina oni.

Ukázka transkriptu MZ:

- 2. (...) v tomto
- 3. prohlášení jsem: m plně podpořil vládu české republiky (.)
- 4. v jejich opatřeních

Dalším aktérem skupiny oni je opozice. Také v tomto případě, je patrné, že i přes jasné vymezení vlády, jako skupiny oni, je možné detekovat negativní konotaci ke skupině opozice. Užívá zde negaci *není schopna*.

Ukázka transkriptu MZ:

- 27. chtěl bych: ch rovněž naši opozici (.) vyzvat k tomu aby podporovala (.)
- 28. opatření vlády (.) a pokud toho není schopna tak aby alespoň po
- 29. dobu karantény (.) mlčela (..)

Rovněž jmenuje také další aktéry kategorie oni. Patří mezi ně novináři, se kterými Zeman nemá dobré vztahy a při svých projevech na ně velmi často útočí. Patrné je to i v tomto textu, kdy užívá expresivní výrazy *poštěkávání a vřeštění našich novinářských komentátorů*. Opět se zde vyskytuje kontrast, kdy Zeman mluví o *našich komentátorech*, čímž opět odkazuje ke skupině my, jakožto národu a obyvatelům České republiky. Nicméně i zde užívá negace *nevšímejte si*. Na základě kontextu je tedy možné tvrdit, že přesto, že užívá zájmeno *našich*, skupinu novinářů vyděluje jako oni, kteří jsou to zlo, které lidé nemají poslouchat. Důraz pak dodává na slovo *větší pozornost věnujte radám odborníků*, na které odkazuje a kteří zde vystupují jako tzv. dobro.

Ukázka transkriptu MZ:

29. nevšímejte si příliš (..) poštěkávání
30. a vřeštění našich novinářských komentátorů (.) kteří jako obvykle (.)
31. píšou o všem a nerozumí ničemu = a o to větší pozornost věnujte
32. radám odborníků které vám mohou pomoci

V neposlední řadě jmenuje poslední skupiny oni. Jednou z nich je skupina dobrovolníků, ke kterým se váže pozitivní konotace, jelikož je prezident chváli. Na rozdíl tedy od ostatních skupin oni je na tuto skupinu nazíráno pozitivně a Zeman dodává opět slovo *spoluobčanům*, čímž potvrzuje svou integritu s obyvateli země.

Ukázka transkriptu MZ:

32. (.) nesmírně vítám:m spontánní
33. aktivity dobrovolníků (.) kteří se sdružují aby pomohli svým
34. spoluobčanům ať už jde o pomoc důchodcům nebo rodinám s dětmi které
35. nemá kdo hlídat případně pomoc mediků v nemocnicích a podobně (.)

Poslední skupinou, kterou pojmenovává, je skupina herců. U této skupiny je možné identifikovat negativní konotaci. Z kontextu je patrné, že herci koronavirus zlehčovali, a tím by se tato skupina dala označit jako zlo, které stojí proti skupině my. Používá aluzi při slovním spojení *jakýsi divadelní principál*. Z kontextu doby je pak zřetelně rozpoznatelné, že tímto se odkazuje na Jana Hrušínského, který kritizoval opatření vydané tehdejší vládou.

Ukázka transkriptu MZ:

9. například jakýsi (.) divadelní
 10. principál zcela nedávno prohlásil že koronavirus je jenom lechka
 11. chřipka a kritizoval opatření vlády
36. dokonce i herci z nichž někteří si stěžovali že nemají kšefty

3.1.5.2 POPIS KONFLIKTU MEZI DVĚMA STRANAMI

V textu se použití této strategie příliš neobjevuje. Jediné místo, kde se tento konflikt odehrává je při použití aluze na Jana Hrušínského, který *kritizoval opatření vlády*. V této části je možné identifikovat jako nepřitele právě divadelního principála, který je na straně „zla“ a bojuje proti vládě, která naopak bojuje proti koronaviru.

3.1.5.3 VYTVOŘENÍ DOMOVA

Naopak strategie utváření domova je v projevu Miloše Zemana poměrně patrné. Používá pro jmenování země její název *Česká republika, vláda České republiky*, a užívá také zájmen *naše opozice, spoluobčané*, čímž utvrzuje svou integritu s českým národem, ale zároveň upevňuje svou pozici prezidenta. Používání těchto zájmen je význačné pro získání publika na svou stranu a plní tak funkci získávací.

3.1.5.4 POKUSY MLUVČÍHO ZÍSKAT PUBLIKUM NA SVOU STRANU

Cronicková v této části uvádí používání humoru, vyvolání potlesku, poděkování publiku nebo jiným důležitým osobnostem, vytváření hrdinů. Sleduje zde jaké prostředky řečník používá, k tomu, aby si získal publikum.

V projevu prezidenta Zemana je možné sledovat pokusy o získání publika především formou poděkování. Jako první zmiňuje poděkování Čínské lidové republice, za poskytnutí ochranných prostředků. Důraz dodává na slovo *jediná* země. Z této části textu je patrná Zemanova náklonost Číně, kterou neskrývá. O dobrém vztahu s Čínou pak vypovídá také další věta, ve které se Zeman odkazuje na budoucí poskytnutí pomoci od Číny. Nicméně zde je podstatné zmínit, že tato pomoc spočívala v tom, že na začátku roku 2020 Čína vykoupila v Česku zdravotnické prostředky, které pak České republice prodala za několikanásobně vyšší cenu. (zpravy.aktualne.cz, 2020)

Ukázka transkriptu MZ:

- 18. poděkovat čínské lidové republice která (.) nám jako
- 19. jediná země pomohla v dodávce těchto prostředků
- 23. které tuto pomoc bude zajišťovat v budoucnosti

Děkování se pak objevuje na závěr řeči, kde se svým publikem loučí a děkuje za pozornost. V tomto případě se jedná především o zdvořilostní frázi, kterou upevňuje svou identitu autority. Nicméně nutno podotknout, že prezident Zeman, se ve svých projevech touto frází loučí velmi často.

Druhým přístupem, který je v textu možné identifikovat je vytváření hrdinů. Zeman se obrací na dobrovolníky, které oceňuje za pomoc ostatním.

Ukázka transkriptu MZ:

- 32. (.) nesmírně vítám:m spontánní
- 33. aktivity dobrovolníků (.) kteří se sdužují aby pomohli svým
- 34. spoluobčanům ať už jde o pomoc důchodcům nebo rodinám s dětmi které
- 35. nemá kdo hlídat případně pomoc mediků v nemocnicích a podobně (.)

3.1.6 NEVERBÁLNÍ CHOVÁNÍ

Miloš Zeman jakožto prezident země, a tedy její reprezentant byl oblečen v tmavém obleku. Ze záběru nelze jasně identifikovat, jestli byl oblek černý nebo velmi tmavě modrý. Rovněž košile je pravděpodobně světle modrá, aby ladila s modrou kravatou. Na kravatě má prezident připnutou sponu, která slouží k uchycení kravaty ke košili, tak aby zůstala na jednom místě.

K obleku měl prezident obuté černé boty, které nelze popsat detailněji, protože jeho nohy zakrývá stůl. Poslední detail, který doplňuje prezidentův vzhled jsou hodinky.

Miloš Zeman po celou dobu svého projevu sedí u kulatého stolu. Z neverbální stránky je možné identifikovat pohyby rukou, obočím a pokynutí hlavou. Jak už bylo zmíněno, mimika nebude v této práci analyzována. V tomto projevu byl nejvýraznějším neverbálním signálem, pohyb hlavou. Prezident ve svém projevu pokyvuje hlavou a doprovází tak svou řeč. Některé tyto pohyby byly označeny jako signál neverbální komunikace na základě provázanosti s verbálním projevem. Na základě transkriptu, ve kterém byly zaznamenávány také důrazy na jednotlivá slova, je možné určit, že některé pohyby hlavou měly komunikační funkci a doprovázely Zemanovu řeč. Pokynutí hlavou je patrné při použití slov *se výrazně zvýšil*, čímž doplňuje svou výpověď. (viz obrázek č. 7)

Obrázek č. 7 – Pohyb hlavy I.

4. opatření a varoval před panikou (.) od té doby (.) se stalo to,
5. že počet nakažených se **výrazně zvýšil**

Při promluvě *chtěl bych vás proto vyzvat() abyste se vyhmuli* spojuje dlaně k sobě, což může mít komunikační funkci, kdy ke slovu vyzvat, doplňuje gesto, které vyjadřuje prosbu. Apeluje tak na své publikum. V další chvíli tyto sepnuté dlaně mírně zvedá, když říká *například jakýsi*, čímž doplňuje verbální projev, kdy implicitně odkazuje ke konkrétní osobě.

Obrázek č. 8 - Ilustrátor

7. jsou už i první případy (..) uzdravených (.) chtěl bych vás proto
8. vyzvat (.) abyste se vyhnuli (..) dvěma extrémům

Na konci slov (.) *divadelní principál*, výrazně pokyne hlavou, což může značit jakési ujištění, že divák na základě kontextu ví, o čem prezident mluví. Pokynutí hlavou pak doplňuje *ten druhý extrém*, kdy na slovo druhý klade důraz, který je doplněn právě neverbálním signálem. Pokynutí hlavou pak doplňuje také výpověď, *dostal jsem odpověď*, čímž utvrzuje své publikum, že získal potřebné informace. Nadále své publikum informuje, důraz klade na začátek slov, *je výrazný nedostatek zdravotnických prostředků*. U všech těchto výrazů opět kýve hlavou na potvrzení důrazu svých slov. Naplňuje tak persvazivní funkci. Nadále děkuje Číně za poskytnutí prostředků a opět své tvrzení potvrzuje pokynutím hlavy. Zdůrazňuje tak svůj dobrý vztah s Čínou. *poděkovat čínské lidové republice která (.) nám jako jediná země pomohla v dodávce těchto prostředků*. Důraz na svou minulost opět potvrzuje pokynutím hlavy *řekl jsem*. Výrazný pohyb hlavou ze strany dolů používá při slovech *spontánní aktivity dobrovolníků*, kdy právě slovo dobrovolníků doplňuje pohyb hlavou. Signalizuje tak, že oceňuje své spoluobčany a vyjadřuje jim svou podporu. (viz obrázek č. 9)

Obrázek č. 9 – Pohyb hlavy II.

34. nesmírně vítám:m spontánní aktivity **dobrovolníků** (.) kteří se
35. sdužují aby pomohli svým spoluobčanům

Ačkoliv Zeman v průběhu svého projevu různě střídá pozice rukou, tento pohyb lze označit jako jakousi snahu změnit pozici, která mu může být nepohodlná. Při slovech, *které nemá kdo hlídat*, naznačí pohyb rukou, kterým ilustruje fakt, že děti jsou doma, protože jsou zavřené školy. (viz obrázek č. 10)

Obrázek č. 10 – Regulátor

35. sdružují aby pomohli svým spoluobčanům ať už jde o pomoc důchodcům
36. nebo rodinám s dětmi které nemá kdo hlídat případně pomoc mediků

Pohybem hlavy pokračuje i v závěru své řeči, kdy se zmiňuje o hercích, *dokonce i herci, navštívili domovy důchodců*, čímž opět apeluje na své publikum s cílem přesvědčit je o svých slovech. Při rozloučení klade důraz na slovo *pozornost*, které opět doplní pokynutím hlavy.

Oční pohled prezidenta Miloše Zemana je od začátku projevu stálý. Pohled směřuje do kamery i v momentech, kdy se kamera přesouvá z místa na místo. Změna pohledu přichází ve 3 minutě a 54 vteřině, kdy se prezidentův pohled přesune mimo objektiv kamery. Je těžké přesně určit kam se prezident dívá, ale jeho pohled směřuje pravděpodobně na zem. Tento pohled trvá 4 vteřiny a poté se opět dívá do kamery. Pohled doprovází řečnickou pauzu mezi slovy, *pokud jde (..) o (..) naši opozici*. Je možné zmínit, že prezident svůj projev nečte, ale říká z paměti. Tento pohled mimo kameru signalizuje to, že se prezident zamýšlí nad svými slovy a zdůrazňuje tak svou řeč. (viz obrázek č. 11)

Obrázek č. 11 – Oční pohled

24. letadlo které tuto pomoc bude zajišťovat v budoucnosti(.) pokud
25. jde (..) o (..) naši opozici (..) chtěl bych připomenout že v době

Další odvrácení pohledu přichází v 6 minutě a 14 vteřině, kdy se prezident chystá na závěr své řeči. Jeho pohled směřuje opět mimo kameru, pravděpodobně na stůl, u kterého sedí. I zde je možné identifikovat, že přemýšlí o tom, jaká slova zvolit. Tento pohled nedoprovází žádný verbální projev, spíše doplňuje řečnickou pauzu v projevu. (viz obrázek č. 12) Miloše Zeman se pak opět dívá do objektivu.

Obrázek č. 12 – Oční pohled II.

39. navštívili domovy důchodců a přinesli tam trochu radosti (..)
40. vážení a milí přátelé

Poslední odvrácení pohledu následuje v 6 minutě a 21 vteřině po slovech *co říci na závěr (..)*. Opět přichází kratší řečnická pauza, při které se prezident opět kouká mimo kameru, pravděpodobně do stejného místa jako při předcházejících situacích. Tento pohled rovněž signalizuje to, že si prezident dává čas na rozmyšlenou a při slovech *přál bych vám*, se pohledem vrací do kamery a významně zvedá hlavu, čímž klade důraz na svá slova. (viz obrázek č. 13)

Obrázek č. 13 – Oční pohled III.

40. vážení a milí přátelé (..) co říci na závěr (..) přál bych vám
41. (..) abychom se měli rádi

Ačkoliv v této práci nejsou analyzovány detailní výrazy obličeje, za zmínku stojí úsměv prezidenta Zemana na konci projevu. Na rozdíl od ostatních řečníků Zeman při svém projevu nemá nasazenou roušku, proto je možné tento úsměv identifikovat.

3.1.7 CELKOVÉ SHRNUTÍ PROJEVU MILOŠE ZEMANA

Analýza projevu Miloše Zemana byla složena z několika částí. Na začátku byla vymezena osobnost prezidenta v českém prostředí. Následně byl analyzován rámec komunikační situace. Na tomto místě je vhodné zmínit, že prezident nenavštěvuje veřejnoprávní média, a proto se také tento projev vysílal na komerční televizi Prima. V této souvislosti je možné zmínit, že také témata, která byla následně analyzována, a která se ve vybraném projevu objevila obsahovala negativní označování novinářů. Výrazným tématem pak byla především politika. Prezident zmiňoval vládu a také opozici, ke které se pojily negativní konotace. Z politických témat pak byla zmíněna také zahraniční politika, při které se Zeman odkazoval na pomoc České lidové republiky, čímž dal jasně najevo svůj dlouhodobý pozitivní vztah s Čínou. V projevu se objevovala také témata osobností. Zeman rovněž zvýraznil svůj negativní a kritický postoj k hercům, ale také k novinářům. Do kontrastu pak zvýraznil odborníky, kterým

by lidé měli věřit. Výrazným tématem pak byly emoce, kdy prezident zvýraznil především ty negativní jako paniku a strach. Do protikladu pak uváděl téma lidských vlastností jako je laskavost a vstřícnost. Kombinací těchto témat upoutával pozornost publika a zadal tak podnět ke společenské diskusi na následující dny.

Další kategorií analýzy byly řečnické persvazivní prostředky. V tomto konkrétním projevu bylo možné analyzovat anaforu a epanastrofu, jakožto opakovací figury, které poutají pozornost a posilují celkovou návaznost projevu. Prezident využívá aluze, expresivní výrazy a také se v projevu hojně vyskytovaly metafory, kterými dává najevo své politické zkušenosti. Použitím apostrofy rovněž poutá pozornost a zároveň se snaží získat publikum na svou stranu. Jakožto zkušený rétor a politik velmi zdatně používá střídání osob jak singuláru, tak plurálu. Udržuje tak divákovu pozornost, a zároveň svůj kontakt s publikem. Persvazivní techniky Miloše Zemana tak v tomto projevu tvoří používání opakovacích řečnických figur, expresivních výrazů, metafor a střídání osob a časů. Mezi nejvýraznější jazykovou funkci, která se v projevu vyskytuje, patří funkce výzvoová a apelativní.

V analyzovaném projevu byla jako hlavní rétorická strategie identifikována strategie vytváření dichotomie my versus oni. U prezidenta Miloše Zemana je možné zaznamenat obratné používání přivlastňovacích zájmen. Používáním inkluzivního plurálu ukazuje svou integritu s národem, zároveň však velmi výrazně používá singulár, často doplněný imperativem, kterým se pak jasně vymezuje vůči skupině my. Svě publikum oslovuje jako spoluobčané nebo přátelé, čímž si k němu buduje vztah. Do skupiny oni pak zahrnuje opozici, která podle prezidenta, nepodporovala tehdejší vládu. Do této skupiny pak řadí také herce a především novináře, se kterými má dlouhodobě špatné vztahy. K jejich pojmenování pak používá expresivní výrazy, čímž dává najevo svůj jasný postoj a vztah k této skupině. Miloš Zeman využívá také strategii pojmenovanou jako pokusy mluvčího získat publikum na svou stranu. V analyzovaném projevu je patrné především poděkování a vytváření hrdinů. V tomto případě vyzdvihuje dobrovolníky, kteří se v té době aktivně zapojovali do výpomoci v nemocnicích nebo nakupovali pro seniory. Další analyzované strategie, popis konfliktu mezi dvěma stranami a vytvoření domova, se sice v projevu Miloše Zemana objevily, ale nebyly natolik výrazné jako zmíněné předchozí strategie.

Poslední analyzovanou kategorií bylo neverbální chování, které bylo u prezidenta nejvýraznější v porovnání s ostatními řečníky. Vzhledem ke svému postavení jakožto autority a hlavy státu měl prezident při svém projevu oblek, který doplnil hodinkami. Analyzováno bylo neverbální chování, které neslo komunikační funkci. Mezi tyto je možné zařadit pokynutí hlavou,

pro zdůraznění svých slov. Mezi gesta s komunikační funkcí, která se u prezidenta vyskytovala, je možné zařadit ilustrátory a regulátory. Jak použitím ilustrátoru, tak použitím regulátoru, kterým jasně doprovází svou řeč, apeluje na své diváky a dodává důraz svému projevu. V neposlední řadě byl analyzován oční pohled. Prezident se dívá do kamery, ale během svého projevu pohled odvrací. Tento oční pohled ve všech případech doplňuje řečnické pauzy, kterými Zeman udržuje pozornost diváků.

Miloš Zeman je velmi zdatný a zkušený rétor, což může dokazovat také fakt, že při svém projevu neměl žádné dokumenty, na kterých by měl poznámky pro svůj projev. Jeho pohled není po celou dobu projevu upřený do kamery a řečnické pauzy jsou mnohem delší než u ostatních dvou řečníků. Z toho důvodu je možné zmínit, že o svých slovech přemýšlí. Jeho projev je výrazně pomalejší, a ačkoliv není časově nejkratší, je možné konstatovat, že je projev řečnický nejúspěšnější. Prezident dělá výrazné řečnické pauzy a jeho vyjádření je jasné a přesné.

3.2 ANALÝZA PROJEVU ZUZANY ČAPUTOVÉ

3.2.1 PREZIDENT NA SLOVENSKU

Pravomoci prezidenta, resp. prezidentky, Slovenské republiky jsou dány Ústavou slovenské republiky. Prezidentka reprezentuje Slovenskou republiku a zabezpečuje řádný chod ústavních orgánů. Dojednávává a ratifikuje mezinárodní smlouvy, přijímá a pověřuje vedoucí diplomatických misí. Svolává ustavující schůzi Národní rady Slovenské republiky. Jmenuje a odvolává předsedu vlády, včetně ostatních členů vlády. Dále také povyšuje generály a v neposlední řadě jmenuje rektory a profesory vysokých škol. (Kancelária prezidenta SR © 2022) Prezidentka Slovenské republiky je hlavou státu, a stejně jako v České republice, je vrchní velitelkou ozbrojených sil. Funkce prezidenta Slovenska je rovněž volena přímou volbou občanů, jedenkrát za pět let a smí být zvolen pouze na dvě po sobě jdoucí období. Jeho úkolem je reprezentovat republiku, zastupovat ji v zahraničí. Také uděluje státní vyznamenání, podepisuje zákony, vyhlašuje referendum či svolává schůze zákona. (Kancelária prezidenta SR © 2022) Sídlem prezidenta je Grasalkovičův palác v Bratislavě.

3.2.2 RÁMEC KOMUNIKAČNÍ SITUACE

Projev prezidentky Zuzany Čaputové byl odvysílán ve čtvrtek 19. března 2020 na slovenské TV Markíza v rámci programu Televízne noviny. Na základě pozadí je možné identifikovat, že projev byl nahráván v prostorách Grasalkovičova paláce. Celý projev trvá 6 minut a 22

vteřin. Samotný projev trvá 6 minut 18 vteřin. Ve zbylých čtyřech vteřinách nastává ticho, při kterém se prezidentka kouká do kamery. V současné době je tento projev umístěn na platformě YouTube na oficiálním kanále prezidentky s názvem Zuzana Čaputová a také na oficiální facebookové stránce slovenské prezidentky. Rovněž je možné projev shlédnout na youtubovém kanále GoschaTV1, což je kanál Občanského spolku GOSCHA a Igora Chauna, který tento kanál popisuje jako: hlavní kanál pro nahrávání rozhovorů, přednášek a dokumentů s převážně duchovní tematikou. (GoschaTV1, 2012) Dále je tento projev uložen také na oficiálních stránkách TV Markíza, markiza.sk, a také na tvnoviny.sk. V projevech, které jsou uloženy na internetových stránkách televize, je v pravém rohu obrazovky umístěn vodoznak TV Markíza a titulek TVNOVINY.SK.

Projev začíná statickým záběrem na slovenskou prezidentku. Celkový záběr je možné hodnotit jako polodetail, jelikož záběr na prezidentku je mnohem detailnější než na prezidenta Zemana. Zuzana Čaputová je situována na střed obrazu a také kamera je zaostřena na její postavu. Tímto záběrem se snaží získat pozornost publika. Na pozadí záběru na levé straně je možné identifikovat státní znak. Symbol státního znaku reprezentuje funkci prezidentky, jakožto hlavy státu. Zároveň je možné státní znak identifikovat jako symbol jednoty. Zbytek pozadí není možné jednoznačně identifikovat, protože je rozostřené. (viz obrázek č. 14) Pravděpodobně se jedná o vybavení Grasalkovičova paláce. V záběru se nevyskytují žádné další kulisy nebo rekvizity. Kamera je po celou dobu statická a není zde pravděpodobně použitý žádný speciální filtr.

Také tento projev je možné označit jako monologickou komunikační událost, tedy monologický mluvený projev. Aktivním účastníkem komunikace je pouze autorka projevu, v tomto případě Zuzana Čaputová. Pasivními účastníky jsou diváci tohoto projevu. Nicméně je podstatné zmínit, že se u všech řečníků jedná o zprostředkovanou interakci. Vzhledem k tomu, že projev je uložený na oficiálním youtubovém kanále i na Facebooku slovenské prezidentky, je možné předpokládat, že došlo k opožděné zpětné vazbě. Na sociálních sítích se jejich uživatelé mohou vyjadřovat k různým politickým výstupům a jiným tématům. Existuje tedy možnost, že ačkoliv jsou adresáti pasivní příjemci, tedy neúčastní se přímé komunikace, zpětnou vazbu poskytlí se zpožděním. Je možné tedy mluvit o skupině adresátů do jisté míry vyhraněné, i když variabilní, protože mezi adresáty spadali občané Slovenské republiky, příznivci Zuzany Čaputové, kteří projev shlédli na oficiálních stránkách prezidentky, ale také například občané České republiky.

Kontakt mezi komunikanty je zprostředkován příslušnými médii. První kontakt byl zprostředkován pomocí televizního vysílání, později pak internetová platforma YouTube a sociální síť Facebook. Je možné konstatovat, že produkce i recepce textu jsou tedy odděleny v čase i prostoru. Divák si projev může pustit zpětně například z jiného kontinentu.

Obrázek č. 14 – Záběr kamery: polodetail

3.2.3 TÉMATA PROJEVU

Projev slovenské prezidentky Zuzany Čaputové byl nejkratší. Ve svém projevu však zmínila více doprovodných témat než Miloš Zeman. Stejně jako u Zemana, se i v prezidentčině projevu objevila témata politiky, osobností a hodnot. Věnovala se však také tématu osobností, když jmenovala především všechny důležité profese pro tu dobu. Rovněž zmínila rodinu, která symbolizuje tradiční hodnotu společnosti, čímž odkazovala k důležitosti sounáležitosti. Zmínila také práci a pracovní činnosti, které kvůli koronaviru musely být zavřeny. Tímto tématem se snažila získat své publikum, jelikož jej doplnila slovy *myslím na vás*. V neposlední řadě se pak věnovala samotnému tématu zdraví. Na rozdíl od prezidenta Zemana nepůsobila na emoce a vyzdvihovala téma lidských vlastností. Významným témat také u prezidentky pak bylo téma země, ve kterém se hojně odkazovala na Slovensko.

Tabulka č. 5 – Témata v projevu Zuzany Čaputové

	aktéři	Příklady v textu
politika		

	Vláda Slovenskej republiky	<ul style="list-style-type: none"> - aj ústavné procesy po parlamentných voľbách - vymenujem novú vládu - dosluhujúci premiér peter pellegrini a nastupujúci premiér igor matovič - spolupráci pred aj po vymenovaní vlády prechod moci v takto výnimočnej situácii si vyžaduje najvyššiu mieru ochoty uvedomiť si spoločný záujem a zodpovednosť dôverujem tomu že k výmene vlády dôjde spôsobom - začať riešiť vlada - stretnutí s lídrami nastupujúcej aj dosluhujúcej vlády - žiadna iná vlada na Slovensku - nás vlada Igora Matoviča - premiérovi Petrovi Pellegrinimu
	Čínska lidová republika	0
	opozice	0
	ministři	0
osobnosti	odborníci	0
	dobrovolníci	- oceňujem aktivity dobrovoľníkov,
	herci	0
	novináři	0
	senioři	0
práce		

	povolání	<ul style="list-style-type: none"> - laborantkám, farmaceutom a farmaceutkám - podnikateľov
	integrováný záchranný systém	<ul style="list-style-type: none"> - lekárom a lekárkam, zdravotným sestram a ošetrovateľom, policajtom, hasičom, vojakom
	pracovní činnosť	<ul style="list-style-type: none"> - museli zatvoriť svoje prevádzky, zrušiť svoje kultúrne predstavenia - ktorí sa obávajú o svoju - myslím na vás ktorí do práce chodíte - spontánne občianske iniciatívy
emoce		
	panika	0
	strach	0
	radost	0
hodnoty		
	odvaha	<ul style="list-style-type: none"> - odvaha prijať razantné obmedzenia
	nadáje	<ul style="list-style-type: none"> - spájame s vami našu nádej - prichádzajúca jar prináša nádej
	zdraví	<ul style="list-style-type: none"> - všetci sme si v hrozbe ochoriť rovní - že zdravie a pohoda druhých ovplyvňuje - zvýšený počet chorých - počet ochorení
	rodina	<ul style="list-style-type: none"> - k našej najbližšej rodine
Lidské vlastnosti		
	laskavost	0
	vstřícnost	0
	lidskost	0
	ohleduplnost	0

	trpělivost	0
	shovívavost	0
	lehkovážnosť	- svojou prípadnou ľahkovážnosťou
	zodpovednosť	- sa stávajú normou zodpovedného správania
	disciplinovanosť	- vám ďakujem za vašu disciplinovanosť - a príkladnou disciplinovanosťou
	obětavosť	- ďakujem za vašu obetavosť
	hrdosť	- som hrdá na to ako to zvládame
Stát, země	Slovensko	- naše ulice, mestá stíchli - a spolu tvoríme jeden celok - skvelá správa o stave našej krajiny - však prebiehajú na Slovensku - žiadna iná vláda na Slovensku - napomohli aj predstavitelia bratislavských samospráv
	spoluobčané	- vážení spoluobčania - vážení spoluobčania myslím na vás - vážení spoluobčania popri boji - chcem vás vážení spoluobčania - vás drahí spoluobčania - milí spoluobčania

3.2.4 ŘEČNICKÉ PERSVAZIVNÍ PROSTŘEDKY

Slovenská prezidentka ve svém projevu velmi často používá metafory. Využívá tzv. válečnou metaforiku *popri boji s koronavirusom, nasadení v prvej linii, vírus porazíme*. I zde platí, že použití těchto metafor může publiku vnuknout myšlenku, že existuje nepřítel, proti kterému je potřeba bojovat. Mezi další metafory, které Zuzana Čaputová užívá je možné zařadit *naše*

ulice města stíchli, v tichu týchto dní, čímž odkazuje k plošným uzávěrám kulturních akcí, obchodů, a tedy touto metaforou poukazuje na to, že lidé zůstávali doma. Metaforou *prichádzajúca jar prináša nádej*, odkazuje k tomu, že koronaviru prospívá chladné prostředí a předpokládá, že s oteplením počasí bude nákaza ustupovat. Tyto metafory pak plní funkci přesvědčovací a získávací. V úvodu svého projevu se nachází anafora. Použitím této řečnické figury posiluje řečník své konkrétní myšlenky a plní tak přesvědčovací funkci. Jedná se o použití slov *myslím na vás* na začátku vět a také *všetci sme*.

Ukázka transkriptu ZČ:

6. (.) myslím na vás ktorí ste museli zatvorit
7. svoje prevádzky (.) zrušiť svoje kultúrne predstavenia a máte obavy
8. z čoho budete žiť budúci mesiac (...) myslím na vás (.) ktorí sa
9. obávajú o svoju prácu a o to či sa budete mať kam vrátiť (.) myslím
10. na vás ktorí do práce chodíte napriek obavám lebo je to dôležité
11. pre nás ostatných (.) myslím na vás ktorí sa pre svoj vek
12. a zdravotný stav cítite najviac ohrození (.) všetci sme spojení
13. v solidarite (.) všetci sme si v hrozbe ochorieť rovní a všetci
14. sa navzájom potrebujeme

Jako další řečnický prostředek je zde použit polyptoton, *deň za dňom, najlepšie = lepšiu*. Užitím polyptotonu prezidentka stimuluje a podněcuje posluchačovu pozornost. Plní zde tak funkci získávací. V neposlední řadě je možné v projevu Zuzany Čaputové najít enumeraci *prebratie moci nastane v čo najväčšej zhode, informovanosti a spolupráci, kríza nás všetkých spája a motivuje k spolupráci*. Použití enumerace má především dramatizující funkci, ale rovněž poutá posluchačovu pozornost. Prezidentka se nevyhýbá ani použití módních slov jako je *ekonomické a sociálne dopady, dopady krízy*, jejichž použitím posiluje skupinové vazby, dává tak najevo pocit, že patří k sobě. Mezi persvazivní techniky patří také používání hodnotících slov, která mají emocionální zabarvení. Také Zuzana Čaputová tato slova používá. *Zodpovedného správania, zodpovednú komunikáciu, razantné obmedzenia*. Kromě přesvědčovací funkce, mají tato slova také působit na emotivní stránku posluchače. Na rozdíl od prezidenta Miloše Zemana se v projevu slovenské prezidentky nevyskytují žádná expresiva.

Tabulka č. 6 – Jazykové funkce v projevu Zuzany Čaputové

Jazykové funkce	Příklady v textu
Imperativy a příkazy	- myslíme stále na to že svojou případnou ľahkovážnosťou
Výzvy a apely	- musí byť našou prvoradou snahou,
Prosby a přání	
Poděkování	- preto vám ďakujem za vašu disciplinovanosť, - ďakujem za vašu obetavosť, - osobitne ďakujem tým, chcem poďakovať premiérovi,

3.2.5 RÉTORICKÉ STRATEGIE

3.2.5.1 VYTVÁŘENÍ DICHOTOMIE MY VS. ONI

U prezidentky Zuzany Čaputové je také možné zaznamenat vytváření dichotomie my vs. oni. Na rozdíl od Miloše Zemana však převažuje vytváření skupiny my. Prezidentka velmi obratně přechází z používání první osoby singuláru do inkluzivního plurálu, čímž upevňuje svou integritu s národem a zároveň tato technika plní získávací funkci. Již v úvodu své řeči používá oslovení *vážení spoluobčania*, ve kterém pak pokračuje i v průběhu svého projevu. Použitím výrazu *spoluobčania* odkazuje k tomu, že všichni jsou obyvatelé jedné země a vytváří tak pro své publikum dojem, že i ona je jednou z nich. Svou sounáležitost se skupinou pak také vyjadřuje použitím zájmen *naše, našich, našu, našej*. Následující ukázka transkriptu ukazuje, jak prezidentka Čaputová pracuje se singulárem a plurálem.

Ukázka transkriptu ZČ:

9. myslím
10. na vás ktorí do práce chodíte napriek obavám lebo je to důležité
11. pre nás ostatných (.) myslím na vás ktorí sa pre svoj vek
12. a zdravotný stav cítite najviac ohrození (.) všetci sme spojení
13. v solidarite (.) všetci sme si v hrozbe ochorieť rovní a všetci
14. sa navzájom potrebujeme

V ukázce je patrné, jak Zuzana Čaputová plynule přechází z použití první osoby jednotného čísla do oslovení druhé osoby množného čísla a také přechod do inkluzivního plurálu. Při použití druhé osoby plurálu je však patrné, že neužívá imperativu, jako to dělá prezident Zeman. Právě změnou oslovení užívá apelativní strategii, čímž se snaží zapůsobit na své publikum.

Apelativní strategii pak používá i v následující ukázce. Užitím slov *môžeme sa naučiť, môžeme sa zastaviť a vrátiť sa*, jednak opět potvrzuje svou integritu se skupinou my a jednak vyzývá své publikum k aktivitě.

Ukázka transkriptu ZČ:

73. som presvedčená (.) že v tichu
74. týchto dní sa spolu môžeme aj mnohému naučiť (.) môžeme sa zastaviť
75. a vrátiť sa k sebe samým (.) ale aj k našej najbližšej rodine
76. a priateľom, ktorí sú v tom spolu s nami (.) to ticho ktoré nám
77. bolo nečakane darované (.) pomáha nanovo preskúmať čo v živote je
78. naozaj podstatné a čo iba ilúziou (.)

V projevu prezidentky Čaputové je také velmi minimální označení skupiny oni. Skupinu oni vytváří skupina tzv. hrdinů mezi jejíž aktéry jmenuje následující:

23. osobitne ďakujem tým ktorí stoja nasadení v prvej
24. línii (.) lekárom a lekárkam, zdravotným sestram a ošetrovateľom,
25. policajtom, hasičom, vojakom, predavačkám, šoférom, laborantkám,
26. farmaceutom (a) farmaceutkám a mnohým ďalším (.) musí byť našou
27. prvoradou snahou aby ste práve vy boli pred rizikom nákazy najviac
28. chránení (.) spájame s vami našu nádej a vkladáme do vás našu
29. dôveru (.) zaslúžite si ju v tej najvyššej možnej miere (.)

Je možné tedy tvrdit, že ačkoliv Zuzana Čaputová vytváří dichotomii my vs. oni, skupina oni zde nemá negativní konotaci. Do skupiny oni dále řadí také dobrovolníky a podnikatele, kteří jsou rovněž jmenováni s pozitivní konotací. Na závěr dodává *skvelá správa o stave našej krajiny*, čímž opět utvrzuje svou integritu s národem. Důraz pak dává na slovo *skvelá* a tím působí na emoční stránku svého publika. Opět se zde vyskytuje funkce získávací.

29. veľmi
30. oceňujem aktivity dobrovoľníkov, podnikateľov a spontánne
31. občianske iniciatívy ktoré každý deň prichádzajú s dobrymi
32. riešeniami a nezištnou pomocou (.) ochotných ľudí je oveľa viac

33. ako na tomto mieste dokážem vymenovať a to je skvelá správa o stave
34. našej krajiny

V neposlední řadě i Zuzana Čaputová se ve svém projevu zmiňuje o politice. Vzhledem ke kontextu doby, kdy proběhly na Slovensku parlamentní volby, je možné vládu identifikovat jako poslední skupinu oni, kterou Zuzana Čaputová vytváří. Rovněž však bez negativní konotace. Ve svém projevu tematizuje změnu vlády a premiéra. Přesvědčovací funkci zde plní použití slov *uistili ma, dôverujem tomu, som presvedčená*. Prezidentka se tak snaží přesvědčit své publikum ke spolupráci a sdílení jejich myšlenek.

Ve vytváření této dichotomie je možné sledovat podstatný rozdíl mezi projevem prezidenta Zemana a prezidentky Čaputové. Zatímco Zeman ve svém projevu negativně označuje skupinu oni, Zuzana Čaputová nazírá na skupinu oni pozitivně. Je možné tedy tvrdit, že Zuzana Čaputová se snaží vytvářet jednotu a udržovat svou integritu s národem.

3.2.5.2 POPIS KONFLIKTU MEZI DVĚMA STRANAMI

V projevu slovenské prezidentky je možné jasně identifikovat popis dvou stran, které stojí proti sobě. Tento tzv. boj dvou stran označuje jako *kríza týchto dní, novú situáciu, popri boji s koronavírusom, výnimočnej situácii, prevedie ťažkými dňami*. Při užití těchto slov je patrné, že jak skupina my, tak skupina oni, stojí na jedné straně konfliktu a koronavirus je nepřítel, kterého je potřeba porazit.

3.2.5.3 VYTVOŘENÍ DOMOVA

Jak už je patrné z vytváření dichotomie my vs. oni, prezidentka využívá inkluзивního plurálu, čímž se snaží zahrnout a získat publikum na svou stranu. Tuto snahu pak podporuje právě užíváním takových slov, které jasně označují území jejich země. Jmenuje části země jako *naše ulice mestá, predstavitelia bratislavských samospráv*. Odkazuje se také přímo na Slovensko jako stát, *žiadna iná vláda na slovensku, prebiehajú na slovensku*, čímž jasně odkazuje k jednomu národu, který obývá stejné území. V neposlední řadě své publikum oslovuje jako *spoluobčany*, čímž je získává na svou stranu a potvrzuje tím, že je jednou z nich. Tuto získávací a přesvědčovací funkci pak dokládá tvrzením *spolu tvoríme jeden celok*, přičemž důraz dává právě na slovo spolu.

3.2.5.4 POKUSY MLUVČÍHO ZÍSKAT PUBLIKUM NA SVOU STRANU

Dle rétorických mechanismů od Cronickové, využívá Zuzana Čaputová především formu poděkování a vytváření hrdinů. V jejím projevu není naznačen humor a vzhledem k izolované

formě projevu není možné zaznamenat snahu o vyvolání potlesku. Popis snahy o vyvolání potlesku by byl silně subjektivní, a to je pro tuto práci nerelevantní.

Jak už bylo zmíněno, prezidentka se obrací na své publikum jejich oslovením jako spoluobčané. Ve svém projevu jim pak dále děkuje za disciplinovanost a obětavost.

Ukázka transkriptu ZČ:

16. preto vám ďakujem za vašu disciplinovanosť

22. ohroziť nás a našich blízkych (..) ďakujem za vašu obetavosť veľmi

23. si ju vážim

Dále děkuje také dalším lidem, které konkrétně vyjmenovává. Tímto aktem vytváří hrdiny té doby, a i to zde zastává získávací funkci.

Ukázka transkriptu ZČ:

23. (.) osobitne ďakujem tým ktorí stoja nasadení v prvej

24. línii (.) lekárom a lekárkam, zdravotným sestram a ošetrovateľom,

25. policajtom, hasičom, vojakom, predavačkám, šoférom, laborantkám,

26. farmaceutom (a) farmaceutkám a mnohým ďalším (.)

28. spájame s vami našu nádej a vkladáme do vás našu

29. dôveru (.) zaslúžite si ju v tej najvyššej možnej miere

Jak už bylo zmíněno, vláda Slovenska byla označena jako skupina oni, nicméně je zde hodnocena pozitivně a prezidentka tuto konotaci upevňuje právě poděkováním. Jelikož na závěr této věty označuje občany země jako veřejnost, naplňuje tak funkci přesvědčovací.

61. chcem poďakovať premiérovi petrovi pellegrinimu

62. a členom krízového štábu za osobné nasadenie pri zavádzaní

63. bezpečnostných opatrení a ich zodpovednú komunikáciu voči

64. verejnosti

3.2.6 NEVERBÁLNÍ CHOVÁNÍ

Vzhledem k záběru, ze kterého není možné identifikovat kompletní oděv slovenské prezidentky, nelze s jistotou tvrdit, jak vypadal zbytek oblečení. Z dostupného obrazu je možné identifikovat tmavě modré sako s hedvábným lemem. Sako označuje společenský oděv a je v současné době velmi užívaným prvkem v ženském šatníku. Svým oblečením prezidentka vyjadřuje své postavení v společnosti. Svou řeč podpořila nasazenou rouškou, kterou tak demonstrovala závažnost situace a zároveň jako autorita šla příkladem svému národu.

Zuzana Čaputová po dobu svého projevu stojí na místě. Z celkové postavy je možné vidět necelou vrchní část těla a paže pouze po lokty. Vzhledem k tomu, že ruce nejsou pouze volně položené podél těla, vytváří tak dojem, že má prezidentka během projevu ruce spojené před sebou. Nicméně toto tvrzení nelze nijak potvrdit. Během projevu je možné identifikovat drobné, téměř nepatrné pohyby vrchní polovinou těla. Nejvýraznějším neverbálním signálem, který Zuzana Čaputová při svém projevu používá je jemné pokynutí hlavou, kterým zdůrazňuje svá slova. Je tedy možné tvrdit, že pohyby hlavou doplňují verbální stránku projevu. Z komunikačního hlediska pak plní funkci získávací. Prezidentka tak neverbálně potvrzuje platnost svých slov a snaží se tak zapůsobit na své publikum.

Patrný je také pohyb v obličeji, především zvedání obočí. Nicméně z důvodu velmi obtížné identifikace nebyla mimika zařazena do analýzy. Důvodem je špatná identifikace, protože řečník má na obličeji nasazenou roušku. Obecně pak analýza této části neverbální komunikace na základě audiovizuálního záznamu může být velmi nepřesná. U prezidentky Zuzany Čaputové je oční pohled, na rozdíl od prezidenta Zemana, trvalý a neměnný. Po celou dobu projevu se prezidentka kouká jedním směrem, pravděpodobně do kamery nebo čtecího zařízení.

Vzhledem k vytyčeným cílům práce je možné konstatovat, že v projevu slovenské prezidentky je možné identifikovat jemné pohyby hlavou, které doplňují verbální stránku projevu, nicméně tyto pohyby nelze označit za výrazné neverbální chování.

3.2.7 CELKOVÉ SHRNU TÍ PROJEVU ZUZANY ČAPUTOVÉ

Další analyzovanou osobností byla slovenská prezidentka Zuzana Čaputová. Pro upevnění v kontextu byla rovněž vymezena funkce prezidentky na Slovensku. Popsán byl rámec komunikační situace, kdy také slovenská prezidentka svůj projev realizovala na komerční stanici Markíza.

Mezi témata, která se v projevu slovenské prezidentky vyskytovala, je možné zařadit rovněž téma politiky. Toto téma bylo vzhledem ke kontextu doby, kdy na Slovensku probíhaly parlamentní volby, velmi výrazné. Prezidentka se právě na volby odvolávala a zmiňovala nástup nové vlády, která musí řešit novou situaci. Stejně jako u prezidenta, také v jejím projevu se vyskytovala témata osobností a hodnot. V neposlední řadě pak bylo zmíněno téma práce, které souviselo s uzavíráním podniků a rušením kulturních akcí, při kterých lidé přicházeli o své výdělků. Zároveň se pak v rámci tohoto tématu odkazovala na různá povolání, která v dané době hrála významnou roli pro společnost. Jednalo se především o složky integrovaného záchranného systému. Výrazným tématem, podobně jako u Miloše Zemana, bylo téma země.

V této souvislosti slovenská prezidentka zmiňovala různé oblasti Slovenska, čímž podporovala dominantní rétorickou strategii vytváření dichotomie my versus oni. Viz dále

U slovenské prezidentky bylo možné analyzovat válečnou metaforiku, kterou použila při pojmenování situace s koronavirem. Mezi řečnické figury, které prezidentka použila je možné zařadit anaforu, kterou řečník posiluje své myšlenky a plní přesvědčovací funkci. Mezi sugestivní řečnické prostředky, které prezidentka používá je pak možné zařadit polyptoton a enumeraci, která poutá divákovu pozornost. Patrné je také použití módních a hodnotících slov, která kromě přesvědčovací funkce, působí také na emoce diváků. Persvazivní techniky v tomto projevu tvoří metafory, sugestivní řečnické prostředky, hodnotící a módní slova. Výrazný rozdíl pak zastávají jazykové funkce prezidentčina projevu, které korespondují s druhou nejčastější strategií, pokusy mluvčího získat publikum na svou stranu. V projevu se nejvíce vyskytovaly jazykové funkce poděkování.

Jak již bylo zmíněno prezidentka výrazně používala strategii vytváření dichotomie my versus oni. V porovnání s Milošem Zemanem, je však možné zmínit, že prezidentka skupinu oni označovala pozitivně. Také v jejím projevu je velmi výrazný inkluzivní plurál, kterým potvrzuje svou sounáležitost s národem. Své publikum oslovuje jako spoluobčany a rovněž střídá singulár s plurálem. Do skupiny oni řadí dobrovolníky, podnikatelé a také vládu. Jak už bylo zmíněno, tato kategorie nemá negativní konotaci. Zde je možné zaznamenat výrazný rozdíl s kategorií oni, kterou vytvářel Miloš Zeman. Druhou výraznou strategií jsou pokusy mluvčího získat publikum na svou stranu. Využívá zde nejvíce opět poděkování a vytváření hrdinů. Taktéž jako český prezident, také Zuzana Čaputová vytváří hrdiny především z dobrovolníků. Vyjmenovává také jednotlivá povolání, jako policisté, hasiči, lékaři a další, kteří v dané době výrazně pomáhali společnosti. Další kategorie, které byly analyzovány tvoří vytváření domova a popis konfliktu mezi dvěma stranami. Popis konfliktu je v prezidentčině projevu patrný jako krize, která zasáhla Slovensko. Vymezuje obě skupiny my a oni jako jeden celek, který společně bojuje proti krizi, kterou vytvořil právě koronavirus. S tím souvisí také strategie vytváření domova, kterou naplňuje odkazováním na Slovensko, spojením přivlastňovacích zájmen naše ulice, města. V neposlední řadě oslovuje své publikum jako spoluobčany, čímž opět dává najevo svou integritu.

Neverbální chování u Zuzany Čaputové nebylo analyzováno, protože prezidentka během svého projevu stojí na místě a její pohled po celou dobu projevu směřuje do kamery. Bylo možné zaznamenat pohyby obočí, nicméně vzhledem k obtížnému analyzování mimiky, kterému

bránila rouška, a nebylo tak možné jasně identifikovat komunikační funkci, nebyly tyto pohyby analyzovány.

3.3 ANALÝZA PROJEVU ANDREJE BABIŠE

3.3.1 FUNKCE PREMIÉRA

Předseda vlády České republiky je společně s vládou vrcholným orgánem výkonné moci. Zodpovídá se pouze vládě. Zastává tak funkci čtvrtého nejvyššího ústavního činitele státu. (MZVČR, 2018) Sídlí v Kramářově vile v Praze. Je držitelem jednoho ze sedmi klíčů od dveří do Korunní komory, kde jsou uloženy české korunovační klenoty.⁸

Předseda vlády organizuje činnost vlády, řídí její schůze, vystupuje jejím jménem a vykonává další činnosti, které mu jsou svěřeny Ústavou nebo jinými zákony. (Vláda ČR © 2009-2022) Premiér posílá program schůze vlády s určením místa a času všem členům vlády. V jeho nepřítomnosti jej zastupuje místopředseda vlády nebo pověřený ministr. Předseda vlády je jmenován prezidentem na základě výsledků voleb a na premiérův návrh pak jmenuje ostatní členy vlády, kteří jsou pověřeni řízením ministerstev nebo jiných úřadů. V případě podání demise vlády ji opět přijímá prezident.

Ve Strakově akademii sídlí také další členové vlády. Jsou to místopředsedové vlády a ministři bez portfeje. Vláda se skládá z předsedy vlády, místopředsedů vlády a ministrů. Toto rozdělení je obsaženo v čl. 67 odst. 2 Ústavy ČR.

Spolu s předsedou Poslanecké sněmovny a prezidentem republiky podepisuje přijaté zákony. Podle článku 66 Ústavy ČR náleží předsedovi vlády výkon některých funkcí, v případě uvolnění úřadu prezidenta nebo pokud nemůže prezident svůj úřad ze závažných důvodů vykonávat. Tyto funkce jsou obsaženy v článku 63. Konkrétně to jsou: zastupování státu navenek, sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv, je vrchním velitelem ozbrojených sil, přijímání vedoucích zastupitelských misí, pověřování a odvolávání vedoucích zastupitelských misí, propůjčování a udělování státních vyznamenání, jmenování soudců, nařízení, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo, udělování amnestie, výkon pravomocí neuvedených v ústavních zákonech, ale v běžných zákonech.

⁸ Dalšími držiteli jsou: prezident České republiky, arcibiskup pražský, předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, předseda Senátu Parlamentu České republiky, Metropolitní kapitule svatého Víta, primátor hlavního města Prahy. (Usnesení vlády ČR č. 19, 1993)

Významnou pravomocí předsedy vlády je možnost v mimořádných případech, kdy existuje nebezpečí z prodlení, nahradit svým rozhodnutím celou vládu a vyhlásit nouzový stav. Toto rozhodnutí pak musí vláda do 24 hodin od vyhlášení schválit nebo zrušit. (Ústavní zákon čl.5, 1998) Toto vyhlášení pak může zrušit Poslanecká sněmovna, kterou musí vláda o vyhlášení nouzového stavu neprodleně informovat.

Nouzový stav platí jen s uvedením dostatečných důvodů na určitou dobu a pro určité území. Současně s vyhlášením nouzového stavu musí vláda vymezit, která práva stanovená ve zvláštním zákoně a v jakém rozsahu se v souladu s Listinou základních práv a svobod omezují a které povinnosti a v jakém rozsahu se ukládají. Podrobnosti stanoví zákon. (Ústavní zákon čl. 6, 1998) Nouzový stav končí uplynutím 30denní lhůty, pokud jeho prodloužení neschválí Poslanecká sněmovna. Předčasné ukončení nouzového stavu je možné na základě rozhodnutí vlády nebo Poslanecké sněmovny.

3.3.2 RÁMEC KOMUNIKAČNÍ SITUACE

Projev Andreje Babiše se pravděpodobně odehrával v prostorách Strakovy akademie, jakožto v sídle vlády. Odvysílán byl 23. března 2020 na obrazovkách České televize. Celý projev má stopáž 10 minut 37 vteřin. Úvodní i závěrečná znělka trvá 5 vteřin. Samostatný projev bývalého premiéra pak trvá 10 minut 27 vteřin. Je tak nejdelším ze všech tří analyzovaných projevů. Aktuálně je možné projev přehrát na platformě YouTube, konkrétně přímo na kanále hnutí ANO a také na internetových stránkách ct24.ceskatelevize.cz. Premiéra projevu byla na České televizi, nicméně na platformě YouTube je díky vodoznaku vidět, že projev byl vysílán také na ČT24. Na stránkách ČT24, kde je záznam k dispozici je pak ve videu vodoznak ČT1. Je tedy možné, že video je umístěno ještě na dalších platformách, které ale nebyly odhaleny. Projev byl pravděpodobně předtočený, stejně jako u předchozích dvou řečníků. Česká televize u svého vodoznaku označuje živé přenosy titulkem živě. Tyto titulky pak zůstávají také v archivech, ale u tohoto projevu se nic takového nenachází, z toho důvodu je projev označen jako předtočený a sestříhaný.

Celý projev začíná znělkou, na obrazu se objevuje česká vlajka, dva záběry na Strakovu akademii a titulky *Mimořádný projev předsedy vlády České republiky*. (viz obrázek č. 15, 16, 17, 18) Pak přichází stříh a záběr na Andreje Babiše. Po celou dobu projevu je kamera statická a záběr tvoří polocelek. Andrej Babiš je situován přesně na střed obrazu a kamera je zaostřena na jeho postavu. Tím je divákova pozornost jasně směřována na bývalého předsedu vlády.

V prvních minutách se na obrazovce v levém dolním rohu objevuje titulek. (viz obrázek č. 19)
V levém rohu obrazu je pak vodoznak ČT24.

Obrázek č. 15 – Česká vlajka

Obrázek č. 16 – Strakova akademie

Obrázek č. 17 – Strakova akademie II.

Obrázek č. 18 – Úvod projevu Andreje Babiše

Obrázek č. 19 – Záběr kamery: polocelek II.

Na pozadí celého záběru je možné jasně identifikovat dvě vlajky. Vlajku České republiky a vlajku Evropské unie. Tyto symboly jasně odkazují k národu a jeho soudržnosti a evropská vlajka pak vyjadřuje sounáležitost s Evropskou unií. Vlajky jsou výrazným prvkem a jsou umístěny hned za postavu Andreje Babiše. Na levé i na pravé straně se vyskytují neidentifikovatelné předměty. Může se jednat o další řečnické stoly. V neposlední řadě se v záběru vyskytují smaragdově zelené závěsy. Celkově se na záběru neobjevují tzv. rušivé

elementy, které by poutaly pozornost publika. Divák se tak může plně soustředit na Babišův projev. Jak už bylo zmíněno záběr je statický, nelze tak posuzovat jakýkoliv pohyb kamery.

Projev končí znělkou, objevuje se záběr na českou vlajku, dva záběry na Strakovu akademii (viz obrázky č. 15, 16, 17) a titulek *Mimořádný projev předsedy vlády České republiky*, pod kterým je ještě doplněna produkce projevu. (viz obrázek č. 20)

Obrázek č. 20 – Závěr projevu Andreje Babiše

Stejně jako u předchozích dvou řečníků se jedná o monologickou komunikační událost, o monologický mluvený projev. Aktivním účastníkem komunikace je pouze autor projevu, v tomto případě Andrej Babiš. Pasivními účastníky jsou diváci tohoto projevu. Nicméně je podstatné zmínit, že se u všech řečníků jedná o zprostředkovanou interakci. Existuje tedy možnost, že ačkoliv jsou adresáti pasivní příjemci, tedy neúčastní se přímé komunikace, zpětnou vazbu poskytl se zpožděním. U Andreje Babiše, jakožto, dnes už, bývalého premiéra a lídra vítězné strany ve volbách 2017, se předpokládá, že zná své publikum. Svou rétorikou na ně působí již od roku 2011 a na svých dovednostech mohl neustále pracovat. Je možné tedy mluvit o skupině adresátů do jisté míry vyhraněné, i když variabilní, protože mezi adresáty kromě Babišových příznivců, spadali také ostatní občané České republiky.

Kontakt mezi komunikanty je zprostředkovaný příslušným médiem, v tomto případě to byla televize, později pak internetová platforma YouTube. Produkce textu a jeho recepce jsou tedy odděleny v čase i prostoru. Divák si projev může pustit zpětně například z jiného kontinentu.

3.3.3 TÉMATA PROJEVU

Projev Andreje Babiše byl ze všech projevů nejdelší. V jeho řeči je možné zaznamenat patrnou inspiraci v projevu slovenské prezidentky. Toto tvrzení je možné zmínit na základě toho, že jeho projev vyšel až 4 dny po vydání prezidentských projevů. Andrej Babiš si tak mohl svůj projev velmi pečlivě připravit a inspirovat se z předchozích dvou projevů. Rovněž se věnoval politice, osobnostem, hodnotám, tématu práce a země. Stejně jako prezidentka Čaputová zmínil téma osobností a vyjmenovával důležité profese, čímž si získával publikum. Jako bývalý premiér byl zodpovědný za rozhodnutí vlády a také proto zmínil téma práce, kdy podnikatelé a firmy museli zavřít své podniky. Jmenoval také opatření, které jeho tehdejší vláda schvalovala. Tematizoval také média, stejně jako prezident Zeman, nicméně ve svém projevu jim děkoval a nevytvářel k nim negativní konotace. V kontextu doby zmiňoval státy, které stejně jako Česká republika bojovaly s epidemií. V neposlední řadě se věnoval také tématu hodnot, především pak rodiny. Výraznou oblastí z téma osobnosti byli senioři. Na základě předvolebních i volebních průzkumů, je možné říci, že Andrej Babiš oslovoval právě voliče seniorského věku⁹, a proto je tedy zřejmé, že i v tomto projevu se na jejich oslovení zaměřil.

Tabulka č. 7 – Témata v projevu Andreje Babiše

	aktéři	Příklady v textu
politika		
	Vláda České republiky	<ul style="list-style-type: none">- děláme pro to s kolegy- vláda na základě vývoje situace přijímá konkrétní opatření- já jako premiér země- celá naše vláda- důvěra lidí ve vládu- naše vláda samozřejmě maximálně pomůže
	Čínská lidová republika	<ul style="list-style-type: none">- Čína pokrývá drtivou většinu celosvětové produkce ochranných prostředků
	opozice	0

⁹ V rámci šetření Proměny společnosti za rok 2019, kterou provedla agentura Median, je možné konstatovat, že čím vyšší věk, tím větší oblíbenost Babišova hnutí ANO. (median.cz, 2019)

	ministři	<ul style="list-style-type: none"> - hlavně chci poděkovat panu ministru Hamáčkovi - webu ministerstva zdravotnictví
osobnosti	odborníci	<ul style="list-style-type: none"> - máme profesora Romana Prymulu
	dobrovolníci	<ul style="list-style-type: none"> - děkuju všem dobrovolníkům
	herci	<ul style="list-style-type: none"> - děkuji našim umělcům, kteří nemohou pracovat
	média	<ul style="list-style-type: none"> - našim všem veřejnoprávným médiím která byla připravená - děkuji také všem dalším médiím
	senioři	<ul style="list-style-type: none"> - děkuju všem seniorům - staří lidé mají životní zkušenost - ale (i) informačním kanálem pro seniory - pomocí důchodcům
práce		
	povolání	<ul style="list-style-type: none"> - pro firmy i živnostníky a samozřejmě i jejich zaměstnance - díky i firmám které nabízejí - děkuju všem paním prodavačkám
	integrováný záchranný systém	<ul style="list-style-type: none"> - máme skvělé doktory, zdravotní personál, zdravotní sestry, hygieniky, policisty, hasiče, vojáky a epidemiology - nabídnou kafe našim zdravotníkům
	pracovní činnost	<ul style="list-style-type: none"> - zavřeli jsme okamžitě školy obchody - nechali lidi cestovat do práce - nebo konec podnikání
emoce		
	panika	0

	strach	0
	radost	0
hodnoty		
	odvaha	<ul style="list-style-type: none"> - je vždy překonali odvahou - vždy odvahou, odvaha nás provázela
	naděje	<ul style="list-style-type: none"> - takže naději máme a velkou
	zdraví	<ul style="list-style-type: none"> - záleží na životech a zdraví - s cílem ochránit zdraví
	rodina	<ul style="list-style-type: none"> - můžou nakazit své děti ženu nebo staré rodiče nebo prarodiče - nejen ke své rodině - děkuju všem rodičům kteří se musí starat o děti - děti potřebuj(ou) babičky a dědečky - dědečkové a babičky jste naši, potřebujeme vás - výukou dětí - i své rodiny
Lidské vlastnosti		
	laskavost	0
	vstřícnost	0
	lidskost	0
	ohleduplnost	<ul style="list-style-type: none"> - je vždy překonali ohleduplností - budeme všichni ohleduplní
	trpělivost	<ul style="list-style-type: none"> - rád bych vás proto všechny požádal o trpělivost - poděkovat z celého srdce za trpělivost
	shovívavost	<ul style="list-style-type: none"> - o shovívavost
	lehkovážnost	0
	disciplinovanost	0

	obětavost	0
	hrdost	- jsem na vás všechny opravdu hrdý
Stát, země	Česká republika	<ul style="list-style-type: none"> - na zásadní okamžiky v historii naší země - naší země České republiky - naše země totiž za dobu své existence - na budoucnosti naší země - hlavně ta česká vlajka mě moc potěšila - pomůže i těm obcím a městům - aby sloužil potřebám naší země - lidé v celé zemi - a lepší jako lidé i jako národ
	spoluobčané	<ul style="list-style-type: none"> - vážení spoluobčané - občanům v pravém smyslu - našich občanů - informovali i naše občany - (ke) zbytku všech našich občanů - za uklidňování našich občanů

3.3.4 ŘEČNICKÉ PERSVAZIVNÍ PROSTŘEDKY

V této části jsou analyzovány persvazivní prostředky, figury a tropy. Andrej Babiš používá ve svém projevu eufemismy, především pro označení krize. *Nejtěžších období, těžkých dobách.* Užívání eufemismů tak plní především přesvědčovací funkci. Dalším řečnickým prostředkem, který Lotko uvádí jako persvazivní techniku, je použití metafor. Stejně jako předchozí řečníci, také Andrej Babiš používá vojenskou metaforiku. *přímo v poli nasazují vlastní život, boj s koronavirem, politický boj.* Na emoční stránku svého publika pak působí užitím metafory *(h)řeje mě u srdce.* Mezi hodnotící slova, která bývalý premiér použil je možné zařadit *politickou odpovědnost, tvrdý život, ekonomický život.* Také tato technika má za cíl působit

na emoce posluchačů. V projevu je možné identifikovat také negaci. *samořejmě že ne každý má všechny informace, jedna z mála zemí která nepromeškala ten správný čas, nechceme zastavit nebo ochromit ekonomický život země.* Použití negace je působivější a slouží ke zdůraznění vyjadřovaného obsahu. (Lotko, 2009: 123) V projevu na své publikum působí také použitím expresivních výrazů *frajírci, frajeřinou*, které doplňuje důrazem. Tyto mají negativní konotaci a premiér tak označuje skupinu oni. Užití těchto výrazů má přesvědčovací funkci. Premiér se tak snaží přesvědčit své publikum o správnosti svých názorů.

Ukázka transkriptu AB:

50. frajírci co mají být v karanténě a klidně si dají společně pivo
51. u dveří hospod to fakt nejsou žádný hrdinové

53. touhle svojí frajeřinou můžou nakazit své děti ženu nebo staré
54. rodiče nebo prarodiče které koronavirus ohrožuje nejvíc (.)

Mezi strategie přesvědčování se řadí opakování (opakované připomínání), zdůrazňování přínosu, vyzdvihování předností a zamlčení nevýhod či rizik, strategie náhlého či postupně sílícího nátlaku. (Vybíral, 2000: 137) V projevu bývalého premiéra je patrné užití polyptotonu *vždy odvahou* (.) *odvaha nás, dnes každý den a v každém s kým se v těchto dnech setkávám, chraňme obličeje* (.) *chráníme tím, těchto států* (.) *protože si teď každý stát, kolegy poděkovat* (..) *děkuju všem*. Používání polyptotonu slouží ke zdůraznění řečeného a upoutání posluchačovi pozornosti. Dalším řečnickým prostředkem, který se v projevu Andreje Babiše vyskytuje je anafora. Jak už bylo zmíněno, sugestivní řečnické prostředky působí především na posluchačovu pozornost. U anafory je opakované slovo pilířem, na němž je také větný přízvuk. *Odvaha nás* (...) *Odvaha, Chci také* (...) *Chci upozornit, Děkuju všem* (...) *Děkuji všem* (...) *Děkuju všem* (...) *Děkuju všem*. Užití anafory v tomto projevu plní jak funkci získávací, děkuje svému publiku, tak funkci přesvědčovací, použitím slovesa *chci* apeluje na své publikum a přesvědčuje je o svých názorech. Kompoziční návaznost svého projevu pak podporuje použitím epanastrofy. *vidím dnes = dnes, pokorou poděkovat* (.) *poděkovat vám, že to (z)vládneme* (.) *zvládneme to*. Epanastrofa k sobě pevně váže myšlenky řečníka. Použití opakovacích prostředků pak obecně zvyšuje šanci přesvědčit posluchače, aby řečnickovy postoje přijal za své. Mezi další techniky, které Andrej Babiš v tomto projevu použil, patří také pleonasmus. Opět se jedná o formu opakování použitím významově si blízkých slov. *vždy překonali odvahou ohleduplností a vzájemnou pomocí, přes veškerou bolest utrpení a křivdy, bankrotům živnostníků podnikatelů a firem, nakazit své děti ženu nebo staré rodiče nebo prarodiče*. V neposlední řadě se zde vyskytuje také epizeuxis. Konkrétně pak *vidět to to je, nová a nová opatření*. Jde zde především o naléhavost významu sdělení.

Naléhavost svého projevu pak podporuje gradací. Při popisu tehdejší situace, *zkoušíme žít (v) nové (.) velice náročné mimořádné situaci*. Užitím inkluzivního plurálu a gradace pak slouží k získání publika a jeho zahrnutí do projevu. Dává tak najevo, že je spolu s publikem součástí skupiny *my*. Další gradaci pak používá při popisu aktivit, *jsou to stovky a tisíce aktivit*, čímž zesiluje význam své promluvy. Získávací funkci pak plní použití apostrofy. Když promlouvá ke svému publiku užívá výrazy, *vážení spoluobčané, dědečkové a babičky, vám všem občanům*. Aluze je typ mezitextového navazování, které odpovídá obvyklému způsobu definování aluze jako narážky neboli jako nepřímého, skrytého odkazu k literárnímu, politickému aj. kontextu. (srov. Slovník literární teorie, 2012: 34) Toto mezitextové navazování je prostředkem persvazivní funkce. (Karhanová, 1999) Aluzi používá při označení problémů s rouškami, kdy v Česku tato ochrana dýchacích cest chyběla. Užívá k tomu přímé oslovení publika. *nebezpečnou práci protože jak víte tak se nám*. Dočasným řešením se tak stala látková rouška, o které bývalý premiér ve svém projevu také mluvil. V rámci solidarity lidé posílali látkové roušky také premiérovi. Použitím aluze *hlavně ta česká vlajka mě moc potěšila (.) díky*, odkazuje k tomu, že obdržel látkovou roušku s českou vlajkou, za kterou děkuje. Aluzí *pomocí důchodcům, nabídnou kafe* odkazuje rovněž k aktivitám té doby. Seniori byli označováni jako riziková skupina, která by měla nejvíce omezovat kontakty, proto v té době chodili dobrovolníci seniorům na nákupy. Rovněž podnikatelé se snažili podpořit zdravotníky, takže otevírali stánky v nemocnicích a rozdávali zdravotníkům kávu zdarma. (Deník, 2020) Za zmínku stojí užití slova kafe, čímž se bývalý premiér snaží přiblížit skupině *my* a potvrdit tak svou integritu.

Ukázka transkriptu AB:

114. kteří nezištně pomáhají druhým (.) šitím roušek
 115. pomocí důchodcům anebo třeba že nabídnou kafe našim
 116. zdravotníkům

Andrej Babiš v závěru své řeči pak použije frazeologické spojení *nemají na růžích ustláno*, kterým vyzdvihuje aktivity všech, kteří v té době pomáhali.

Tabulka č. 8 – Jazykové funkce v projevu Andreje Babiše

Jazykové funkce	Příklady v textu
Imperativy a příkazy	- dodržujme omezený pohyb, nevyhledávejme společenský kontakt,

	<ul style="list-style-type: none"> - na veřejnosti si všichni chraňme obličej, - nebojte se,
Výzvy a apely	<ul style="list-style-type: none"> - budeme dodržovat nová opatření, - chci proto všechny znovu vyzvat, abychom byli zodpovědní, - chci upozornit že látková rouška, - doporučuju nosit vždy látkovou, - potřebujeme vás,
Prosby a přání	<ul style="list-style-type: none"> - rád bych vás proto všechny požádal, - proto nám prosím vás odpusťtě dílčí chyby, - dovolte mi je teď zmínit, - dávejte na sebe pozor prosím
Poděkování	<ul style="list-style-type: none"> - chci s velkou pokorou poděkovat, poděkovat vám všem občanům naší země, - chci poděkovat panu ministru Hamáčkovi a samozřejmě panu prezidentovi Zemanovi, - poděkovat všem ženám které dnes šíjí roušky, - děkuji těm kteří poslali několik roušek i pro mě, - chtěl bych teď za sebe i své kolegy poděkovat - děkuju všem kteří nám pomáháte, - děkuji všem zdravotníkům, - děkuju všem rodičům, - děkuju všem seniorům,

	<ul style="list-style-type: none"> - děkuju taky našim všem veřejnoprávným médiím, - děkuji také všem dalším médiím, - děkuju všem dobrovolníkům, - díky i firmám, - děkuju všem paním prodavačkám, - děkuju vám všem, děkuji našim umělcům, - chci vám ještě jednou poděkovat z celého srdce,
--	---

3.3.5 RÉTORICKÉ STRATEGIE

3.3.5.1 VYTVÁŘENÍ DICHOTOMIE MY VS. ONI

Tak jako u předchozích dvou řečníků, i u Andreje Babiše je možné identifikovat používání strategie my vs. oni. Rovněž své publikum oslovuje *vážení spoluobčané*, čímž hned v úvodu své řeči se snaží získat pozornost publika. V další větě používá inkluzivní plurál *právě teď se nalézáme*, a tak potvrzuje svou integritu se svým publikem. Na rozdíl od Zuzany Čaputové a Miloše Zemana ve zbytku své řeči již nepoužívá oslovení spoluobčané, ale jmenuje je jako *naši občané, občané naší země*. Použitím těchto zájmen rovněž vyjadřuje svou sounáležitost se skupinou my. Používání těchto zájmen je význačné pro získání publika na svou stranu a plní tak funkci získávací. Také Andrej Babiš velmi obratně používá přechod z první osoby singuláru do první osoby plurálu. Jedná se o persvazivní nástroj, protože Babiš nejdříve vypovídá sám za sebe, ale v následujících slovech už jsou adresáti do výpovědi zahrnuti společně s premiérem. Ukázka transkriptu AB:

5. když se podívám zpět na zásadní okamžiky v historii naší
6. země, tak jsme je vždy překonali
17. uvědomuji si (.) že lidem
18. komplikujeme život (.) nikdo z nás nebyl na něco takového
19. připravený = ale vedeme si velice dobře a čím dřív koronavirus
20. společnými silami zastavíme tím dřív se všichni zase budeme moci
21. vrátit (k) normálnímu životu (.)

44. vedeme si velice dobře (.)
45. a nepochybuji že to (z)vládneme

Persvazivní náboj skrývá to, že svou výzvu k publiku kombinuje s kondicionálem. *Chci proto všechny znovu vyzvat (.) abychom byli zodpovědní*. V textu se však objevuje i opačný případ, kdy používá imperativ, ale k jeho zmírnění využívá právě první osobu množného čísla *na veřejnosti si všichni chraňme obličej*.

Do skupiny my je pak zahrnuta také vláda. V momentech, kdy Babiš mluví o vládě jako o skupině my, vytváří ze svého publika skupinu vy. Přechází z první osoby množného čísla do druhé osoby množného čísla. Také toto střídání osob má persvazivní funkci. Zároveň tak upevňuje svou pozici premiéra. Dokládá to také tvrzením *já jako premiér země*, přičemž právě na slovo premiér je kladen důraz.

Ukázka transkriptu AB:

22. pandemii tak
23. enormního rozsahu řeší celý svět a my stejně jako vy se na to
24. teprve učíme reagovat (.) proto nám prosím vás dpustte

132. epidemie koronaviru společně zastavíme jen když si budeme
133. důvěřovat (.) každý z nás teď musel výrazně změnit svůj
134. každodenní život (.) vím je to těžké a věřím že už brzy uvidíme
135. účinek všech vládních opatření

Andrej Babiš také vytváří skupinu oni. Její aktéry pojmenovává jako *frajírky a zbabělce*. Užití těchto expresivních výrazů naznačuje negativní konotaci. Jejich činnost popisuje jako nezodpovědnou a jako hrozbu skupině my. Hrozbu vidí v přenosu nákazy koronavirem.

Ukázka transkriptu AB:

50. frajírci co mají být v karanténě a klidně si dají společně pivo
51. u dveří hospod to fakt nejsou žádný hrdinové (.) spíš zbabělci
52. kteří si neumí nic odříct

Kromě skupiny oni s negativní konotací pak ale vytváří také skupinu oni s pozitivní konotací. Jmenuje zde *doktory, zdravotní personál, hygieniky, policisty, hasiče, vojáky a epidemiology*, ke kterým přiřazuje formou metafory pozitivní aktivitu, *protože přímo v poli nasazují vlastní život za nás ostatní*. Ve jmenování skupiny oni dále pokračuje a řadí zde, na rozdíl od prezidenta Zemana, také média. V neposlední řadě do skupiny oni řadí také dobrovolníky, které jmenuje jako hrdiny. Skupinu oni pak tvoří také firmy a paní prodavačky. Všem aktérům této skupiny jsou přiřazovány aktivity s pozitivní konotací. Skupina oni tak nestojí proti skupině my a jmenováním těchto členů plní funkci přesvědčovací.

Ukázka transkriptu AB:

109. děkuju taky našim všem veřejnoprávným
110. médiím která byla připravená a zareagovala na situaci spuštěním
111. nových pořadů (.) výukou dětí ale (i) informačním kanálem pro
112. seniory (.) děkuji také všem dalším médiím za uklidňování našich
113. občanů (.) děkuju všem dobrovolníkům jsou to bezejmenní hrdinové
114. každého dne (.)

116. (.) díky i firmám které nabízejí své
117. kapacity pro boj s koronavirem v rámci svých oborů (.) děkuju
118. všem paním prodavačkám které teď jedou asi nejtěžší směnu v životě

3.3.5.2 POPIS KONFLIKTU MEZI DVĚMA STRANAMI

Premiérův projev obsahuje rovněž výrazy, kterými popisuje rozdělení na dvě strany. Tento konflikt dvou stran popisuje slovy *nová, mimořádná situace, těžkých dobách, krizová situace, náročnou situaci*. V kontextu celého projevu je pak zřejmé, že použití těchto slov označuje druhou stranu, tedy koronavirus, který zapříčinil tento stav. Rovněž svým tvrzením *vláda na základě vývoje situace přijímá konkrétní opatření proti šíř(e)ní viru*, dává najevo, že je zde konflikt, který je potřeba vyřešit.

3.3.5.3 VYTVOŘENÍ DOMOVA

Na základě vytváření dichotomie my vs. oni, kde premiér využívá inkluzivního plurálu, je možné identifikovat také strategii vytváření domova. Tím se snaží zahrnout a získat publikum na svou stranu. Tuto snahu pak podporuje právě užíváním takových slov, které jasně označují území jejich země. Jmenuje části země jako *těm obcím a městům*, čímž odkazuje na plošné uzávěry, kvůli nákaze koronavirem. Stejně jako prezidentka Čaputová, i premiér Babiš odkazuje přímo na Česko jako stát, *občanům naší země České republiky*. Označením dané země jasně odkazuje k jednomu národu, který obývá stejné území. Hojně využívá zájmena *naše, naši země, našich občanů*. Použití těchto zájmen plní získávací funkci a utvrzuje tím také svou integritu. Získávací a přesvědčovací funkci pak dokládá tvrzením na závěr své řeči *a vyjdeme z krize ještě silnější a lepší jako lidé i jako národ*.

3.3.5.4 POKUSY MLUVČÍHO ZÍSKAT PUBLIKUM NA SVOU STRANU

U Andreje Babiše je možné identifikovat značnou inspiraci v projevu slovenské prezidentky. Jedná se především o poděkování, kdy vyjmenovává všechny důležité osobnosti té doby. Aktem poděkování tak z těchto účastníků vytváří hrdiny, čímž se snaží získat a přesvědčit publikum. Vytváření hrdinů pak ještě podpoří svým tvrzením, *děkuju všem dobrovolníkům jsou to bezejmenní hrdinové každého dne*. Zatímco Zuzana Čaputová zahrнула všechny aktéry téměř

3.3.6 NEVERBÁLNÍ CHOVÁNÍ

Komunikace vzhledem a úpravou našeho zevnějšku je významným neverbálním signálem, který automaticky vysíláme. (Žantovská, 2015: 50) Jak tvrdí Žantovská, dnešní doba je dobou imagologie a vnější vzhled je velmi podstatnou částí sebereprezentace. Ta se stává významným komunikačním nástrojem při vyjadřování role a komunikační pozice. Neverbální komunikační prostředky jsou neodmyslitelnou součástí celkového projevu řečníka.

Andrej Babiš, vzhledem k tehdejší pozici premiéra, zvolil vhodné oblečení. Vzhledem k záběru, ze kterého není možné identifikovat kalhoty, nelze s jistotou tvrdit, jestli na sobě měl oblek. Svůj projev prezentoval v černém saku, v bílé košili a modrofialové kravatě. Svým oblečením jasně vyjadřoval svou vedoucí pozici a autoritu. Pro podpoření závažnosti situace a přesvědčení svého publika měl po celou dobu nasazenou látkovou červeno-šedou roušku. Srovnatelně jako prezidentka Čaputová. Drobností je pak snubní prsten, kterým symbolizuje své manželství.

Bývalý premiér po celou dobu projevu sedí na jednom místě u stolu. Ruce má položené před sebou na papíru, který může odkazovat k tomu, že si premiér projev předem připravil a nachystal si poznámky. Během jeho řeči je možné identifikovat drobné, téměř nepatrné pohyby hlavou a prsty na ruce. Nejvýraznějším neverbálním signálem, který premiér při svém projevu používá je pohyb obočím. Nicméně, jak už bylo zmíněno v kapitole 2.4 Vybrané neverbální aspekty projevu mimika nebyla zařazena do analýzy. Důvodem je špatná identifikace, protože řečník má na obličeji nasazenou roušku. Obecně pak analýza této části neverbální komunikace na základě audiovizuálního záznamu může být velmi nepřesná. Co se týká očního pohledu, ten je po celou dobu projevu neměnný. Andrej Babiš kouká jedním směrem, přesněji do jednoho místa, bez výrazné změny pohledu. Ve srovnání s jinými projevy bývalého premiéra je možné tvrdit, že Andrej Babiš projev čte ze čtecího zařízení, a proto je jeho pohled stálý.

Vzhledem k vytyčeným cílům práce je možné konstatovat, že v projevu bývalého premiéra nelze identifikovat výrazná gesta, která by nesla jasnou komunikační funkci.

3.3.7 CELKOVÉ SHRUTÍ PROJEVU ANDREJE BABIŠE

Posledním analyzovaným řečníkem byl bývalý premiér Andrej Babiš. Také v tomto případě byla vymezena funkce premiéra v České republice. Stejně jako u předchozích řečníků byla analyzována komunikační situace na jejímž základě je možné tvrdit, že projev bývalého premiéra byl jako jediný odvysílán na veřejnoprávní stanici České televize.

Rovněž jako u předchozích dvou řečníků bylo výrazné téma politiky. To souviselo především s vládou České republiky. Stejně jako Zeman, také Babiš zmínil pomoc, kterou Česku poskytla Čína a při té příležitosti jmenoval prezidenta Zeman, čímž podpořil tvrzení, že prezident má s Čínou dobrý vztah. Na rozdíl od předchozích řečníků pak bylo výrazným tématem také téma osobností a práce. Stejně jako slovenská prezidentka, také Andrej Babiš zmiňoval důležitá povolání té doby. Jak již bylo zmíněno, voličskou základnu bývalého premiéra tvoří občané staršího věku a z toho důvodu bylo také téma seniorů velmi výrazné. Podstatné je zmínit výrazný rozdíl tematizace médií. Zatímco Miloš Zeman pojmenovával novináře s negativní konotací, Andrej Babiš jim ve svém projevu děkoval a zdůraznil jejich roli v dané době. Rovněž umělci byli v projevu bývalého premiéra zmiňováni pozitivně. Rovněž Andrej Babiš se ve svém projevu vyhýbal emocím, ale zmínil lidské vlastnosti, a především hodnoty jako je rodina. V neposlední řadě je i u bývalého premiéra výrazné téma země, ve kterém se odkazuje na Českou republiku a její občany.

V projevu bývalého premiéra je možné identifikovat vojenskou metaforiku, podobně jako u prezidentky Čaputové. Přesvědčovací funkci pak naplňuje používání eufemismů a expresivních výrazů. Používáním hodnotících slov pak Andrej Babiš působí na emoce svého publika. Srovnatelně jako u předchozích řečníků se také v tomto projevu vyskytují především sugestivní řečnické prostředky. Jedná se o použití polyptotonu, anafory, epanastrofy a epizeuxisu. Užitím těchto prostředků zvyšuje kompoziční návaznost svého projevu. Opakování pak ještě navíc podporuje pleonasmem. Naléhavost svého projevu pak podporuje gradací. Publikum získává použitím apostrofy. Persvazivní techniky Andreje Babiše ve vybraném projevu tvoří eufemismy, metafory, expresivní výrazy, hodnotící slova a negace. Vhodně je doplňuje sugestivními řečnickými prostředky. Srovnatelně se slovenskou prezidentkou využívá především poděkování jako jazykovou funkci, která je doplněna výzvovou a apelativní funkcí. Andrej Babiš výzvovou funkci mírní kondicionálem a inkluzivním plurálem, což je výrazný rozdíl v porovnání s Milošem Zemanem.

Také u Andreje Babiše je nejvýraznější strategie vytváření dichotomie my versus oni. Rovněž používá inkluzivní plurál a také plynule přechází ze singuláru do první osoby plurálu. Tímto střídáním osob zahrnuje do svých výpovědí adresáty, čímž naplňuje persvazivní funkci. Podobně jako Miloš Zeman, také Andrej Babiš ve svém projevu využívá imperativ. Zároveň je možné v jeho projevu zaznamenat také používání kondicionálu. Používání této strategie je v případě bývalého premiéra možné rozdělit na dvě varianty. V první variantě skupinu my tvoří Andrej Babiš a vláda, zatímco v druhé variantě skupinu my tvoří Andrej Babiš a jeho

publikum. Zároveň své publikum v první variantě označuje jako skupinu vy. Také při označování skupiny oni je patrné rozdělení do dvou skupin. První skupinu tvoří oni s negativní konotací, podobně jako u Miloše Zemana, také pro pojmenování této skupiny využívá expresivní výrazy. Druhou skupinu oni pak označuje s pozitivní konotací a stejně jako Zuzana Čaputová vyjmenovává profese, které v té době měly důležitou roli pro společnost. Rovněž do této skupiny zahrnuje dobrovolníky nebo firmy. Velmi výraznou strategií jsou rovněž pokusy mluvího získat publikum na svou stranu. Také bývalý premiér využíval především poděkování. V porovnání s ostatními řečníky nejvíce využívá také strategii vytváření domova. Srovnatelně se slovenskou prezidentkou odkazuje na oblasti České republiky a hojně využívá přivlastňovacích zájmen.

4 ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit, jaké rétorické strategie používali vybraní řečníci ve svých projevech. Mezi dílčí cíle práce patřila také analýza témat, která byla spojena s hlavním tématem koronaviru. Analyzovány byly persvazivní techniky a vybrané jazykové prostředky. V neposlední řadě se práce zabývala také analýzou neverbálního chování vybraných státníků.

Z hlediska hlavního výzkumného cíle je možné konstatovat, že všichni analyzovaní řečníci se ve svých projevech zaměřili na strategii vytváření dichotomie my versus oni, kterou podporovali používáním inkluzivního plurálu. Tato strategie tvořila dominantní složku všech projevů. Z projevů je tak patrné, že všichni řečníci se pomocí této strategie snažili své publikum získat. Vzhledem ke kontextu doby bylo použití strategie využíváno k přesvědčení lidí o svých názorech, a zároveň k vyjádření integrity s národem. Přesto je však důležité zmínit, že Miloš Zeman při využívání této strategie používal singulár doplněný imperativem, čímž se od skupiny my distancoval. Ostatní dva řečníci při používání imperativu použili inkluzivní plurál, aby jej zmírnili. U všech řečníků pak tato dominantní strategie byla podpořena strategií pojmenovanou jako pokusy mluvčího získat publikum na svou stranu, přičemž využívali především jazykové funkce poděkování. Třetí nejvyužívanější strategií pak bylo vytvoření domova. U všech tří analyzovaných řečníků bylo možné identifikovat odkaz na zemi, ve které žijí. Tuto strategii podpořila také analyzovaná témata, která ukázala, že konkrétně téma státu, země se objevuje u všech tří politiků.

Dílčím cílem byla deskripce témat, přičemž bylo možné identifikovat u všech státníků téma politika. Miloš Zeman a Andrej Babiš, jakožto zástupci české politiky, zmiňovali podobná témata. Oba zmínili kontroverzní pomoc Číny, zatímco prezidentka Čaputová se ve svém projevu zahraniční politice nevěnovala. Výrazným tématem byly osobnosti. Všichni řečníci zvýraznili důležitou práci dobrovolníků a jejich činnosti. Miloš Zeman a Andrej Babiš tematizovali média, avšak i zde byl výrazný kontrast. Miloš Zeman má dlouhodobě negativní vztah s novináři, a to se projevilo také v analyzovaném projevu. Andrej Babiš naopak ocenil činnost médií. Zuzana Čaputová se ve svém projevu o médiích nezmiňovala. Dalším významným tématem souvisejícím s kontextem doby byla práce, především pak povolání a integrovaný záchranný systém. Téma bylo identifikováno u Andreje Babiše i u Zuzany Čaputové, kteří zdůrazňovali především důležitost lékařů, policistů, hasičů a vojáků. Naopak Miloš Zeman se k této oblasti vyjádřil pouze oceněním mediků, kteří vypomáhali v nemocnicích. Dalším výrazným rozdílem bylo téma emocí, které se objevilo pouze u Miloše Zemana a je tak možné poznamenat, že se snažil tímto směrem zapůsobit na své diváky. Všichni

řečníci do svých projevů zařadili také téma hodnot a lidských vlastností. Mezi nejčastěji zmiňovanými hodnotami bylo především zdraví a rodina, což souviselo hlavně s nařízenou karanténou, kdy lidé zůstávali doma. Posledním tématem, které souviselo s již zmíněnou strategií vytváření domova, bylo téma státu. Každý z řečníků se odkazoval na svou krajinu, přičemž využívali přivlastňovací zájmena.

Mezi nejužívanější persvazivní techniky patří u všech tří řečníků používání metafor a sugestivních řečnických prostředků, tedy figur založených především na opakování. Společnou persvazivní technikou Miloše Zemana a Andreje Babiše je pak využití expresivních výrazů, čímž působili na city svého publika. Společnou persvazivní technikou pro slovenskou prezidentku a bývalého premiéra je používání hodnotících slov. Největší zastoupení prostředků pro dosažení persvaze pak využíval Andrej Babiš, u kterého bylo možné navíc identifikovat také eufemismy a negace. Patrný je výrazný rozdíl v jazykových funkcích projevů. Zatímco u Miloše Zemana je dominantní výzvoová a apelativní funkce, u ostatních státníků je v tomto případě primárně zastoupena funkce poděkování. U Andreje Babiše se rovněž vyskytuje funkce výzvoová a apelativní, nicméně tuto funkci zmírňuje použitím kondicionálu a inkluzivního plurálu. Podporuje tím tak svou sounáležitost s publikem

Poslední analyzovanou oblastí byly vybrané neverbální aspekty, konkrétně gesta a oční pohled. Neverbální chování bylo možné analyzovat pouze u Miloše Zemana, protože ostatní řečníci se během svého projevu neverbálně neprojevovali. Oční pohled byl stálý a směřoval do kamery. Příčinou mohla být předtočenost projevu, který mohl být následně upraven a sestříhán. Analýza mimiky rovněž nebyla možná z toho důvodu, že bývalý premiér a slovenská prezidentka, měli při svých projevech nasazené roušky. Komunikační funkci měla především gesta, která Miloš Zeman používal a bylo tedy možné určit, že tak vědomě doprovázel svou řeč. Konkrétně pak využil ilustrátor a regulátor. Rovněž svou řeč doprovázel pokynutím hlavy, přičemž tak zdůrazňoval slova, na která dodal také řečnický důraz. Oční pohled byl po většinu projevu stálý a směřoval do kamery, nicméně bylo možné identifikovat také jeho změnu. Prezident směr pohledu měnil především během řečnických pauz, což je možné interpretovat jako přemýšlení o svých budoucích slovech. Toto tvrzení je možné doložit také tím, že u sebe neměl žádné poznámky, jako Andrej Babiš.

V kontextu doby je možné říci, že se všichni řečníci snažili zapůsobit a přesvědčit své publikum, především k dodržování opatření. Dokazuje to použití strategie *my versus oni*, kdy skupiny *my* zahrnovaly obyvatelé obou zemí a řečníka, zatímco skupina *oni* byla tvořena protistranou, která ve většině případů vystupovala právě proti opatřením. U Andreje Babiše

a Zuzany Čaputové je možné identifikovat snahu o sjednocení obyvatel v boji proti koronaviru, především na základě používání inkluzivního plurálu, vytváření hrdinů a jazykové funkce poděkování. U Miloše Zemana převažuje jazyková funkce výzvy a příkazu, čímž dával najevo především svou osobnost, jakožto vysoce postavené authority a politika s mnohaletou zkušeností.

Analýza se výhradně zaměřovala na použité strategie v konkrétních projevech, doprovodná témata projevu, persvazivní techniky a řečnické prostředky a v neposlední řadě na vybrané neverbální aspekty. Výsledky analýzy jsou interpretovány v kontextu dané společenské a komunikační situace a není možné je generalizovat ani aplikovat na jiné projevy zmiňovaných politiků.

Seznam použité literatury

BARTOŠEK, Jaroslav: *Nosiče persvazivních sdělení v politickém diskurzu*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005

CABADA, Ladislav a Sandra ŠTOLLOVÁ. *Proměny postavení prezidenta ve střední Evropě*. Brno: Václav Klemm, 2014. ISBN 978-808-7713-037

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-807-1069-614.

ČERMÁK, Petr a Dana ČERMÁKOVÁ. *Pani prezidentka Zuzana Čaputová: Neuveritelný příběh*. Imagination of People, 2019. ISBN 978-80-87685-80-8, s. 21-33.

ČMEJRKOVÁ, Světlá, Jindra SVĚTLÁ a František DANEŠ, 1999. *Jak napsat odborný text*. 1. vydání. Praha: Leda, 255 s. ISBN 80-85927-69-1.

FTOREK, Jozef. *Public relations a politika: kdo a jak řídí naše osudy s naším souhlasem*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-802-4733-760.

HARTLEY, Peter. *Interpersonal communication*. 2. vydání. London: Routledge, 1999. ISBN 9780415181075

HLAVSOVÁ, Jaroslava: *Jazyk politiky*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997

JIRÁK, Jan a Blanka ŘÍCHOVÁ. *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0182-6.

JURÁNEK, František Xaver. *Dobrý řečník*. v Praze: Universum, 1946.

KLAPETEK, Milan. *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-802-4726-526.

KMENTA, Jaroslav, Petr HOLUB, David ZÁBRANSKÝ, et al. *Proč?: proč je Zeman prezidentem : proč jsme tam, kde jsme*. Praha: Zeď, [2018]. ISBN 978-80-906593-6-0.

KNAPP, Mark a HALL, Judith. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. New York, 1978, ISBN 978-1133311591.

- KOŘENSKÝ, Jan, Jana HOFFMANNOVÁ a Olga MÜLLEROVÁ. *Analýza komunikačního procesu a textu: učební text pro výběrové semináře filologických oborů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Qfwfq. ISBN 978-80-244-4032-3.
- KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Vyd. 2., dopl. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-802-4618-296.
- KUBEK, M. *Deník epidemie*. Tempus medicorum. 2021, 30(6), 12-15.
- LEANNE, Shelly. *Rétorika pro lidry: řekněte to jako Obama*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-2633-2.
- LEWIS, David. *Tajná řeč těla*. Praha: Victoria Publishing, 1995. 229 s.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. V českém jazyce vyd. 4. Praha: Prostor, 2008. ISBN 978-807-2601-905.
- LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2309-8.
- MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2010. Manažer. ISBN 978-80-247-2339-6.
- MÜLLER, Richard a Pavel ŠIDÁK, ed. *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2048-2.
- PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Třetí vydání (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015. ISBN 978-80-7335-393-3.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.
- ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x.
- VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8291-2.
- ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5.

Seznam internetových zdrojů

CRONICK, Karen (2002). *The Discourse of President George W. Bush and Osama bin Laden: A Rhetorical Analysis and Hermeneutic Interpretation* [60 paragraphs]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 3(3), Art. 3, <http://nbnresolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs020333>.

Čínský koronavirus doputoval do Evropy. První dva nakažené hlásí Francie. IDNES.cz [online]. 24. 1. 2020 [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/koronavir-cina-obeti-nemoc-nakaza-virusjaponsko-sireni.A200124_055001_zahranicni_bur

Čínská ambasáda skupovala v Česku respirátory a posílala je domů, varovala BIS. *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 24. 3. 2020 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/cinska-ambasada-skupovala-v-cesku-respiratory-a-posilala-je/r~e9a4e5746ddb11eaa25cac1f6b220ee8/>

DZÚROVÁ, D. A J. JAROLÍMEK. *COVID-19 Pandemic spread across geographical and social borders: Can we face it? Geografie*. 2020, 125(1), 1-20. *natur.cuni.cz* [online]. 2020 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/fakulta/aktuality/archiv-2020/casopis-geografie.pdf>

EKMAN, Paul a Wallace V. FRIESEN. *The Repertoire of Nonverbal Behavior: Categories, Origins, Usage, and Coding*. *Semiotica* [online]. 1969 [cit. 2022-06-18]. Dostupné z: doi.org/10.1515/9783110880021.57

FORMÁNEK, Miloslav (2018): POLITIKA. In: Zdeněk R. Nešpor, *Sociologická encyklopedie*. *Encyklopedie.soc.cas.cz* [online]. 10. 11. 2018 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Politika_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Politika_(MSgS))

KADERKA, Petr (2017): GESTO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. *Czechency.org*. [online]. 2017 [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/GESTO>

KARHANOVÁ, K. *Funkce mezitextového navazování v novinách*. *SaS* 60, 1999, 19–36. Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3821#_ftn7

KŘÍSTEK, Michal (2017): EXPRESIVUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. *Czechency.org*. [online]. 2017 [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM>

Nabízi kávu a občerstvení pro zdravotníky, policisty či hasiče zdarma. Ceskokrumlovsky.denik.cz [online]. 16. 3. 2020 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: https://ceskokrumlovsky.denik.cz/zpravy_region/nouze-nabizi-kavu-a-obcerstveni-pro-zdravotniky-policisty-ci-hasice-zdarma-20200316.html

NEKULA, Marek (2017): KONVERZAČNÍ MAXIMA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. Czechency.org. [online]. 2017 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/KONVERZAČNÍ_MAXIMA

Nikdo nemohl předpokládat, že jich budou potřeba miliony. Jak vláda mluví o rouškách a respirátorech? iRozhlas.cz [online]. 18. 3. 2020 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-rouska-kdy-budou-respiratory-babis-vojtech-nedostatek_2003180600_kno

Vojenská strategie. Praha: Ministerstvo obrany ČR - Prezentační a informační centrum MO, c2008. ISBN 978-80-7278-475-2. Dostupné z: <https://www.unob.cz/fvl/struktura/k105/Lists/PUBLIKACE/Attachments/2/VojenskaStrategie.pdf>

Páté zvláštní poselství za 68 let vlády. Alžběta II. promluvila o koronaviru. iDnes.cz [online]. 5. 4. 2020 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/revue/spolecnost/koronavirus-alzbeta-ii-projev-nemoc-covid-19.A200405_134916_lidicky_zar

PAULES, Catharine I., Hilary D. MARSTON, Anthony S. FAUCI. Coronavirus Infections: More Than Just the Common Cold. JAMA [online]. 2020, 323(8) [cit. 2022-03-28]. ISSN 0098-7484. Dostupné z: doi:10.1001/jama.2020.0757

Právomoci prezidentky SR. Prezident.sk [online] [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.prezident.sk/page/pravomoci/>

Premiér. vlada.cz [online] [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/vlada/premier/>

Premiér potvrdil radikálne opatrenia. Ako budú vyzerat' v praxi?. TA3.com [online]. 12. 3. 2020 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.ta3.com/clanok/171528/premier-potvrdil-radikalne-opatrenia-ako-budu-vyzerat-v-praxi>

Příručka diplomatického protokolu II. Zásady a pravidla protokolární praxe mzv.cz [online]. listopad 2018 [cit. 2022-04-12]. s. 12. Dostupné z: https://www.mzv.cz/file/3625972/Diplomaticka_prirucka_II_zasady_a_pravidla.pdf

STRMISKA, Zdeněk (2017): POLITICKÁ STRATEGIE. In: Zdeněk R. Nešpor, Sociologická encyklopedie. Encyklopedie.soc.cas.cz [online]. 11. 12. 2017 [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Strategie_politick%C3%A1

Sympatie k politickým stranám. Median.cz. [online]. 2019 [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: <http://showme.median.cz/promeny-preference/>

Usnesení vlády České republiky. Komoran.vlada.cz [online]. 19.1.1993 [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: https://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/854A6D68FC6208B9C12571B6006C4D49

VLÁČIL, Jan (2017): ROLE. In: Zdeněk R. Nešpor, Sociologická encyklopedie. Encyklopedie.soc.cas.cz [online]. 11. 12. 2017 [cit. 2022-05-08] Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Role>

Zemanův projev na Primě sledoval milion lidí. I když byl předtočený. IDNES.cz. [online]. 20. 3. 2020 [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/mediahub/milos-zeman-projev.A200320_120451_mediahub_jpl

Seznam tabulek a obrázků

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Kategorie analýzy

Tabulka č. 2 – Základní informace

Tabulka č. 3 – Témata v projevu Miloše Zemana

Tabulka č. 4 – Jazykové funkce v projevu Miloše Zemana

Tabulka č. 5 – Témata v projevu Zuzany Čáputové

Tabulka č. 6 – Jazykové funkce v projevu Zuzany Čáputové

Tabulka č. 7 – Témata v projevu Andreje Babiše

Tabulka č. 8 – Jazykové funkce v projevu Andreje Babiše

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 – Úvod projevu Miloše Zemana

Obrázek č. 2 – Záběr kamery: celek

Obrázek č. 3 – Záběr kamery: polocelek I.

Obrázek č. 4 – Umístění kamery: pravá strana

Obrázek č. 5 – Umístění kamery: levá strana

Obrázek č. 6 – Závěr projevu Miloše Zemana

Obrázek č. 7 – Pohyb hlavy I.

Obrázek č. 8 – Ilustrátor

Obrázek č. 9 – Pohyb hlavy II.

Obrázek č. 10 – Regulátor

Obrázek č. 11 – Oční pohled

Obrázek č. 12 – Oční pohled II.

Obrázek č. 13 – Oční pohled III.

Obrázek č. 14 – Záběr kamery: polodetail

Obrázek č. 15 – Česká vlajka

Obrázek č. 16 – Strakova akademie

Obrázek č. 17 – Strakova akademie II.

Obrázek č. 18 – Úvod projevu Andreje Babiše

Obrázek č. 19 – Záběr kamery: polocelek II.

Obrázek č. 20 – Závěr projevu Andreje Babiše

Seznam příloh

(přílohy jsou přiloženy na CD)

Příloha č. 1: Kódovaný transkript Andreje Babiše

Příloha č. 2: Kódovaný transkript Miloše Zemana

Příloha č. 3: Kódovaný transkript Zuzany Čaputové